Αστική Έρημος

Νίκος Ιωάννου

Επιστρέφοντας από τη Σόφια, είχα στο μυαλό μου δύο εικόνες. Η μία ήταν το κέντρο της πόλης, το ιστορικό της κέντρο με τα όμορφα κτίρια, που σου έδινε την αίσθηση του ανοιχτού. Η άλλη ήταν τα τεράστια οικοδομικά μπλοκ που από μακριά και από κοντά σου πλάκωναν την καρδιά.
Μπαίνοντας στη Θεσσαλονίκη με αυτή την τελευταία εικόνα στο μυαλό, είδα με άλλο μάτι τις θλιβερές πολυκατοικίες στη σειρά, κυρίως στο κέντρο της πόλης.
Πράγματι, οι πολυκατοικίες των πόλεών μας, ειδικά αν είναι σαν αυτές στη Θεσσαλονίκη, δεν διαφέρουν ιδιαίτερα από αυτές του οικοδομικού σοσιαλιστικού ρεαλισμού. Ίσως είναι λιγότερο ‘βαριές’, ωστόσο διατηρούν την αισθητική μιζέρια του μαζικού με επιπλέον στοιχείο την προχειρότητα.

Αυτό όμως που ξεχωρίζει τις δύο αστικές περιπτώσεις είναι η ζωή μέσα, γύρω και κάτω από τις πολυκατοικίες. Στη μια περίπτωση, στη Σόφια, αν αποφασίσουμε να περιδιαβούμε μια περιοχή με οικοδομικά μπλοκ, θα περπατήσουμε μια πραγματική αστική έρημο. Στην άλλη περίπτωση, στις πυκνοκατοικημένες πολυκατοικίες του κέντρου της Θεσ/κης, και κάτω από τις πολυκατοικίες, ένας δημόσιος-ιδιωτικός χώρος, **μια αγορά**, διαδραματίζεται με χαοτικό τρόπο· σε αυτή την αγορά, όμως, μπορεί κάποιος να νιώσει ότι βρίσκεται ανάμεσα σε ανθρώπους.

Πρόκειται για τον χαρακτηριστικό τρόπο που διαμορφώθηκε το αστικό περιβάλλον στη μεταπολεμική Ελλάδα, με την αγορά να εξαπλώνεται ακατάστατα παντού. Επί δεκαετίες, μέχρι και σήμερα, τα μικρομάγαζα φυτρώνουν σαν τα μανιτάρια όπου εμφανίζεται κυκλοφορία των ανθρώπων και γίνονται δείγμα ζωτικότητας μιας περιοχής. Ψιλικατζίδικα, καφενεία, μπακάλικα, μίνι μάρκετ, επισκευαστήρια και κάθε είδους επιχείρηση δίνουν την εικόνα της ζωντανής γειτονιάς, όπου μπορείς να ρωτήσεις οτιδήποτε, να σχολιάσεις, να πιεις ή να φας κάτι. Η ζεστασιά της αστικής ζωής περιορίζεται, λοιπόν, στη λειτουργία μιας τέτοιας αγοράς.

θα μπορούσε, βεβαίως, ο άχτιστος δημόσιος χώρος, η πλατεία ή το πάρκο να γίνει χώρος συνεύρεσης των ανθρώπων για την άσκηση πολιτικών δράσεων ή δράσεων πολιτισμού και επικοινωνίας, κάτι όμως που σπανίως βλέπουμε – εκτός από τα πρόσφατα κινήματα των πλατειών, το βλέπουμε κυρίως σε περιπτώσεις σεισμών.

Ενώ, λοιπόν, στις πόλεις των μεταπολεμικών σοσιαλιστικών κρατών η αστική έρημος κατασκευάζεται από το καθεστώς για τη στέγαση και την εποπτεία των υπηκόων, στα δυτικά κράτη έχουμε ένα προαστιακό κίνημα, όπου οι ευκατάστατοι αποχωρούν από το κέντρο της πόλης και δημιουργούν από μόνοι τους αστικές ερήμους αμιγούς κατοικίας. Σε αυτή την περίοδο, γεννιέται και το **εμπορικό κέντρο**, που γίνεται το μοναδικό σημείο συνεύρεσης ανθρώπων, οι

οποίοι
φυσικά φθάνουν εκεί με το αυτοκίνητό τους. Αυτή είναι η εποχή όπου πλέον το
κάθε μέλος της οικογένειας έχει το δικό του αυτοκίνητο, αφού ζει σε μία αστική
περιοχή με τεράστιες αποστάσεις που δεν περπατιούνται.

Πριν από δέκα χρόνια περίπου, ένας
φίλος μου αγόρασε σπίτι σε μία οικιστική προέκταση της Ραφήνας για να
μεγαλώσουν τα παιδιά του σε ένα πιο ανθρώπινο περιβάλλον. Εγώ έβλεπα σε αυτήν του
την κίνηση μια ευκαιρία για απόδραση από το κέντρο, έβλεπα μέρες ηλιόλουστες με
τον φίλο μου και τον γιο του σε μια βαρκούλα να ψαρεύουμε.

Όμως τα πράγματα δεν έγιναν έτσι. Ο
φίλος μου καθημερινά περνάει ώρες στο αυτοκίνητο, μεταφέροντας τα παιδιά του
από τα Γαλλικά στη μουσική και από εκεί στο γυμναστήριο, πέρασμα από το
εμπορικό κέντρο και το βράδυ στο σπίτι. Διόλου πιο ανθρώπινο περιβάλλον από το
κέντρο της πόλης, διόλου πιο ανθρώπινη ζωή και διόλου φθηνότερη.

Στην Ελλάδα, το **προαστιακό κίνημα** εμφανίστηκε κατά τη δεκαετία του 1970 και
φούντωσε κατά τη δεκαετία του 1990. Ολόκληρες περιοχές του αθηναϊκού κέντρου
άρχισαν να αδειάζουν, όπως τα Σεπόλια, τα Πατήσια, η Κυψέλη, το Κολωνάκι, και
να παραδίδονται σταδιακά σε νέους κατοίκους. Όποιος είχε χρήματα ή τη
δυνατότητα για στεγαστικό δάνειο αποχωρούσε από το διαμέρισμα του κέντρου για
να μεταφερθεί στα νέα προαστιακά συμπλέγματα της απομόνωσης και της ερημιάς, σε

σπίτια όμως που έδιναν την εντύπωση της αυτάρκειας. Επίσης, περιοχές ολόκληρες
παραδόθηκαν στην εγκατάλειψη, όπως το Μεταξουργείο, ο Κολωνός, ο Άγιος Παύλος
ενώ τα σχέδια ανάπλασής τους δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ. Δειλά, ένα νέο ρεύμα
οικειοποίησης αυτών των περιοχών έχει εμφανιστεί, κυρίως από ανεξάρτητους
παραγωγούς πολιτιστικών αγαθών κάθε είδους και αυτό είναι ένα παράδειγμα **αστικής από-ερημοποίησης**.

Αυτή η από-ερημοποίηση
πραγματοποιείται με έναν ξεχωριστό, διαφορετικό τρόπο από την πεπατημένη
οικονομική μέθοδο, δηλαδή την επιχειρηματική δραστηριότητα. Στην πραγματικότητα,
έχουμε αναδημιουργία του δημόσιου-ιδιωτικού χώρου γύρω από τα κοινά αγαθά, που
έχουν σχέση κυρίως με την επικοινωνία και πρόκειται για ατομικά και συλλογικά
εγχειρήματα που αναζητούν ένα νέο περιεχόμενο. Στα χαρακτηριστικά αυτού του
περιεχομένου επικεντρώνεται το ενδιαφέρον από πολιτικής απόψεως, εφόσον έχουν
σχέση με την ανοιχτότητα, την ελεύθερη έκφραση, την ισονομία και τη δημοκρατία.

Έτσι, σε περιοχές του κέντρου της
πόλης όπως ο Άγιος Παύλος, όπου βλέπουμε μία ερημοποίηση λόγω εγκατάλειψης, εμφανίζονται
τώρα ίχνη μιας κίνησης από-ερημοποίησης, ενώ σε άλλες περιοχές όπως τα Πατήσια
(Μιχαήλ Βόδα – Αχαρνών, κλπ) η αλλαγή του πληθυσμού έγινε χωρίς να αφήσει
μεγάλο κενό, εφόσον είχε ξεκινήσει ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του ’90.

Το κίνημα των πλατειών του 2011, με

κορυφαία συνέλευση εκείνη του Συντάγματος, υπήρξε ένα φωτεινό παράδειγμα για το
πώς μπορεί να παραχθεί η πολιτική από τα κάτω, όμως η μεταφορά αυτού του
παραδείγματος στις γειτονιές έγινε με ιδεολογικά χαρακτηριστικά,
αποδυναμώνοντας, έτσι, την αναπαραγωγή του. Ιδεολογικά χαρακτηριστικά, τα οποία
περιορίστηκαν στην πολιτική των μνημονίων και στις συλλογικές κουζίνες, ενώ παράλληλα
έχουμε αθέατες ζωντανές αστικές περιοχές όπου ο δημόσιος χώρος καταλαμβάνεται
από μαφιόζικου, κουμανταδόρικου τύπου δικτυώσεις, κυρίως στον αστικό πληθυσμό
των μεταναστών.

Μια ακόμη περίπτωση, που ίσως δεν
αποτελεί ακριβώς ερημοποίηση – εκτοπίζει όμως κάθε ιδέα δημόσιου χώρου– είναι η
περίπτωση υπερσυγκέντρωσης παραβατικής δραστηριότητας σε μία περιοχή.
Γενικότερα, η υπερσυγκέντρωση μιας δραστηριότητας στο αστικό κέντρο εκτοπίζει
τον δημόσιο χώρο, όπως συμβαίνει για παράδειγμα στο Μικρολίμανο, όπου τα
μαγαζιά κατέλαβαν εξ ολοκλήρου το λιμανάκι, ή όπως, αντιστοίχως, η
υπερσυγκέντρωση παραβατικής δραστηριότητας στην πλατεία Εξαρχείων εκτοπίζει τον
δημόσιο χώρο και τις πολιτικές/κοινωνικές δράσεις.

Στο ευρύτερο αστικό σύμπλεγμα της
Αθήνας, μπορούμε να παρατηρήσουμε την αστική έρημο σε δύο βασικές εκδοχές της: **στις εγκαταλειμμένες περιοχές και στις περιοχές αμιγούς κατοικίας.** Στην πρώτη περίπτωση, άδεια κτίρια ρημάζουν
ελκύοντας μόνο παραβατικές δραστηριότητες ή νόμιμες

απαξιωμένες δραστηριότητες
όπως η πορνεία. Σε κάποιες περιπτώσεις, αυτές τις περιοχές, τις οικειοποιείται
μια νέα κοινωνική κίνηση αναδημιουργίας του δημόσιου-ιδιωτικού χώρου, από μια
νέα αγορά, που έχει ως νέο περιεχόμενο την υποχώρηση του οικονομοκεντρισμού και
την ανάδυση μιας νέας δημοκρατικής αντίληψης. Σε αυτή την κοινωνική κίνηση
πρέπει να δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή, επειδή αποτελεί το ζωντανό παράδειγμα για
ένα πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο δράσης, ένα πλαίσιο μετατροπής των αστικών
ερήμων (όπου είναι δυνατόν) σε δημόσιους χώρους – **αγορές δημιουργικότητας**.

Οι αγορές, που διαμορφώνονται με βάση
τη δημιουργικότητα, θα μπορούσαν ίσως να προσελκύσουν και κατοίκους στην
προσφάτως εγκαταλειμμένη περιοχή, μετατρέποντάς την σε αστική όαση. Κανένα όμως
κίνητρο δεν θα δοθεί από το καθεστώς προς αυτή την κατεύθυνση. Ούτε ένα ευρώ
δεν θα δοθεί για την αποκατάσταση των ερειπωμένων κτιρίων, όπου θα μπορούσαν να
στεγαστούν εκατοντάδες εγχειρήματα που αναζητούν στέγη. Ή να στεγαστούν
χιλιάδες άνθρωποι, οι οποίοι δυσκολεύονται με τη διατήρηση ενός σπιτιού. Μια
τέτοια επένδυση δεν θα έφερνε κανένα οικονομικό κέρδος, παρά μόνο κοινωνικό και
αυτό είναι κάτι που δεν ενδιαφέρει διόλου το καθεστώς.

Ωστόσο, η δημιουργία **Ελεύθερων Κοινωνικών Χώρων**, κοινωνικών
κέντρων σε αστικές ερήμους όπου εμφανίζεται μία κοινωνική κίνηση, θα μπορούσαμε
να πούμε ότι ισοδυναμεί με το άνοιγμα μιας πόρτας στην κλειστή

πόλη.
Αντιστοίχως, η δημιουργία Ελεύθερων Κοινωνικών Χώρων σε περιοχές της Αθήνας,
όπου η σύνθεση του πληθυσμού έχει αλλάξει σταδιακά τις τελευταίες δεκαετίες, θα
μπορούσε επίσης να ανοίξει την πόρτα σε μια νέα πόλη η οποία διατηρεί και
επαυξάνει την κλειστότητα της παλιάς (Πατήσια, Κυψέλη, Σεπόλια κ.λ.π.). Μιλάμε
βεβαίως για πραγματικά Ελεύθερους Κοινωνικούς Χώρους και όχι χώρους οι οποίοι
συγκροτούνται ιδεολογικά, αποκλείοντας κάποιον που βρίσκεται πέρα από την
οικεία ιδεολογία τους.

Επίσης, θα χαρακτηρίζαμε αστική έρημο
και μια περιοχή με εγκαταλειμμένα βιοτεχνικά ή βιομηχανικά κτίρια. Ακόμη, θα
μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε αστική έρημο ένα και μόνο βιοτεχνικό ή βιομηχανικό
κτίριο, όταν αυτό καταλαμβάνει μία μεγάλη έκταση, είτε βρίσκεται στον Ταύρο
είτε στην Κάτω Κηφισιά. Πρόκειται για κτίρια που δεσμεύουν αστικό έδαφος και τα
οποία θα μπορούσαν να γίνουν κοινό έδαφος, όπου θα πραγματοποιούνταν νέα
παραγωγικά και πολιτιστικά σχέδια σε πειραματική εφαρμογή. Σε καμία περίπτωση
όμως το καθεστώς δεν θα έδινε ούτε ένα ευρώ για τη δέσμευση και την
αποκατάσταση αυτών των κτιρίων, προκειμένου να αποδοθούν σε εγχειρήματα μικρού
μεγέθους και με μικρό οικονομικό κύκλο.

Φυσικά, δεν πρόκειται απλώς για
αστικά ή πολεοδομικά κενά που μπορεί να δημιουργούνται λόγω εγκατάλειψης ή

κατάρρευσης των κτιρίων. Πρόκειται για αστικές ερήμους που δημιουργούνται από
την έλλειψη αστικής ζωής, ακόμη και όταν αυτή η αστική ζωή ήταν περιορισμένη σε
έναν μόνο τομέα των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, την παραγωγή. Φυσικά δεν θα είχε
κανένα νόημα η επιστροφή στην παλαιότερη χρήση των εγκαταλειμμένων βιομηχανικών
κτιρίων ή γενικότερα αστικών περιοχών που πέρασαν στην εγκατάλειψη. Επρόκειτο
σαφώς για ένα κομμάτι του αστικού οικοσυστήματος που διαλύθηκε και στη θέση του
δημιουργήθηκε η αστική έρημος με την έννοια της απουσίας αστικής ζωής.

Απουσία αστικής ζωής, άλλωστε, δεν
έχουμε μόνο σε εγκαταλειμμένες περιοχές, αλλά και σε κατοικημένες, όπως είπαμε,
και αυτό αποτελεί τη δεύτερη εκδοχή της αστικής ερήμου. Ανεξάρτητα από τον
χωροταξικό σχεδιασμό μιας πόλης ή μιας αστικής περιφέρειας όπως είναι η Αθήνα,
οι άνθρωποι οι ίδιοι είναι αυτοί που δίνουν στην πράξη σε μία περιοχή τον
χαρακτήρα της αμιγούς κατοικίας.

> ***Πρόκειται, δηλαδή, για συγκεκριμένο κοινωνικό ρεύμα της αποστειρωμένης οικογενειακής ή ιδιωτικής ζωής, μακριά από την αστική πολυποικιλότητα και πολυπλοκότητα του κέντρου μιας μητρόπολης.***

Ενσαρκώνεται, λοιπόν, αυτή η
αποστειρωμένη φαντασίωση σε αστικές περιοχές, στις οποίες, αν αναγκαστείς να
περπατήσεις, θα δυσκολευτείς, θα διψάσεις και δεν θα βρίσκεις ούτε περίπτερο,
ενώ οι βρύσες θα καταβρέχουν τα γκαζόν πίσω από χαμηλούς

φράχτες, όπου δεν θα μπορείς να πλησιάσεις γιατί θα σου γρυλίζουν εκπαιδευμένα μαντρόσκυλα, ενώ ο καλοκαιρινός ήλιος θα σε σφυροκοπά στο αμόνι ποιας ερήμου; Κι αν σαν από μηχανής θεός εμφανιστεί κάποιο ταξί και έχεις χρήματα, θα το πάρεις με αγωνία λέγοντας: «Στον πλησιέστερο σταθμό Μέσων Μαζικής Μεταφοράς! Στον πολιτισμό!».

Αν βρεθεί, λοιπόν, κανείς σε μια προαστιακή περιοχή αμιγούς κατοικίας θα νιώσει την απουσία της αστικής ζεστασιάς και της ευχέρειας να πει «ένα νεράκι, παρακαλώ» σε κάποιο καφενείο ή να βρει μια βρύση, μια δημόσια βρυσομάνα, από αυτές που έχουν γενικότερα εξαφανιστεί από τις πόλεις, ίσως προς χάριν του εμφιαλωμένου νερού και της αίσθησης της πεζής ατομικότητας που αυτό προσφέρει. Η αστική περιοχή αμιγούς κατοικίας που προκαλεί στον πεζό διαβάτη τέτοια κόπωση είναι μια αστική έρημος.

Μπορεί να χαρακτηριστεί ως χωριό ύπνου και οικογενειακής ζωής, ως αστική περιοχή όμως δεν είναι παρά μια αστική έρημος. Κάποιες φορές κάτοικοι παρόμοιων περιοχών βρίσκονται στο προσκήνιο τοπικών περιβαλλοντικών κινημάτων, που είναι σπουδαία ευκαιρία για την επανακοινωνικοποίησή τους. Κοινωνικές κινήσεις αυτού του είδους ρηγματώνουν τα όρια της αστικής ερήμου, τα οποία όρια υπήρξαν πρώτα ως φαντασίωση, έπειτα πραγματώθηκαν και έγιναν πλέον μέρος της μορφής της πόλης· γιατί η πόλη, όπως και να το

κάνουμε, είναι μεν οι άνθρωποι, αλλά οι άνθρωποι της δίνουν και μια μορφή.

Βεβαίως, αυτό που πρέπει να παραδεχτούμε, είναι ότι η φαντασίωση μιας αποστειρωμένης αστικής ζωής, η φαντασίωση μιας αστικής ερήμου, στην πραγματικότητα μοιάζει σαν η εξέλιξη μιας φυσιολογικής άρνησης των ανθρώπων να υποστούν τις αρνητικές πλευρές της αστικής ζωής, γιατί είναι κοινά αποδεκτό ότι η αστική ζωή, πέρα από τα θετικά της, έχει και αρνητικά, που πιθανόν να δημιουργούν τεράστιες ανασφάλειες στους ανθρώπους.

θα είχε ενδιαφέρον να δούμε πώς ο δημόσιος-ιδιωτικός χώρος της πόλης καταλαμβάνεται πολλές φορές από παραβατικές συνομαδώσεις εφήμερης και χαλαρής μορφής ή και πιο μόνιμες, μαφιόζικου τύπου.
θα είχε ενδιαφέρον να δούμε πώς αυτού του είδους η παραβατική αστική ζωή υπερισχύει του δημόσιου λόγου και της δημιουργικότητας.

Παρατηρώντας συγκεκριμένες περιπτώσεις στην Αθήνα, όπως είναι το πάρκο Κύπρου και Πατησίων, το πάρκο Ναυαρίνου, η πλατεία Εξαρχείων, το Πεδίον του Άρεως, κτλ., διακρίνουμε την ταχύτατη και βίαιη κατάληψη των ανοιχτών αυτών χώρων από τις ναρκοπιάτσες και ό,τι αναπτύσσεται γύρω τους. Πρόκειται για μια μάχη διαρκείας, μια μάχη που δεν σταματάει ποτέ, μια μάχη ακόμη και για το τελευταίο τετραγωνικό ζωτικού χώρου στις πιάτσες της μητρόπολης. Η δραστηριότητα που τελικά καταλαμβάνει τον χώρο είναι δραστηριότητα ασταμάτητη, με ροή ποταμού. Η δύναμη του

κέρδους, η δύναμη του ρόλου, η δύναμη των εναλλασσόμενων πελατών γίνονται μέρος μιας κανονικότητας. Οι διαχειριστές αυτής της κανονικότητας οι οποίοι μπορεί να είναι ναρκέμποροι, προαγωγοί κτλ., γίνονται κάτι σαν δήμαρχοι και δικαστές της κάθε πιάτσας ή της περιοχής που ελέγχουν.

Δεν θα μπορούσαμε ποτέ να ισχυριστούμε πως η παραπάνω περιγραφή δίνει την εικόνα της ιδανικής αστικής ζωής. Ωστόσο, θα πρέπει να παραδεχτούμε πως η απουσία της 'ιδανικής' αστικής ζωής ή τέλος πάντων η απουσία της δημιουργικής αστικής ζωής, αφήνει ανοιχτό χώρο, χώρο ελεύθερο προς κατάληψη από οποιαδήποτε δραστηριότητα παράγεται και αναπαράγεται ακριβώς λόγω αυτής της απουσίας. Και εδώ δεν μπορούμε να χαρακτηρίσουμε ως αστική έρημο μια αστική περιοχή κατειλημμένη από παραβατικές δραστηριότητες, ωστόσο, η απουσία της δημιουργικότητας φέρνει στην επιφάνεια σημάδια ερημοποίησης, όπως συμβαίνει και σε περιπτώσεις **αστικής 'μονοκαλλιέργειας'**, δηλαδή ανάπτυξης ενός μόνο ξεχωριστού τομέα.

Αστική έρημος, λοιπόν, δεν είναι τα αστικά πολεοδομικά κενά που με κάποιο τρόπο θα μπορούσαν να γεμίσουν με αστική ζωή. Η αστική έρημος είναι φαινόμενο που κάποιες φορές εξαπλώνεται ασταμάτητα. Δεν έχει να κάνει με ταξικές διαφορές, ούτε με πολιτισμικές διαφορές, αλλά έχει να κάνει με την εν γένει απουσία της αστικής ζωής στις

περιπτώσεις της αμιγούς
κατοικίας και των εγκαταλειμμένων κτιρίων και περιοχών, ενώ στις άλλες
περιπτώσεις έχει να κάνει με την υποκατάσταση μιας δημιουργικής αστικής ζωής
από μια παραβατικού και κυριαρχικού τύπου αστικότητα.

Θα άξιζε τον κόπο να περιπλανηθούμε
στα αχανή αστικά συμπλέγματα του καιρού μας, ανιχνεύοντας τις κοιλάδες των
αστικών ‘οικοσυστημάτων’ μας, ανιχνεύοντας τις αστικές ερήμους στα προάστια
αλλά και down town, ανιχνεύοντας την
ερημοποίηση αλλά και την από-ερημοποίηση, αναζητώντας τις αστικές οάσεις.

Ιδού, τεράστια η πόλη. Ιδού, τεράστιο και το πήδημα.

Το παρόν κείμενο δημοσιεύεται στο τεύχος της Βαβυλωνίας #20

Δολοφονία Ζακ Κωστόπουλου: Να μην περάσει στην κοινωνική λήθη

Της Μάιρα Ζαρέντη

Το 1964, σε έναν αρκετά πολυσύχναστο δρόμο της Νέας Υόρκης, μία κοπέλα 28 ετών ξυλοκοπείται και εν τέλει μαχαιρώνεται μέχρι θανάτου χωρίς κάποιος περαστικός να σταματήσει να δώσει μία χείρα βοηθείας. Η κοπέλα ονομάζεται Kitty Genovese και το βίωμά της συνετέλεσε στη διαμόρφωση του **συνδρόμου Genovese, ή**

διαφορετικά της επίδρασης των παρευρισκομένων (bystander effect).

Την 21η Σεπτεμβρίου του 2018, στην οδό Γλάδστωνος στην Ομόνοια, ο γνωστός πλέον σε όλους μας, Ζακ Κωστόπουλος, δολοφονείται μέχρι θανάτου, μπροστά σε αρκετούς περαστικούς, από τον ιδιοκτήτη ενός κοσμηματοπωλείου μαζί με έναν φίλο του που ισχυρίστηκαν ότι πήγε να ληστέψει. Την πράξη αυτή αποτελείωσαν οι δυνάμεις καταστολής που όταν έσπευσαν, αντί να καλέσουν άμεσα το ΕΚΑΒ, επέλεξαν να του φορέσουν χειροπέδες, υπακούοντας πιστά στη μετέπειτα αργότερη δήλωση συνδικαλιστή της ΕΛΑΣ, σύμφωνα με την οποία «αυτή είναι η πρακτική της αστυνομίας και σε όποιον αρέσει».

Όπως και στην περίπτωση της Genovese, έτσι και στην περίπτωση του Ζακ, κανένας απολύτως περαστικός δεν παρενέβη να βοηθήσει. Αντίθετα με την περίπτωση της Genovese, στην περίπτωση του Ζακ, μιλάμε για πρωινή ώρα, σε έναν δρόμο κάτι παραπάνω από πολυσύχναστο.

Σύμφωνα με τη θεωρία της επίδρασης των παρευρισκομένων, εάν ένας άνθρωπος μόνος του δει κάποιον να χρειάζεται βοήθεια, κατά πάσα πιθανότητα θα σπεύσει να του την παρέχει. Εάν όμως, την ώρα που κάποιος πλήττεται και κακοποιείται ή εν πάση περιπτώσει βρίσκεται σε μία δυσμενή κατάσταση που χρήζει εξωτερικής παρέμβασης, ο εν δυνάμει βοηθός του υπάγεται σε μία ομάδα, τότε, θα πράξει βάσει των επιταγών της ομάδας αυτής. Διάφορες σκέψεις μπορεί να περνούν από το μυαλό των εν δυνάμει βοηθών, αλλά αυτή που φαίνεται να κυριαρχεί είναι πως «για να μη βοηθούν όλοι τόση ώρα, κάτι θα σημαίνει, γιατί να μπλέξω εγώ»;

Μάλιστα σε ένα πείραμα που ακολούθησε, όταν ένας άνδρας ξυλοκοπούσε μία γυναίκα και εκείνη φώναζε: «Σταμάτα, δεν σε ξέρω», το 65% των παρευρισκομένων, έσπευσε να τη βοηθήσει, ενώ όταν η γυναίκα φώναζε: «Σταμάτα, δεν ξέρω γιατί σε παντρεύτηκα», μόνο το 19% των παρευρισκομένων τη βοήθησε, γιατί εμφανώς κανείς δεν επιθυμούσε να «μπλέξει» σε κάτι που

φαινόταν να συμβαίνει κατ’ εξακολούθηση και να έχει ροή μέσα στον χρόνο, σε κάτι που φαινόταν πολύ πιο «νομιμοποιημένο», γιατί σαφώς ένας σύζυγος μάλλον θα έχει έναν ισχυρότερο λόγο να χτυπάει τη γυναίκα του, από έναν εντελώς άγνωστο.

Η υπαγωγή αυτή στην ομάδα και η ενέργεια βάσει των δικών της κανόνων, μας πηγαίνει βαθιά πίσω στο 1951, σε ένα από τα πρώτα πειράματα κοινωνικής επιρροής, εκείνο του Solomon Asch που εστίασε στη συμμόρφωση. Σε αυτό λοιπόν το πείραμα, προβλήθηκε σε αρκετά υποκείμενα μία γραμμή, πιστεύοντας ότι πρόκειται για ένα απλό πείραμα οπτικής διάκρισης. Αυτό που τους ζητήθηκε ήταν εξαιρετικά απλό. Έπρεπε να συγκρίνουν το μήκος της γραμμής αυτής με το μήκος άλλων τριών γραμμών. Ανάμεσα στους πραγματικούς συμμετέχοντες, βρίσκονταν και διάφοροι πειραματικοί συνεργοί οι οποίοι προσπαθούσαν να πείσουν τα άτομα να συμφωνήσουν με τη δική τους πεποίθηση, με αποτέλεσμα το 35% των απαντήσεων των συμμετεχόντων να είναι λανθασμένες. Δηλαδή προτίμησαν να απαντήσουν λάθος σε κάτι αρκετά εξόφθαλμο όπως εάν τους ρωτούσαν πόσο κάνει 1+1, προκειμένου να μην παρεκκλίνουν από την ομάδα, παρά να παρεκκλίνουν από αυτήν. Φανταστείτε την προέκταση της συμμόρφωσης αυτής σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο.

Θα ήταν αμέλεια λοιπόν -αν όχι επιπολαιότητα- να αποξενώσουμε τη δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου από τον πολύ συγκεκριμένο κοινωνικό χωροχρόνο στον οποίο εκτυλίχθηκε.

Εν αντιθέσει με την περίπτωση της Genovese, ο Ζακ δεν ήταν απλά ένας περαστικός. Όχι βέβαια πως το κάθε θύμα της οποιασδήποτε ρατσιστικής ή σεξιστικής επίθεσης είναι ποτέ απλά εκείνος ή εκείνη που έτυχε να βρεθεί στο λάθος μέρος τη λάθος στιγμή. Ο Ζακ όμως προσωποποιούσε και απάρτιζε μία σειρά κοινωνικών κομματιών τα οποία διώκονται κατ’ εξακολούθηση στον ελληνικό χωροχρόνο για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η ενσάρκωση των **πολλαπλών κοινωνικών ταυτοτήτων** του Ζακ, είναι που θέτει ακόμη ένα πολιτικό επιχείρημα για πάλη, ακόμη ένα κοινωνικό επιχείρημα για αντίσταση.

Ο Ζακ Κωστόπουλος, ήταν και η Zackie Oh. Ο Ζακ Κωστόπουλος ήταν γκέι. Ο Ζακ Κωστόπουλος ήταν οροθετικός. Ήταν drag queen. Ήταν ακτιβιστής. Ήταν, για την επιπόλαιη λογική των δολοφόνων του, ναρκομανής. Ο Ζακ ενσάρκωνε όλες εκείνες τις ταυτότητες που κάνουν τζιζ στο μυαλό του κάθε μεσοαστού της Αθήνας. Είναι οι ταυτότητες εκείνες που όχι απλά ο κάθε μεσοαστός και μικροαστός της Αθήνας προσπαθεί να από-οικειοποιηθεί και να αποτάξει από τη γειτονιά του, από το σχολείο του, από τη δουλειά του, από το οικογενειακό του τραπέζι, αλλά και που αν τείνουν να εμφανιστούν δίπλα του, θα συνεπάγονται πως κάπου έσφαλε ο ίδιος. Πως κάτι πήγε λάθος στο μεγάλωμα των παιδιών του, πως απέτυχε σαν φίλος, σαν σύντροφος, σαν αδελφός. «Μα πώς μπορούμε να δειπνήσουμε με την πλέμπα»; «Εμείς οι άριστοι, εμείς οι καλά καμωμένοι».

Μπορούμε να ξέρουμε εάν η δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου ήταν πολιτικά προσχεδιασμένη; Ήταν δηλαδή στιγματισμένος, ως Ζακ, να εκτελεστεί για όσα εξέφραζε; Νομίζω πως όχι. Εκείνο όμως που ήταν σίγουρα προσχεδιασμένο είναι πως κάθε «πρεζάκι» αξίζει να πεθάνει. Πως: «ένας γκέι» λιγότερος.

Και έπειτα ακολούθησε η δεύτερη δολοφονία του Ζακ, από όλα τα Μ.Μ.Ε., αλλά και από όλο τον δημόσιο και κοινωνικό λόγο που τον σκότωνε κάθε φορά όλο και περισσότερο. Δεν ήταν λίγες οι φορές που όλοι έτυχε να ακούσουμε από γνωστούς, συναδέλφους, ανθρώπους της διπλανής πόρτας, «έλα, τσουρέκια μας τα κάνατε, με το καραπουσταριό», «ναι, βγείτε με γκλίτερ και γόβες σε πορείες, θα καταφέρετε πολλά». Δεν ήταν λίγες οι φορές που ο δημόσιος και λιγότερο δημόσιος λόγος προασπίστηκε τον τίμιο εμποράκο με τον καρκίνο, που πήγε να σώσει την περιουσιούλα του όντας εργατικός από εκείνο το γομάρι που δεν έχει δουλέψει μισή μέρα στη ζωή του και πάει να κλέψει για να πάρει τη δόση του. Γιατί;

Στη μνήμη μου έρχεται ακαριαία ένα άλλο πείραμα κοινωνικής ψυχολογίας το οποίο έρχεται λειψό στη μνήμη αλλά αξίζει να αναφερθεί. Πρόκειται για κάποια τηλεφωνήματα που έκαναν σε άγνωστο πληθυσμό και ήταν ένας άνδρας που ζητούσε βοήθεια για

ένα τροχαίο που είχε κοντά στο σπίτι τους υποτίθεται. Όταν ο άνδρας είχε μία προφορά μαύρου, οι συμμετέχοντες έτειναν να κλείνουν το τηλέφωνο αρκετά άμεσα, ενώ όταν φαινόταν η φωνή να προέρχεται από λευκό, κρατούσαν περισσότερο την κλήση με την προοπτική ενδεχομένως να παρέχουν βοήθεια. Συνεπώς, εάν ο Ζακ ήταν ένας καθωσπρέπει μεσοαστός της Αθήνας, ίσως και να είχαν τρέξει να τον σώσουν. Όμως ο Ζακ δεν ήταν αυτό.

Σε οποιαδήποτε κοινωνική ομάδα, εγγράφονται διάφορα επίπεδα ανάλυσής της, με πιο ταιριαστό ίσως, στην προκειμένη, εκείνο της εμπλοκής τριών κοινωνικών οντοτήτων: της εξουσίας, της μειονότητας και του πληθυσμού. Το μοντέλο αυτό ονομάζεται «γενετικό» και τίθεται σε λειτουργία ιδίως όταν πρόκειται για τη διάδοση κάποιας καινοτομίας από ενεργές μειονότητες.

Οι ενεργές μειονότητες στις οποίες άνηκε ο Ζακ λοιπόν, δεν είναι από αυτές που χρήζουν βοήθειας, που αξίζουν την προσοχή. Είναι μειονότητες οι οποίες στοχεύουν σε κάποια κοινωνική αλλαγή; Σίγουρα. Είναι μειονότητες όμως που αρχικά παλεύουν μέρα τη μέρα να παγιώσουν ενεργά έστω τη στοιχειώδη αξιοπρέπειά τους στο να υπάρχουν και να κινούνται ελεύθερες.

> *Είναι ένας κόσμος γεμάτος γκλίτερ, χαμόγελα, μουσική και χορό, αναδυόμενος με πόνο μέσα από τον κοινωνικό κατακερματισμό που υφίσταται.*

Ξέρετε, είναι τόσο περίεργο, διότι υπάρχουν πολλές νέες μορφές ρατσισμού εάν κάποιος φτάσει στο σημείο να τις αναλύσει. Υπάρχουν πολλές νέες σημασιολογικές προσεγγίσεις της προκατάληψης. Ο συμβολικός ρατσισμός, η σύγχρονη προκατάληψη κτλ. θεωρίες που αναλύουν πως ο ρατσισμός εξακολουθεί να υποβόσκει μέσα από πιο «φιλελεύθερες» αναπαραστάσεις της δυτικής κοινωνίας. Όμως εδώ δεν πρόκειται καν για κάποιο πιο «εξευγενισμένο επικάλυμμα». Πρόκειται για ατόφιο, βίαιο και επιθετικό ρατσισμό, για μία όψη παγιωμένη του φασισμού, για ένα κτήνος που δεν θα σταματήσει να εκτείνεται μέχρις ότου μας δει όλους νεκρούς.

Είναι αλήθεια πως ό,τι αποτελεί το κίνημα -όσο δύσκολος και αν είναι ένας ευρύς και γενικός χαρακτηρισμός του- περιμένουμε πάντα να δράσουμε εκ των υστέρων, ακολουθώντας έναν κάθε φορά βαρύ και ασυγχώρητο θάνατο, ακολουθώντας τις κηλίδες του αίματος, σαν να μην έχουμε δικά μας ιδεολογικώς επιτακτικά σποράκια να ακολουθήσουμε.

Αυτή τη φορά, το χρέος μας είναι αλλιώτικο. Στα εντελώς σαθρά όρια αυτού που ονομάζουμε μειονότητα, που κάθε φορά έχει αλλιώτικη αφετηρία και αλλιώτικη απεύθυνση, όμως κάθε φορά καταφέρνει και συγκροτείται γύρω από έναν πυρήνα με πάνω κάτω κάποιες κοινές αρχές, μπορούμε να επιλέξουμε τη μνήμη και τη λήθη μας. Μπορούμε να επιλέξουμε την ταυτότητά μας.

Σύμφωνα με τον Halbwachs, από τη μνήμη κρίνεται ο βαθμός ένταξης του ανθρώπου στην κοινωνία, καθώς διαμέσου αυτής συγκροτείται η ταυτότητά του. Μια ταυτότητα, τόσο ατομική, όσο και συλλογική όπως συμπληρώνει ο Le Goff. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, γίνονται εμφανείς τάσεις τόσο της χειραφέτησης, όσο και της υποταγής, αφού η ανάγνωση του παρελθόντος εξαρτάται από τον θεατή και τη θέση του θεατή αυτού στο παρόν. Η μνήμη λοιπόν, αποτελεί πεδίο μάχης με συγκεκριμένα εργαλεία και τεχνικές. Ενώ η λήθη, συνιστά απλά ένα πεδίο αποσιώπησης των γεγονότων που περνούν στη σφαίρα αυτή υπακούοντας στην κάθε εξουσία που επιθυμεί να πατήσει τη σίγαση.

Το γεγονός ότι η μνήμη προκύπτει σαν διαλεκτική εμπειρία σε σχέση με τη λήθη, είναι ίσως και το στοιχείο που μπορεί να μας υποδείξει την εξουσία που αντανακλάται από τη μνήμη μιας ομάδας σε μια δεδομένη στιγμή. Η εξουσία αυτή, ενάντια στη λήθη, οφείλει να γίνει το όπλο της εκάστοτε μειονότητας προκειμένου να σπάσει την προκατάληψη και τα στερεότυπα στα εξ' ων συνετέθησαν, να παρέχει δηλαδή τη βοήθεια πριν καλά καλά χρειαστεί.

> *«Το στενάχωρο για μένα είναι ότι μπορεί να βρίσκεσαι ανάμεσα και σε άλλο κόσμο, ο οποίος όμως δεν αντιδρά όπως συνέβη στις δύο τελευταίες επιθέσεις που δέχτηκα κατά της σωματικής μου*

ακεραιότητας. Δηλαδή για μένα εάν με ρωτούσες τι θα ήθελες να αλλάξεις στην κοινωνία, επειδή οι φασίστες δεν θα πάψουν να είναι φασίστες, θα ήταν όταν βλέπεις να επιτίθενται σε κάποιον να μην κοιτάς από την άλλη. Δεν λέω να παίξεις ξύλο γιατί ούτε εγώ το έχω με το ξύλο αλλά μπορείς να βάλεις μια φωνή».

Ζακ Κωστόπουλος

Βιβλιογραφία:

[1] Mugny, G., Kaiser, C., Papastamou, S., & Pérez, J. A. (1984). Intergroup relations, identification and social influence. *British Journal of Social Psychology*, *23*(4), 317-322.

[2] Abrams, D., & Hogg, M. A. (2006). *Social identifications: A social psychology of intergroup relations and group processes*. Routledge.

[3] Μαντόγλου Α., ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΝΗΜΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΛΗΘΗ έκδηλες και λανθάνουσες μορφές κοινωνικής σκέψης, Αθήνα, πεδίο, σειρά: Κοινωνική Ψυχολογία, 2010

[4] Mugny, G., & Papastamou, S. (1982). Minority influence and psycho-social identity. *European Journal of Social Psychology*, *12*(4), 379-394.

[5] «Αρνούμαι να προσέχω», συνέντευξη με τον Ζακ Κωστόπουλο, στο 3pointmagazine.gr

ΠΟΛΕΙΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΕΣ στον χώρο, στον χρόνο & στις συλλογικές σχέσεις

Ιορδάνης Στυλίδης

Αναπληρωτής καθηγητής του τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου θεσσαλίας, συγγραφέας και εικαστικός ακτιβιστής.

Οι πόλεις σχεδιάζονται από την αρχή της Ιστορίας. Οι πρωτεργάτες κατασκευαστές των πόλεων, τολμηροί τεχνίτες και τεχνικοί της μορφής και της σύνθεσης, έμπειροι από τη διαρκή δοκιμή, επιλογή και μεταφορά γνώσης, διόρθωναν συνεχώς κάθε αδυναμία ακολουθώντας με επιμέλεια τους αλλεπάλληλους ιστορικούς μετασχηματισμούς, στρατηγικούς, πολιτικούς και οικονομικούς, αλλά και τις συνεχείς και επιβεβλημένες αναγκαιότητες που εξέδιδε το περιβάλλον.

Το μέγεθος των πόλεων, η ακριβής τοποθεσία στη γεωγραφία και η συσχέτιση με το φυσικό υπόβαθρο και τις παροχές του, το μέγεθός τους και ο ακριβής προσανατολισμός, οι υπάρχουσες τεχνολογίες κατασκευής και υποστήριξης των αναγκών του πληθυσμού, οι σχέσεις του δημόσιου με τον ιδιωτικό χώρο εκφράσεων και εκδηλώσεων, οι εμπορικοί δρόμοι αλλά και τα δίκτυα επικοινωνίας και μεταφορών δεν ήταν τυχαίες ή άτακτες επιλογές αλλά ακολουθούσαν μια αυστηρή και τακτική μέθοδο και πειθαρχία που, φυσικά, διορθωνόταν συνεχώς καθώς εξελισσόταν τόσο τεχνικά όσο και κοινωνικά. Υπήρξαν στιγμές στην ιστορία που οι πόλεις αν και ήταν σχεδιασμένες και ανθεκτικές, κατέρρεαν και εξαφανίζονταν είτε από την απρόβλεπτη και ραγδαία μεταβολή μιας φυσικής συνθήκης, όπως η έλλειψη νερού, είτε από την επιθετική ανθρώπινη δραστηριότητα όπως ο πόλεμος, η αλλαγή των εμπορικών διαδρομών ή η εξάντληση των αποθεμάτων πρώτων υλών.

Τα μεγέθη των πόλεων έως την έναρξη της βιομηχανικής

επανάστασης ήταν περιορισμένα και η γενική συμπεριφορά και σχέση τους με το φυσικό πεδίο επηρεαζόταν και ακολουθούσε την αναγκαία κάθε φορά ισορροπία. Ας σημειωθεί εδώ πως η εδραίωση μιας πόλης χρειαζόταν να ταιριάζει ακριβώς στη φυσική θέση που ευνοούσε εξαιρετικά ένα δίκτυο μεταφορών, στο πλωτό ποτάμι, την ακτή, τις όχθες μιας μεγάλης λίμνης αλλά και το φυσικό ανάγλυφο που επέτρεπε τη σύγκλιση σε ένα σημείο πολλών σημαντικών εμπορικών δικτύων.

Η πόλη Παλμύρα, είναι ένα παράδοξο παράδειγμα πόλης που ενώ βρίσκεται στο κέντρο ερήμου δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε επειδή χρειαζόταν να παραλαμβάνει, να συντηρεί και να υποστηρίζει την εμπορική κίνηση από την Άπω Ανατολή προς την Ευρώπη. Ιδρύθηκε και ρύθμισε την ευημερία της ως κορυφαία εμπορική αγορά και κέντρο ανταλλαγών προϊόντων και τεχνολογίας, φιλοσοφικών, θρησκευτικών και τεχνικών αλληλο-επιρροών. Οι πόλεις υποστήριζαν εξαιρετικά τους κατοίκους τους κατασκευασμένες, επιπλέον, ως οχυρά και στρατιωτικές βάσεις. Χρειάζονταν και συντηρούσαν κάθε ιδιότητα, συμπεριφορά και πίστη των κατοίκων τους.

Η κινητικότητα των ανθρώπων σε μεγάλες αποστάσεις έως τη βιομηχανική επανάσταση ήταν σχεδόν ανύπαρκτη εκτός από τις στρατηγικές μετακινήσεις στρατευμάτων είτε για εισβολές και επέκταση είτε για τη διατήρηση της οντότητας των αυτοκρατοριών. Παρά το γεγονός της **περιορισμένης μετακίνησης**, οι εντονότατες εμπορικές συναντήσεις και συνδιαλαγές διασφάλιζαν τόσο την άνθιση του εμπορίου όσο και τη συνεχή τροφοδοσία των πόλεων, των διοικητικών ελίτ και των ιερατείων με ποικιλίες προϊόντων αλλά και την εκδιδομένη τεχνογνωσία, τη θεωρία και τα κείμενα ειδικών αναλυτικών περιγραφών και στοχαστικών διαθέσεων σημασίας.

Σημαντική πολιτική και ανθρωπογεωγραφική διαφορά στην ανάπτυξη των πόλεων κατά τη βιομηχανική εποχή ήταν η βίαιη συγκέντρωση του αγροτικού πληθυσμού και οι μαζικές μετεγκαταστάσεις που άλλαξαν ραγδαία τους υπάρχοντες πυρήνες πόλεων, μετατρέποντάς τους σε άναρχες και ανεξέλεγκτες ανόητες περιοχές υπερ-

συγκέντρωσης ανθρώπων που ζούσαν, τότε αλλά και τώρα, σε διαφορετικές περιοχές αλλά υπό τις ίδιες κτηνώδεις οργανώσεις και επιβολές σχέσεων, κυριολεκτικά γύρω -οπωσδήποτε μέσα- στα εργοστάσια σε αθλιότατες συνθήκες, χωρίς την παραμικρή υποστήριξη των ειδικών και γενικών αναγκών της εύφορης συλλογικής ζωής.

Η κορυφαία αυτή στιγμή της εκδήλωσης του τεχνικού πολιτισμού, η βιομηχανική επανάσταση, που φάνηκε πως θα άλλαζε ριζικά την παγκόσμια ιστορία αναβαθμίζοντας εξαιρετικά κάθε κοινωνική αλλά και τεχνική λεπτομέρεια της ζωής, δεν οδήγησε σε αυτή την κατεύθυνση. Αντιθέτως, μετέτρεψε σύντομα αυτά τα ουσιώδη, ζωτικά δικαιώματα της ανθρώπινης ανάπτυξης και δυνατής συνεργασίας, σε εμπορικά προϊόντα, προϊόντα χειρισμού και υποταγής των ανθρώπων σε ένα και πολλαπλά συστήματα φτωχής ή χειραγωγημένης ιδεοληπτικής σκέψης και υποταγής που, εντέλει, έως σήμερα, καταστρέφουν συστηματικά κάθε απόπειρα στοχαστικής αφύπνισης και ευφυούς συνεργασίας των ανθρώπων, πολιτών και κατοίκων των πόλεων αλλά και των άμεσα διασυνδεδεμένων περιφερειακών ημι-αστικών και αγροτικών πυρήνων ζωής, σε ένα και πολλαπλά προγράμματα συντονισμένης παραγωγής και διάθεσης κάθε και όλων των αναγκαίων και ακόμη περισσοτέρων εφοδίων, πνευματικών και υλικών, για την εύρωστη, χαρούμενη και συλλογική πλεγμένη ζωή τους όπως και για την ζωή των επερχομένων γενεών.

Τέτοια προϊόντα ήταν και είναι ακόμη η κατοικία, η υγειονομική συνέπεια και η ιατρική μέριμνα, η διατροφική επάρκεια και η υπεράσπιση των καλλιεργειών, η υψηλοτάτη ποιότητα των υλικών χαρακτηριστικών του περιβάλλοντος χώρου, η υποστήριξη, η συμπαραγωγή και η διαρκής εξέλιξη των επιστημονικών, τεχνικών και ιδεολογικών αναζητήσεων, των πρακτικών εφαρμογών και των διευθετήσεων των σημασιών και των αποτελεσμάτων τους ως απαραιτήτων υποβάθρων της συλλογικής και αλληλέγγυας ζωής.

> ***Σημαντικές πόλεις στον πλανήτη, από το μέσον του εικοστού αιώνα και μετά, διερράγησαν, χάνοντας κάθε σχέση και ισορροπία με το άμεσο και ευρύτερο περιβάλλον τους.***

Εκτάθηκαν ανεξέλεγκτα και μετασχηματίστηκαν σε απέραντες ανεξήγητες επικράτειες παγιδευμένες, χωρίς νόημα, στις στρατηγικές του μηχανοκινήτου μοντέλου αναγνώρισης και ερμηνείας-προσέγγισής τους (βιομηχανίες αυτοκινήτων), όπως επίσης και στη θηριωδία της οικοδομικής κατάκτησης και τη διαμόρφωση των εδαφών, καθώς ο οικονομικός τομέας των υπηρεσιών (βιομηχανία υπηρεσιών) προκάλεσε ακόμη μεγαλύτερη συγκέντρωση πληθυσμών από την εποχή της πρώτης βιομηχανικής επανάστασης.

Οι εκτεινόμενες, ανεξέλεγκτες σε κάθε σχεδιασμό και προγραμματισμό, πόλεις δεν μπορούσαν, πλέον, να συγχρονιστούν με τα αναγκαία συστήματα υποδομών που αποτελούσαν υποχρέωση του τοπικού διοικητικού (κρατικού) μηχανισμού. Έτσι, άρχισαν **να αποσυντίθενται πολιτικά και κοινοτικά** (γειτονιές, δημοτικά διαμερίσματα) με αποτέλεσμα πολλές περιοχές της επικράτειάς τους να μην απολαμβάνουν καμμία υπηρεσία υποδομής, υγιεινής, υδροδότησης και συντήρησης. Τα τεχνικά και πολιτισμικά αυτά κενά υπηρεσιών, την τεχνική ή πραγματική αδυναμία ανταπόκρισης και εξυπηρέτησης των δικαιωμάτων των πληθυσμών σε συγκέντρωση και υπερ-συγκέντρωση, κάλυψε η δράση ιδιωτικών επιχειρήσεων που χρηματοδότησαν την πραγματοποίησή τους μεταβάλλοντας, στη συνέχεια, τη διάθεσή τους σε εμπορικό προϊόν.

Φυσικά, αυτό συνέβη σε ορισμένες περιοχές του πλανήτη όπου υπήρχαν ισχυρές θεσμικές-συνταγματικές ρυθμίσεις και δυνατές ανταποκρίσεις των πολιτών. Σε άλλες περιοχές, σε ηπείρους ολόκληρες, οι πολυεθνικές εταιρίες και οι τοπικοί πολιτικοί και στρατιωτικοί πυρήνες των διοικητικών ελίτ **κατέλαβαν** τα εδάφη και τις πλουτοπαραγωγικές πηγές και, σε ορισμένες περιπτώσεις, μετέτρεψαν ολοκλήρους πληθυσμούς σε υπηκόους και δούλους χωρίς κανένα δικαίωμα στα προφανή, στην Ευρώπη, στις Η.Π.Α. και στον Καναδά, αλλά και σε διάσπαρτους γεωγραφικούς αστικούς πυρήνες, δικαιώματα συλλογικής ευμάρειας και αλληλέγγυας ζωής.

Οι πόλεις, εντέλει, σταμάτησαν να επιτελούν και να υποστηρίζουν την εξαιρετική της δυνατότητάς τους λειτουργία

όπου, όπως θα έπρεπε, οι πολίτες, κοινοτικοί συνδιαχειριστές, στις μικρές και μικρότερες αστικές περιοχές τους, αλληλέγγυοι αγωνιστές των ζητημάτων τους χρειαζόταν να ρυθμίζουν και ρύθμιζαν συλλογικά καθεμία και όλες τις υποθέσεις τους. Οι συζητήσεις και οι απόπειρες μελετών και δημοσίων προτάσεων για την αναθεώρηση και διευθέτηση, την υιοθέτηση και την εφαρμογή των νεοτερισμών του χώρου, του χρόνου και των σχέσεων εξουδετερώθηκαν. Οι πόλεις έγιναν έρμαια των ιεραρχημένων συστημάτων εξουσίας που συνδέθηκαν αδιάσπαστα με τις οικονομικές ολιγαρχίες, που εκμεταλλεύονται εμπορικά τις εκτάσεις τους. **Οι πόλεις μεταβλήθηκαν και, έκτοτε, ερμηνεύονται και χειραγωγούνται ως πεδία άσκησης εργολαβικών επενδύσεων και εμπορικών διακανονισμών.** Σε εμπορεύματα.

Καθώς διαμορφώνουμε και διαμορφωνόμαστε από την εμπειρία του εικοστού πρώτου αιώνα, τόσο η εγκατάσταση όσο και η διασπορά των ωφελημάτων του ψηφιακού πολιτισμού και της δημοκρατικότερης από ποτέ επικοινωνίας όσο και τα τεχνικά επιτεύγματα της μηχανικής και της τεχνολογίας (συγκοινωνίες, κατασκευές υποδομών, τεχνικά αντικείμενα της καθημερινής ζωής) απέδωσαν και αποδίδουν ακόμη και συνεχώς τα οφέλη τους.

Εργαλεία αλλά και κορυφαίες στην ιστορία δυνατότητες ταχείας και ευέλικτης σύστασης ομάδων σκέψης, συννενόησης και δράσεων, φαίνεται να ορίζουν την επανεκκίνηση τόσο της κριτικής ανάγνωσης της αστικής υπόθεσης και των ιδεολογικών παραθέσεών της όσο και την απόρριψη των εγκληματικών ανορθολογικών τακτικών κατασπατάλησης δημοσίων πόρων από τα εργολαβικά επενδυτικά καρτέλ. Την επιδίωξη και τη συλλογική παραγωγή νέων ιδεών που αμέσως μπορούν να εκτεθούν παιδαγωγικά, να συζητηθούν, να δοκιμαστούν και να εφαρμοστούν καθώς τυχαίνουν της ενθουσιώδους αποδοχής, στον χρόνο και τον χώρο, μέγαλων αριθμών πολιτών που αναγνωρίζουν τη σημασία τους και διαθέτουν τις δυνατότητες και τις προθέσεις για την πραγματοποίησή τους αλλά και για τη συνεχή κριτική παρακολούθησή τους.

Η εξαιρετική ποιότητα σχεδιασμού και τέλειων ρυθμίσεων των σχέσεων του αστικού χώρου και των συλλογικών εκφράσεων και

συμπεριφορών, που καθορίζει ακριβώς το νόημα της πόλης, αποτελεί το ερευνητικό και εφαρμοσμένο πρόταγμα της στοχαστικής δράσης σε πολλαπλές πειθαρχίες της επιστημονικής δράσης. Τόσο στα πανεπιστήμια όσο και στις τακτικές και έκτακτες ομάδες σκέψης και δράσης πολιτών, παράγονται και προσφέρονται ποικιλίες προτάσεων για την ουσιαστική παραγωγή και τη διευθέτηση του αστικού νοήματος.

Ταυτόχρονα, οι μικρές και μεγαλύτερες ενότητες αστικών περιοχών υφίστανται τα άτακτα αποτελέσματα των εισβολών στρατηγικών ομάδων ιδιωτών, ξένων στις κοινοτικές αστικές συλλογικές διαθέσεις, που όμως, εξαιτίας της θεσμικής δυνατότητας (νομικό υπόβαθρο ρυθμίσεων πράξεων και πρακτικών) επεμβαίνουν και διαρρυθμίζουν ή απορρυθμίζουν τις λειτουργίες τμημάτων των πόλεων ώστε να επιτύχουν την ανωτάτη δυνατή κερδοφορία των επεμβάσεων-επενδύσεών τους.

Οι συγκεντρωμένοι πληθυσμοί των πόλεων αδυνατούν, έως τώρα, να αναδειχτούν πολιτικά και στοχαστικά ώστε να μελετήσουν, να αναγνωρίσουν και να εκφράσουν τις ανάγκες και τα αιτήματά τους, να διαλέξουν τα κείμενα -υποθέσεις και εκθέσεις ιδεών- όσο και τις απαραίτητες αναπαραστάσεις τους, για τους τρόπους και τις χωρικές εκφράσεις της ζωής τους. Μια τέτοια στρατηγική δράσης χρειάζεται, φυσικά, την εμπλοκή των πολιτών στην πειθαρχημένη μελέτη των ποικίλων προτάσεων, την κριτική της ιστορίας της αστικής εξέλιξης, κάθε πόλης χωριστά, την αποκρυπτογράφιση και αποκάλυψη των μηχανισμών διαμόρφωσης και κατοχής του αστικού και περι-αστικού χώρου από τη θεσμική επικυριαρχία νομικών σχέσεων που, φυσικά, είναι ορισμένη από τη δυνατή συμπλοκή των χειριστών των δημοσίων θεμάτων, των ιδιοκτητών εδάφους-χώρου και των εργολάβων εκτελεστών των διευθετήσεων (…όπως, οι εξευγενισμοί γειτονιών ή ευρυτέρων περιοχών).

Επιχειρώντας μια ανάγνωση της ιστορικής εξέλιξης της πόλης της θεσσαλονίκης και του συσχετισμού των ιστορικών σταδίων της εξέλιξής της με την ποικιλία των φυσικών, πολιτικών και οικονομικών παραγόντων που οδήγησαν στη μεταμόρφωση της

διαθέσιμης έκτασής της, χρειάζεται να αναφέρουμε τόσο το παράδειγμα της εξάλειψης της εδαφικής ταυτότητας των στρατηγικών στοιχείων της έκφρασης του ανάγλυφου της πόλης, όπως τα ρέματα, που εξαλείφθηκαν, ισοπεδώθηκαν, ώστε να δεσμευτούν και να διαμορφωθούν οι εκτάσεις τους σε επιφάνειες, σε γεωμετρικά εμβαδά, οικοδομήσεων.

Χρειάζεται να αναφέρουμε την **καταστροφική μετεξέλιξη του ιπποδαμείου υποβάθρου της**, που τόσο σωστά προσανατόλισε ο πρώτος σχεδιαστής της, ώστε να υποστηρίξει καθένα και όλα τα πρώτα και τα ύστερα οικοδομήματα της συνεπούς εξέλιξής της, με τον φυσικό αερισμό και ηλιασμό τους, σε κατειλημμένα εδάφη επικυριαρχίας του αυτοκινήτου. Παράλληλα, η έξοχη φυσική έκταση του θερμαϊκού κόλπου μπορούσε να υποστηρίξει τη θαλάσσια και παραθαλλάσια συγκοινωνία τόσο στην περίμετρο του κόλπου όσο και με τις εγγύς πόλεις σε μία ακτίνα ικανή για την πλεύση των τεχνικά απαραιτήτων σκαφών. Χρειάζεται, εντέλει, να αναφέρουμε την καταστροφική επιλογή ενός μικροτάτου πολυδαπάνου δικτύου υπογείου σιδηροδρόμου (μετρό). Αντιθέτως, το ήδη προ πολλού εγκαταστημένο, έως λίγο μετά τον Β’ΠΠ, επίγειο σιδηρόδρομο (τραμ) θα μπορούσε να υπερκαλύψει τόσο την πόλη και κάθε γειτονιά της όσο και τις μικρές και μεγαλύτερες πόλεις σε μία μέση απόσταση, συμβάλλοντας τόσο στην αποσυμφόρηση της πόλης και την επάνοδο χιλιάδων πολιτών ομήρων της εργασιακής ανάγκης τους, στις κοινότητες της άμεσης περιφέρειάς της όσο και στην ολοκλήρωση ενός πλήρους, συνεκτικού και λειτουργικού δικτύου συλλογικών μεταφορών. Ένα δίκτυο που θα αναβάθμιζε οικονομικά, πολιτικά και πολιτισμικά την ευρύτερη περιοχή των ομόρων διοικητικών επικρατειών (Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Σέρρες, Κιλκίς, Ημαθία, Πέλλα) καθώς θα διέθετε τη γεωγραφική και πολιτισμική σημασία της στο πλέγμα των κοινών συστάσεων σημασίας τους.

Με τα προαναφερθέντα 3 παραδείγματα επιχειρώ να διευκρινίσω τη σπουδαιότητα, αρνητική και θετική, όπως συμβεί, των στρατηγικών τεχνικών επιλογών επί του φυσικού υποβάθρου (στο έδαφος, στο υπέδαφος, στη θάλασσα), που εξελίσσουν υπέροχα ή

υπονομεύουν την αστική ζωή, τις συλλογικές σχέσεις σε χώρο και χρόνο.

Από αυτές τις αποφάσεις **απείχαν παντελώς οι πολίτες της πόλης**, των ομόρων δήμων και κοινοτήτων, των μακρινοτέρων αστικών και περι-αστικών σχηματισμών στην ύπαιθρο χώρα. Πολίτες πνευματικά ισχυροί, εκπαιδευμένοι στη σκέψη και στις τακτικές των διεκδικήσεων, τόσο για τα ειδικά ζητήματα της εξέλιξης της πολεοδομικής ανάπτυξης όσο και στην ποικιλία των πολλαπλών και συνδυασμένων ζητημάτων ιδεώδους συλλογικής εύρωστης ζωής.

Αντιθέτως, η πόλη υποτάχθηκε **στη βία των ειδικών** αλλά και των διευθυντών των διαθέσεων και των υποχρεώσεών τους. Φαίνεται, πλέον, πως το πλήρες πλέγμα σχέσεων μεταξύ των πολιτών και των κάθε φορά αντιπροσώπων διευθυντών των υποθέσεών τους, πολιτικών και τεχνικών ειδικών, έχει εξελιχθεί σε κατασταλτικό μηχανισμό επιβολής ανορθολογικών οικονομικών επιβαρύνσεων. Αυτός ο μηχανισμός που ενώνει, συγκρατεί και συνδυάζει τα συμφέροντα εργολάβων δημοσίων έργων, πολιτικών υποκειμένων και μικρο-ομάδων ειδικών συμφερόντων, επικρατεί και υποτάσσει τις πόλεις και τις άμεσες επικράτειες των ζωτικών εκδηλώσεών τους, την ύπαιθρο χώρα αλλά και τα μικρά και γενικά δίκτυα επικοινωνιών και συγκοινωνιών στις διαθέσεις του.

Η μόνη δυνατή απάντηση είναι η συλλογική, ταχεία και πλήρης εξέλιξη της πνευματικής μεταμόρφωσης των πολιτών κατοίκων, αναγνωστών, εφαρμοστών και διαμορφωτών των διαθέσεών τους. Η εννόηση και η υπεράσπιση του χώρου και του χρόνου των υποθέσεών τους. Της δικής τους πόλης που δεν είναι, πλέον, η περιορισμένη και ευκρινής στη συνάφειά της, επικράτεια των ιστορικών παραδειγμάτων, αλλά ένα και πολλά στη διασύνδεσή τους συστήματα αλληλεπιτιθέμενων συστάσεων σημασίας και νοήματος που χρειάζεται να εννοηθούν και να υπερασπιστούν στο διηνεκές τους.

Το παρόν κείμενο δημοσιεύεται στο τεύχος της Βαβυλωνίας #20

25 ΧΡΟΝΙΑ. Συγγνώμη για το υπόμνημα αλλά αυτή η επανάσταση ενόχλησε πολλούς

Νώντας Σκυφτούλης

Την 1η Γενάρη του 1994, πριν από 25 χρόνια δηλαδή, τα στρατεύματα των ζαπατίστας, δηλαδή ο EZLN, εισέβαλαν και κατέλαβαν το Σαν Κριστομπάλ, μία από τις μεγαλύτερες πόλεις της περιοχής Τσιάπας, αλλά και πιο σημαντικές πόλεις για την εδαφικοποίηση του εγχειρήματος όπως το Αλταμιράνο του Οκοσίνγκο της Λας Μαργκαρίτας.

Με το «συγγνώμη για την ταλαιπωρία αυτή είναι μια επανάσταση» το «τίποτα για μας – για όλους όλα» και το ya basta, ο EZLN εισέβαλλε και στο Παρίσι, στο Βερολίνο, στη Ρώμη αλλά και στην Αθήνα και ένα παγκόσμιο κίνημα αλληλεγγύης έτρεξε δίπλα στους ζαπατίστας όχι για συμπαράσταση αλλά για να εναρμονιστεί με αυτό το νέο πρόταγμα, με αυτή τη νέα γλώσσα, με αυτές τις νέες ιστορίες και τις νέες γεωγραφίες. Να ακούσει τα νέα εφτά παραμύθια αλλά να μάθει για τον χρόνο και τον τρόπο. Με άλλα λόγια να μυηθεί στην πρώτη διακήρυξη της ζούγκλας Lacantona.

Η εισβολή αυτή στον κόσμο του παρόντος έγινε ακριβώς μετά τη συντριβή των καταπιεστικών καθεστώτων του κρατικού σοσιαλισμού αλλά και με την αρχή της εφαρμογής της NAFTA, του ελευθέρου εμπορίου της φιλελεύθερης ζώνης, λες και ήθελε να απαντήσει και στους δύο. Και απάντησε αποκαθιστώντας τον αισθητό κόσμο, σαρώνοντας όλες ανεξαιρέτως τις ιδεολογίες και ιδεοληψίες του παρελθόντος και τους λακέδες τους.

1. Σε αντίθεση με τα μέχρι τότε εθνικοαπελευθερωτικά

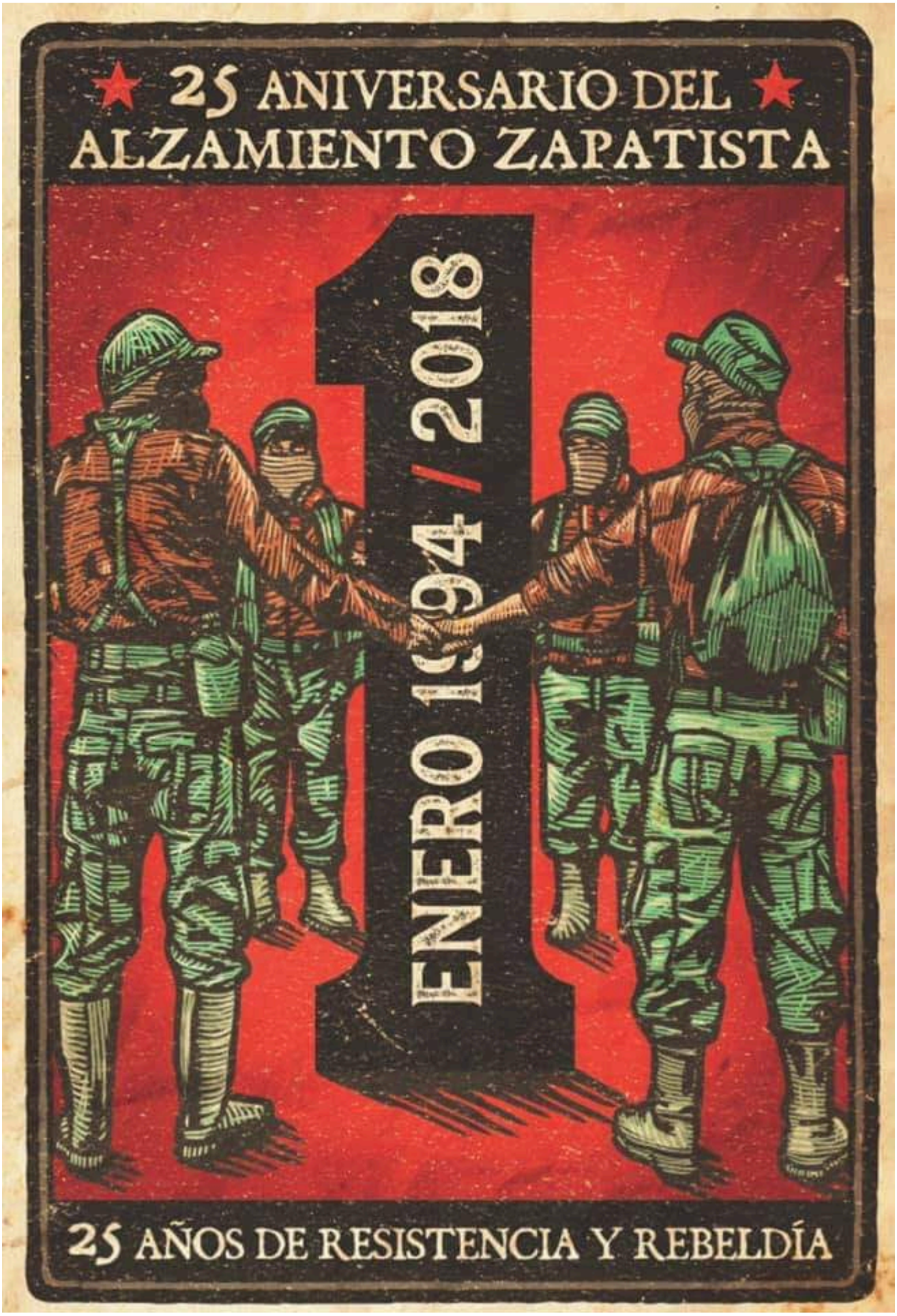
κινήματα, σοσιαλιστικά ή αντιιμπεριαλιστκά που είχαν στόχο την κατάληψη της εξουσίας οι ζαπατίστας δημιούργησαν κίνημα ανεξάρτητα από το κράτος για να μην γίνουν ίδιοι με την εξουσία. Η στρατηγική της **μη κατάληψη της εξουσίας** έδωσε σε αυτό το κίνημα τη δυνατότητα να παρακάμψει τις όποιες «νερουλές» συμφωνίες με το Μεξικάνικο κράτος και να εδαφικοποιήσουν το πρόταγμα της εθνικής και κοινωνικής αυτονομίας εδώ και τώρα. Αυτό το αντιεξουσιαστικό χαρακτηριστικό υπήρξε το καταλυτικό χαρακτηριστικό για την καλή διακυβέρνηση χωρίς κράτος και τους διαφύλαξε από τη μετατροπή τους σε κολαούζους αριστερών ή δημοκρατικών πρωθυπουργών.

2. Σε αντίθεση με τα ειωθότα του ένοπλου και την στρατιωτική πόλωση **ξεπέρασαν την ψευτοαντίθεση βίας-μη βίας, μετατρέποντας το ένοπλο σε μια διαδικασία χωρίς πολύ φασαρία αφαιρώντας τους μύθους και τους ρόλους που το συνόδευαν.** Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να γλύτωσαν 5 μπάτσοι μεθοριακοί φρουροι γυμνοί, ιδρωμένοι και νυσταγμένοι λόγω της υγρασίας και της ζέστης στην Οαχάκα, αλλά γλύτωσαν και 200 ιθαγενείς από τους βομβαρδισμούς που θα ακολουθούσαν. Κι όλα αυτά θα γίνονταν στο όνομα του κομμουνισμού που οι ζαπατίστας 25 χρόνια προσπαθούν να εφαρμόσουν. Μαζί με αυτό η θυσία, η πίστη και άλλα θεολογικά έμειναν στην απ’έξω. Ο θάνατος για τη ζωή αυτό έχει σημασία στον επαναστατικο πόλεμο και όχι ο θάνατος- θυσία στην πίστη, στην ιδέα, στον θεό.
3. Αποκάλυψαν ένα ψέμα που πολλοί δικαίως πίστεψαν, ότι την επανάσταση ακολουθούν καταπιεστικά κράτη και ισόβιοι ηγέτες. Οι ζαπατίστας μας είπαν ότι **η επανάσταση χωρίς την ελευθερία είναι δεσποτισμός** (επαναλαμβάνοντας αυτό που ένας ρώσος ανυπότακτος είχε διακηρύξει) και έκαναν μια επανάσταση που αποφασίζουν οι από κάτω και μόνο. Άρα γίνεται. Έκτοτε η οριζοντιότητα, η ανοικτότητα, η αντιιεραρχία είναι αδιαμφισβήτητα για όποιον-α εισέρχεται στον δημόσιο χώρο και μάλιστα ανεξαρτήτως ιδεολογικού προσανατολισμού. Η ανοικτή και οριζόντια

διαδικασία όχι μόνο παγιώθηκε αλλά ανανεώνεται συνεχώς και από τα μεγάλα μαζικά κινήματα που είδαν και βλέπουν το φως της δημοσιοποίησης.

4. Το Κόμμα και η Οργάνωση των Επαναστατών με οποιοδήποτε πρόσημο θα χρειάζονταν μόνο για την ανατροπή μιας επανάστασης. Οι ζαπατίστας ήθελαν την επανάσταση **σε μια διαρκή διαδικασία** και αυτό έκαναν. Την καθοδήγηση και τον προσανατολισμό τον πήραν στα χέρια τους αφήνοντας τους επαΐοντες και τους κουμανταδόρους με άδεια χέρια και άδειους ρόλους να ψάχνονται μόνο στον κοινοβουλευτισμό και στην ανάθεση. Μόνο εκεί. **Για να μας αποδείξουν ότι επανάσταση γίνεται μόνο χωρίς κόμμα και επαγγελματίες επαναστάτες.** Και όσοι είναι αλληλέγγυοι σε όλο τον κόσμο με τον ίδιο τρόπο λειτουργούν είτε αφορά τους συνεταιρισμούς του καφέ (Σπόρος, Συν Άλλοις, Λακαντόνα) είτε διάφορα εγχειρήματα έμπρακτης αλληλεγγύης (ένα σχολείο για την Τσιάπας) είτε τέλος κινηματικές επιτροπές, διαδηλώσεις, κλπ… Πέραν από αυτά, οι ζαπατίστας άφησαν ανεξίτηλα και μόνιμα το στίγμα τους σε όλα τα σύγχρονα κινήματα.
5. 35 χρόνια από τη γέννηση του Ζαπατιστικού Στρατού για την Εθνική Απελευθέρωση, 25 χρόνια από την κήρυξη του πολέμου στην κυβέρνηση του Μεξικού, 10 χρόνια από τη συγκρότηση των Επιτροπών Καλής Διακυβέρνησης και 13 χρόνια από την Άλλη Καμπάνια είτε με το Σαν Αντρές είτε με την Άλλη Εκστρατεία, ανανεώνουν συνεχώς το πρόταγμα μέχρι το σύνολο των εργαζόμενων και καταπιεσμένων τάξεων του Μεξικού πάρουν την υπόθεση των ζαπατίστας στα χέρια τους. Μέχρι τότε το πρόταγμα παραμένει ακέραιο και αδιαπραγμάτευτο: Αμεσοδημοκρατικός τρόπος αποφάσεων και εκπροσώπησης αλλά και ανακλητός μέσα από τα Συμβούλια Καλής Διακυβέρνησης και διαρκής επανανοηματοδότηση του EZLN στις σχέσεις του με τις πολιτικές αποφάσεις. Και οι αυτόνομοι ζαπατίστικοι δήμοι αποτελούν την πρόταση της κοινωνικής τους οργάνωσης. Όλα αυτά αποτελούν έναν χώρο για την επιθυμία ενάντια στον καπιταλισμό και στον κρατισμό.

Και όπως θα έλεγε και ο υποδιοικητής Γκαλεάνο, είναι και 1 Γενάρη 2019, κάνει κρύο, όπως έκανε πριν από 25 χρόνια, και όπως και τότε, σήμερα μια σημαία είναι το καταφύγιό μας: αυτή της εξέγερσης.

25 ANIVERSARIO DEL
ALZAMIENTO ZAPATISTA
1 ENERO 1994 / 2018
25 AÑOS DE RESISTENCIA Y REBELDÍA

Η Εμπειριακή Πολιτική & τα Κίτρινα Γιλέκα ως «Λαός» | Συνέντευξη με τον Κοινωνιολόγο Μιχάλη Λιανό

Η συνέντευξη δημοσιεύθηκε στο περιοδικό Lundi matin στις 19 Δεκεμβρίου 2018 με τίτλο «UNE POLITIQUE EXPÉRIENTIELLE – LES GILETS JAUNES EN TANT QUE « PEUPLE »

Μετάφραση: Χρήστος Καραγιαννάκης – Μυρτώ Ράις

Με το ξεκίνημα του κινήματος των κίτρινων γιλέκων, ο κοινωνιολόγος Μιχάλης Λιανός βρέθηκε στα Ηλύσια Πεδία προκειμένου να συλλέξει και να μελετήσει τα λεγόμενα μεγάλου αριθμού διαδηλωτών. Στη συνέντευξη αυτή, μας δίνει τα πρώτα αποτελέσματα της έρευνάς του, μια ακατέργαστη για την ώρα ακτινογραφία του τρόπου με τον οποίο τα κίτρινα γιλέκα αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους, αναστοχάζονται τη δράση τους και εγγράφονται στην «κοινωνία». Μακριά απ' την αμπελοσοφούσα κοινωνιολογία των τηλεοπτικών στούντιο, ο Μιχάλης Λιανός μας δίνει μία οξυδερκή και πολυεπίπεδη ανάλυση ενός κινήματος που η εξουσία δεν έχει ακόμα καταφέρει να *πιάσει*.

Καλημέρα
Κύριε Λιανέ, μόλις ξεκινήσατε μια έρευνα για το κίνημα των κίτρινων γιλέκων. Μπορείτε
να μας εξηγήσετε τι σας έκανε να ενδιαφερθείτε γι' αυτό, καθώς και ποιο είναι
το ερευνητικό πρωτόκολλο που χρησιμοποιείτε;

Στόχος της έρευνάς μου είναι να παραμείνω εντός της επιστημονικής περιμέτρου των κοινωνικών επιστημών. Τα κύρια

ερωτήματα της έρευνας αφορούν τον μετασχηματισμό της συνείδησης όσων συμμετέχουν στο κίνημα και τις συνέπειές του. Έχω ήδη συγκεντρώσει γύρω στις εκατό συνεντεύξεις -ατομικές, συλλογικές ή ομάδων ατόμων σε αλληλεπίδραση- εν μέσω διαδηλώσεων, οι οποίες κάποιες φορές διακόπτονταν από εκπυρσοκροτήσεις και εφόδους της αστυνομίας ή και μερικές σπάνιες βιαιοπραγίες, καταστροφές ή κλοπές. Η μεθοδολογική στάση είναι η συμμετοχική παρατήρηση που λαμβάνει πολλές αποχρώσεις.

Σκοπός είναι να εστιάσουμε τη σκέψη μας όχι στις φαντασιώσεις μας -συντηρητικές ή επαναστατικές- αλλά στις διαδικασίες συνείδησης και δράσης των πολιτών που ανήκουν σε ανίσχυρα στρώματα και δίνουν μορφή στις αβεβαιότητες, τους φόβους και τους θυμούς τους αλληλεπιδρώντας μεταξύ τους. Πρώτα απ’ όλα, τα κίτρινα γιλέκα είναι μια συλλογικότητα που θέλει να κατανοήσει τον εαυτό της ως «**τον λαό**». Μέχρι σήμερα, το έχουν πετύχει εκπληκτικά, κυρίως μέσα από δύο δρόμους: τη μετατροπή της έντονης ποικιλομορφίας τους σε ενοποιητικό παράγοντα και την άρνηση να εγκαθιδρύσουν μια κεντρική ηγεσία.

Φανταζόμαστε
πως απαιτείται χρόνος για να επεξεργαστείτε κοινωνιολογικά εκατό συνεντεύξεις
αλλά προς στιγμήν έχετε την αίσθηση ότι τα δεδομένα σας επιβεβαιώνουν τις
δημοσιογραφικές αναλύσεις; (Τα κίτρινα γιλέκα ανήκουν στην κατώτερη μεσαία
τάξη, κατοικούν στην περιφέρεια, κινητοποιούνται για τη μείωση των φόρων και
όχι για την αύξηση των μισθών κλπ.)

Επικεντρώθηκα στους διαδηλωτές που ήθελαν και μπορούσαν να έρθουν στο Παρίσι, κυρίως γύρω απ’ τα Ηλύσια Πεδία. Το κοινωνικό προφίλ της πλειονότητάς τους είναι σαφές, με την έννοια ότι πρόκειται για πολίτες που ανήκουν στο πρώτο στρώμα των «ενταγμένων». Φυσικά, δεν κατοικούν το εντός των τειχών Παρίσι, ούτε τα βολικά του προάστια. Μέχρι τις 8 Δεκέμβρη,

ήταν πιο πιθανό να συναντήσεις κάποιον που ερχόταν απ’ τη Σαράντ, την Αρντές, την Αλσατία ή τον Βορά παρά κάποιον που ερχόταν απ’ την Ιλ-ντε-Φρανς. Επίσης, παρότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα σε αυτόν που παίρνει το επίδομα διαβίωσης και σε εκείνον που κερδίζει γύρω στα 1500€, το εισόδημα δεν είναι η μοναδική αναφορά ως προς την ένταξη. Η παράδοση, το ενδιαφέρον για τη χώρα, η θέληση για σκληρή δουλειά -με λίγα λόγια, η σαφής ιδιοποίηση ορισμένων αξιών- παίζουν καθοριστικό ρόλο στην αίσθηση νομιμοποίησής τους. Κατά συνέπεια, η μεγαλύτερη διαφορά τους με τους κοινωνικά ομόλογούς τους, οι οποίοι διατηρούν μια πιο συμβατική σχέση με την κομματικοποιημένη πολιτική, είναι ότι αισθάνονται νομιμοποιημένοι να συνάπτουν άμεσες σχέσεις μεταξύ τους και με τη γαλλική κοινωνία. **Χωρίς διαμεσολαβητές και χωρίς ηγέτες.**

Δεν είμαι ακόμα σε θέση να επικυρώσω όλες τις αποχρώσεις αυτής της δόμησης, πάντως η
συρρίκνωση του διαθέσιμου εισοδήματος είναι γι’ αυτούς σημάδι φοβερής ταπείνωσης.
Αυτό συμβαίνει προφανώς γιατί δεν είναι οι πλέον διεκδικητικοί σε επίπεδο κομματικοποιημένης
πολιτικής, και ένα μεγάλο μέρος τους κινητοποιείται για πρώτη φορά. Επωμίζονται
την κοινωνικοοικονομική τους συνθήκη και την ανοχή τους των κοινωνικών ανισοτήτων.
Έχουν μάθει να τις αντιμετωπίζουν χωρίς να παραπονιούνται και τώρα πια αυτό είναι
αδύνατον. Είναι βαθιά πηγή αγανάκτησης το να βρίσκονται υποχρεωμένοι να
ζητήσουν κάτι από άλλους, ενώ πάντα έκαναν τα αδύνατα δυνατά για να τα φέρνουν
βόλτα χωρίς να ζητούν τίποτα από κανέναν. Πρέπει να έχει κανείς κοινωνικοποιηθεί
στο εσωτερικό των λαϊκών τάξεων για να κατανοήσει την κεφαλαιώδη σημασία αυτής
της αυτονομίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ακόμα και οι κοινωνικές κατηγορίες με τη μικρότερη αντιπροσώπευση, για παράδειγμα οι φοιτητές/ριες ή τα πιο ευκατάστατα άτομα, τοποθετούνται ευρέως υπέρ του ίδιου υπόβαθρου σεβασμού και αξιοπρέπειας αναφερόμενοι σε γνωστούς του οικογενειακού ή φιλικού τους κύκλου.

Υπάρχει επίσης και μια μικρή μερίδα νέων που κατοικούν στα λαϊκά προάστια του Παρισιού και που συνήθως ανήκουν σε φυλετικές μειονότητες. Η οργή τους είναι συνήθως διαφορετική, κατευθύνεται ιδιαίτερα ενάντια στην αστυνομία, της οποίας θέλουν να αμφισβητήσουν τη χωροταξική και συμβολική επιβολή. Φυσικά, η νοσταλγία μιας ήρεμης και αξιοπρεπούς ζωής δεν είναι τόσο πρόδηλη σε αυτούς. Το να πάρουν εκδίκηση από την κοινωνική τάξη πραγμάτων είναι πιο πρόδηλο, εκδίκηση στην οποία δεν χρειάζεται να δώσουν ιδεολογική μορφή, αφού καταλαβαίνονται μεταξύ τους και κρατούν τις αποστάσεις τους από τις αλληλεπιδράσεις με τα κίτρινα γιλέκα αυτά καθ' εαυτά.

Και υπάρχουν και κάποιοι ελάχιστοι πιστοί της επανάστασης και της εξέγερσης, που έχουν σαστίσει μπροστά σε μια ισχυρή κοινωνικοπολιτική αμφισβήτηση που δεν τους έχει ανάγκη και ουσιαστικά αγνοεί την ύπαρξή τους.

Τι λέτε για τις «διεκδικήσεις» τους και την ιδεολογική τους εγγραφή στις κυρίαρχες πολιτικές κατηγορίες;

Το γεγονός ότι δεν αισθάνονται ιδιαίτερα κοντά στο κομματικοποιημένο πολιτικό σύστημα ερμηνεύεται συχνά ως απολίτικη στάση, ακόμα κι απ' τους ίδιους. Βέβαια, ο όρος τους έχει εσφαλμένα αποδοθεί απ' τους επαγγελματίες πολιτικούς και τα μίντια, κι εκείνοι τον υιοθέτησαν. Η στάση τους δεν έχει τίποτα το απολιτικό, έστω κι αν πολλοί από αυτούς διεκδικούν ευθέως το ότι «δεν κάνουν πολιτική». Διότι, έχουν μια πραγματικά συστημική και βαθιά πολιτικοποιημένη πρόσληψη των

πολιτικών θεσμών, κυρίως θεωρώντας ότι δεν χαίρουν νομιμοποίησης, όχι από φασιστική σκοπιά αλλά από την σκοπιά της εμπειρικής απόστασης.

Είναι σημεία που εκφράστηκαν με ασύλληπτη λεπτότητα υπό την ηχώ των χειροβομβίδων κρότου-λάμψης και μες στην ομίχλη των δακρυγόνων, στην οποία δεν είναι συνηθισμένοι/ες. Η άποψή τους είναι συνήθως ότι οι «ελίτ» είναι «εκτός εδάφους» οπότε δεν μπορούν να αντιληφθούν μια εμπειρία στην οποία δεν έχουν πλέον πρόσβαση. Σε μια λόγια και παράδοξη γλώσσα, θα λέγαμε ότι η κατανόηση της ακατανοησίας της οποίας οι ίδιοι είναι το αντικείμενο είναι οξύτατη. Αυτό ανακαλύπτεις ψάχνοντας στο βάθος των κλασικών φράσεων όπως ο Μακρόν/τα πολιτικά κόμματα/οι ελίτ/οι βουλευτές κλπ. «μας κοροϊδεύουν».

Ταυτόχρονα, στην πλειονότητά τους δεν ήθελαν, στην αρχή του κινήματος, να κυβερνήσουν τη χώρα, ήθελαν να κυβερνούνται σωστά διατηρώντας μια «κανονική» ζωή, ικανή να συντηρήσει μια κοινωνική ταυτότητα που τους φαίνεται αρμόζουσα. «Αγοραστική δύναμη» σημαίνει ζω από τη δουλειά μου χωρίς να χρειάζεται να στερούμαι τη θέρμανση, πηγαίνοντας στο σινεμά με τα παιδιά μου μια φορά το μήνα και μετά σ’ ένα φτηνό εστιατόριο, χωρίς να χρεώνομαι και να βάζω σε κίνδυνο το σπίτι ή το μαγαζί μου. Ωστόσο, εξελίχθηκαν μέσα σε αυτόν τον μήνα κινητοποιήσεων και σκέφτονται όλο και περισσότερο ότι είναι αδύνατον να κάνουν κατανοητή την κατάστασή τους σε όσους βρίσκονται σε μια άλλη κατάσταση, πράγμα που ενισχύει τους «αντικειμενικούς» δεσμούς μεταξύ τους.

Η αμοιβαία κατανόηση της κοινωνικοοικονομικής τους συνθήκης αρκεί, δεν έχουν ανάγκη να την αναπαραστήσουν μέσα από ένα δίπολο Αριστεράς-Δεξιάς για να την μοιραστούν. Γι’ αυτό και δεν συγκινούνται από τον εσπευσμένα εμπαθή λόγο των πολιτικών. θα λέγαμε ότι πρόκειται για ένα κίνημα με εκ των πραγμάτων θέση.

Αυτό που διαφαίνεται στα λόγια τους ολοένα και περισσότερο είναι η αναζήτηση της άμεσης δημοκρατίας χωρίς

προκαθορισμένες θέσεις και χωρίς ηγέτες. Ακούγεται με διάφορους τρόπους ότι το σύστημα αυτό από την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης «έχει δώσει το καλύτερο που μπορούσε και τώρα δίνει το χειρότερο». «Είναι σάπιο, πρέπει να το αλλάξουμε».

Αυτό ακριβώς επιτρέπει την συνύπαρξη ανθρώπων που διεκδικούν την παροχή αλληλεγγύης καταρχήν στους Γάλλους κι έπειτα στους μετανάστες, με ανθρώπους που πριν την έναρξη του κινήματος, θεωρούσαν τους πρώτους φασίστες. Συζητώντας τώρα από μία θέση και μία εμπειρία τις οποίες μοιράζονται, αρχίζουν να πιστεύουν ότι μπορούν όχι να ξεπεράσουν αλλά να διατηρήσουν τις διαφωνίες τους βαδίζοντας παράλληλα. Με άλλα λόγια, αντιλαμβάνονται το έλλειμα μιας εξουσίας που επιβάλλει μια «συνεκτική» εκδοχή της πραγματικότητας. Η απουσία συνοχής τους προκαλεί λιγότερο φόβο απ' ότι η αδικία και η ξύλινη γλώσσα.

Από καθαρά εμπειρική σκοπιά, θα λέγαμε ότι αρχικό συνδετικό στοιχείο των κίτρινων γιλέκων είναι οι κοινές τους πρακτικές. Καταρχήν, το μπλοκάρισμα των δρόμων, των εμπορικών κέντρων, των λίγο ή πολύ νευραλγικών σημείων κυκλοφορίας του κεφαλαίου ή των εμπορευμάτων, και αμέσως μετά, οι συγκρούσεις με την αστυνομία στα σημεία των μπλόκων και οι σαββατιάτικες ταραχές στα κέντρα των πόλεων. Ένα ολόκληρο λεξιλόγιο της κλασικής Αριστεράς μοιάζει να κλονίζεται, η «γενική απεργία» δεν φαίνεται να ενδιαφέρει κανέναν, ο διαχωρισμός μεταξύ πασιφισμού και βίας διαρρηγνύεται σε κάθε στιγμή έντασης και κανείς δεν φαίνεται να θέλει να μπει σε κάποιο κόμμα που θα εκπροσωπούσε τα συμφέροντά του. Υπάρχει, ωστόσο, μεγάλη συνοχή στους στόχους των κίτρινων γιλέκων, η οποία αντικατοπτρίζεται στις πραγματικές δυσχέρειες που έχουν προκληθεί στην οικονομία, χωρίς μάλιστα να χρειαστούν προκαταρκτικές διαβουλεύσεις, και στην επιθυμία της πολιτικής εξουσίας να γίνει πάση θυσία διάλογος ενώ παράλληλα καταστέλλει με τρόπο πρωτόγνωρο. Πώς τα κίτρινα γιλέκα που συμμετείχαν στην έρευνά σας αναστοχάζονται και αναπαριστούν τις πρακτικές τους;

Δεν καταλήγουμε στην κριτική της οικονομίας μόνο μέσα από μια πολιτική ιδεολογία με εκπροσώπηση στη δημόσια σφαίρα. Καταλήγουμε -κι αυτός είναι ο δρόμος των κίτρινων γιλέκων- μέσα από την ασυμφωνία μεταξύ πρόσληψης και πρακτικής της ελεύθερης αγοράς. Θα παρατηρήσατε ότι ζητούν «οι μεγάλοι να πληρώνουν πολλά και οι μικροί λίγα». Πίσω απ' αυτή τη φράση βρίσκεται μια πολανιστική θέαση της οικονομίας, σύμφωνα με την οποία το οικονομικό παιχνίδι πρέπει να υπηρετεί μια αξιοπρεπή κοινωνική ζωή, της οποίας είναι αναπόσπαστο μέρος. Η μεγάλη συσσώρευση πλούτου δεν τους ενοχλεί, υπό τον όρο να είναι αρκετά λειτουργική στο κοινωνικό πεδίο. Αντίθετα, αν στόχος της είναι να ελέγχει την κοινωνία, ως εξουσία δηλαδή, θεωρούν ότι είναι νοσηρή και πολιτικά επιβλαβής.

Πάραυτα, οι «μεγάλοι» είναι ανύπαρκτοι στο πεδίο. Δεν μπορείς να μιλήσεις με τους μετόχους των πολυεθνικών. Μπορείς όμως να μιλήσεις με τους όμοιούς σου και να επιβραδύνεις το οικονομικό παιχνίδι έως ότου να χτυπηθεί η ομαλή λειτουργία της αγοράς. Εδώ, είναι σημαντικό ότι τα κίτρινα γιλέκα θεωρούν τον εαυτό τους καρδιά της γαλλικής κοινωνίας.

Έχουν συνείδηση πως χωρίς αυτούς τίποτα δεν μπορεί να λειτουργήσει, πράγμα που τους κάνει να αντιληφθούν ότι δεν πρέπει να σταματήσουν τη δουλειά και να υποστούν τις συνέπειες -όπως συμβαίνει σε μια απεργία- αλλά να εμποδίσουν αυτό που καθιστά δυνατή τη συγκέντρωση εξουσίας και πλούτου από «τις ελίτ» και «τους πλούσιους», ο αποτελεσματικός δηλαδή συντονισμός όλων των υπόλοιπων. Ανακάλυψαν ότι εμποδίζοντας ο ένας τον άλλον στον οικονομικό του ρόλο, επιδεικνύουν τη δύναμη και τη νομιμότητά τους! Είναι ένας αναστοχασμός που

προκύπτει απ’ την αλληλεπίδρασή τους και που, ακόμα μια φορά, δεν έχει ανάγκη από κάποιο συγκεκριμένο κέντρο που θα μετατρέψει τους συμμετέχοντες στο κίνημα σε εκτελεστικά όργανα.

Ορίστε πώς καταλήγουμε στα αστικά κέντρα των πόλεων και πιο συγκεκριμένα στα Ηλύσια Πεδία, το συμβολικό σημείο στέψης των νικητών: στρατιωτικών, πολιτικών, οικονομικών, αθλητικών, διεθνών καταναλωτών…

Αντίθετα από μια αριστερή λογική που διεκδικεί την απόστασή της από τα ισχυρά στρώματα, υπάρχει εδώ η δήλωση ότι τα στρώματα αυτά υπάρχουν επειδή «ο λαός» επιτρέπει το ανταγωνιστικό παιχνίδι που τους διατηρεί στην προνομιούχα τους θέση. Όταν τα κίτρινα γιλέκα λένε ότι «έδωσαν στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας τα κλειδιά της χώρας», δεν τοποθετούνται ως προς την πάλη των τάξεων αλλά ως προς ένα συσχετισμό λειτουργικού εντάλματος: λογικά προνόμια έναντι καλής διακυβέρνησης. Είναι ξεκάθαρο στα λόγια τους ότι προσφέρουν στις ελίτ την εξουσία έναντι μιας «κανονικής» ζωής, δηλαδή αξιοπρεπούς, δίκαιης, σεβαστής. Θα είναι πολύ ενδιαφέρουσα η εμβάθυνση της ανάλυσης του συγκεκριμένου πολιτικού συσχετισμού.

Πολλά ειπώθηκαν για το μίσος
που τρέφουν για τους «επιδοματίες». Πρόκειται για απόρριψη των αστικών
περιφερειών, ή και περιφρόνηση προς ένα ολόκληρο κομμάτι της γαλλικής
κοινωνίας;

Μία πρώτη ανάγνωση των δεδομένων μου συνηγορεί εδώ την αθώωση. Η σχέση τους με την εργασία είναι πρωτίστως μια σχέση διατήρησης της αυτονομίας τους και τροφοδότησης μιας κατάλληλης, και δη περήφανης, κοινωνικής ταυτότητας. Όταν σου λένε «Εγώ, κύριε, δουλεύω, δεν είμαστε επιδοματίες, μπεκρούλιακες, ναρκομανείς, μηδενικά, όπως θέλουν να μας παρουσιάσουν», αναπτύσσουν τη σκέψη τους στα πλαίσια μιας πολύ ξεκάθαρης τοποθέτησης, με τα παρακάτω σημεία κορύφωσης.

Πρώτον, πρέπει να κάνεις τα πάντα για να μην εξαρτάσαι από τη βοήθεια των άλλων, της κοινωνίας, του κράτους…

Πρόκειται για το κεντρικό πιστεύω όσων θεωρούν ότι δικαιούσαι να μην παραγκωνίζεσαι, δεδομένου ότι το να μην μπορείς να συμμετέχεις με τις δικές σου δυνάμεις σε μία ανταγωνιστική κοινωνία αποτελεί εκ των πραγμάτων παραγκωνισμό. Τα κίτρινα γιλέκα απορρίπτουν, επομένως, με τρόπο κατηγορηματικό τη στάση του αποκλεισμένου, του θύματος, εκείνου που είναι αντικείμενο εκμετάλλευσης, που χάνει.

Έπειτα, αυτό που τους αποδίδει την κοινωνική τους ταυτότητα, είναι η σχέση με την εργασία ως αποκλειστική πηγή εισοδήματος -οι άνθρωποι αυτοί δεν έχουν εισόδημα από ακίνητη περιουσία. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να είσαι έτοιμος να δουλέψεις σκληρά, έστω και για να ανταπεξέρχεσαι απλώς στα απαραίτητα και να τροφοδοτείς την κοινωνική ταυτότητα της αυτονομίας. Τρίτον, επειδή στην πλειονότητά τους δεν έχουν γνωρίσει ρατσιστικές διακρίσεις, δεν βλέπουν το σύστημα ως φορέα αποκλεισμού. Το κεντρικό αξίωμα της κοινωνικοποίησης τους είναι ότι όλοι πρέπει να μπορούν να τα καταφέρουν αν πραγματικά το θέλουν. Έως τη στιγμή που γεννήθηκε το κίνημά τους, αρνούνταν να αποδεχτούν ότι η κατάστασή σου μπορεί και να μην σου επιτρέπει να παλέψεις, ότι δομικά δεν υπάρχει θέση για σένα.

Αυτό είναι που τους απομακρύνει από τις δύο άλλες κατηγορίες: από τα στρώματα τα οποία έχουν σαφή συνείδηση του ότι οι διακρίσεις που υφίστανται εμποδίζουν την κοινωνική τους αυτονομία, και από τα τμήματα των λαϊκών και μικροαστικών στρωμάτων τα οποία ανέπτυξαν μια κριτική πολιτική ιδεολογία λίγο ή πολύ προσανατολισμένη στην πάλη των τάξεων. Οι δύο αυτοί πληθυσμοί έχουν δομήσει τρόπους που εξουδετερώνουν το στίγμα του «επιδοματία». Αντίθετα, τα αμέσως κατώτερα στρώματα διατηρούν πάση θυσία το υπόβαθρο της κοινωνικής τους επάρκειας, του ότι δηλαδή το «σύστημα» δεν μπορεί να τους υποβαθμίζει καθιστώντας τους «εξαρτώμενους».

Να λοιπόν γιατί τα κίτρινα γιλέκα επιμένουν τόσο σε αυτό το

σημείο. Δεν πρόκειται για ηθελημένη άρνηση αλληλεγγύης, αλλά για αντανακλαστικό κοινωνικής άμυνας. Εξάλλου, η αλληλέγγυα οργάνωση τους μέσα από πολιτικές, εθνικές, διεμφυλικές και ηλικιακές συνισταμένες αποδεικνύει ότι το πρόβλημα δεν έγκειται στην ικανότητά τους για ένα αμοιβαίο δούναι και λαβείν. Τα μπλόκα, σε όλη τη Γαλλία, δεν λειτουργούν από μόνα τους. Ο καθένας συμμετέχει ανάλογα με τις ικανότητες του και σύμφωνα με τις ανάγκες του, αν αυτό σας θυμίζει κάτι.

Τώρα λοιπόν βρίσκονται αντιμέτωποι με την τρομερή συνειδητοποίηση ότι μπορεί να έχεις κάνει τα πάντα, να έχεις προσπαθήσει τα πάντα μέσα από τη δουλειά, και να μην τα φέρνεις πια βόλτα. Εδώ βγάζει νόημα η ακατανόητη για πολλούς παρατηρητές στάση, η οποία συνοψίζεται στην επωδό «**δεν θέλουμε περισσότερα λεφτά, θέλουμε λιγότερους φόρους**». Αυτό που λένε είναι ότι οι ίδιοι δεν είναι ελλειμματικοί, καταφέρνουν να κερδίζουν αρκετά ώστε να μην έχουν ανάγκη τα επιδόματα. Το έλλειμμα είναι από την πλευρά των ελίτ και της φορολογικής τους πολιτικής που επίπλαστα μεταμορφώνει απόλυτα κατάλληλους πολίτες σε ανθρώπους που χρειάζονται βοήθεια.

Έχουμε την εντύπωση ότι τα
κίτρινα γιλέκα ήρθαν από το πουθενά, ότι δεν έχουν καμία πολιτική ιστορία,
καμία ιδεολογική κληρονομιά, πράγμα που αντικειμενικά μοιάζει αδύνατο. Τι είναι
αυτό που μας διαφεύγει από το ιδεολογικό τους αρχιτεκτόνημα και που τους κάνει
τόσο απροσδιόριστους ως κίνημα;

Αρκετές πλευρές που αυτή τη στιγμή προσπαθώ να καταλάβω
σ’ ένα πρώτο επίπεδο. Για παράδειγμα, είτε ως τώρα ήταν δεξιοί, αριστεροί ή
απολιτικοί, συστηματικά αναφέρονται στους προγόνους, στους απογόνους, στους
φίλους και τους γνωστούς τους. Ο λόγος τους είναι διάσπαρτος από παρατηρήσεις
σε σχέση με την αξιολύπητη κατάσταση των γονιών τους, τη δική

τους αδυναμία να
ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους απέναντι στις γενιές που προηγούνται ή
έπονται, και την αγωνία για το ότι δεν μπορούν πια να προφυλάξουν τα παιδιά
τους από το ενδεχόμενο εξάρτησης, αβεβαιότητας, παραγκωνισμού. Μιλούν για τους
φίλους και τις φίλες τους που έχουν αρρώστους ή ανάπηρους γονείς, συνταξιούχους
με εισόδημα κάτω από τα όρια της αξιοπρεπούς διαβίωσης. Οι πιο ευκατάστατοι
αναφέρονται σχεδόν πάντα σε συγκεκριμένα παραδείγματα του οικογενειακού ή
φιλικού τους περιβάλλοντος.

Η επιμονή αυτή είναι πολύ ιδιαίτερη, και μου φαίνεται ότι
αντιπροσωπεύει μία κριτική πολιτική ανάλυση που έχει το καλούπι του ατομικού.
Δεν επιδιώκουν την ανατροπή της σημερινής κοινωνίας στο σύνολό της, θέλουν
αντίθετα να αποδείξουν ότι μπορεί εύκολα να κατευθυνθεί σε δίκαιες και
ορθολογικές λύσεις. Αρκεί να πάψουμε να αγνοούμε όσους επιζητούν να ζήσουν
αξιοπρεπώς από την εργασία τους. Κατά συνέπεια, το πρόβλημα δεν είναι το
κοινωνικοοικονομικό σύστημα, το οποίο θεωρούν ελαστικό, το πρόβλημα είναι το
πολιτικό σύστημα!

Θα μπορούσαμε να κάνουμε λόγο για μια πολιτική ιδεολογία
την οποία θα ονόμαζα «εμπειριακή». Η πληθώρα ατομικών εμπειριών φέρνει στην επιφάνεια
-με τη βοήθεια του ίντερνετ- μια πολιτική ιδεολογία νευρωνικής αρχιτεκτονικής, όπου τα άτομα μπορούν να προσαρμόσουν
τη συνεισφορά τους, χωρίς να εμποδίζεται η ανάδυση μιας συλλογικής δομής που

όλοι/ες αναγνωρίζουν ως κοινή δημιουργία. Αν η έρευνά μου το επιβεβαιώσει, θα
χαρώ πολύ να εισηγηθώ ότι η αυθόρμητη άμεση δημοκρατία κάνει τα πρώτα της
βήματα σ' ένα ξέσπασμα πολιτικής ωριμότητας, που το χαρακτηρίζει η ηρεμία και η
εμπιστοσύνη.

Τι σημαίνει για εσάς ο όρος «εμπειριακή πολιτική»;

Έχω παρακολουθήσει, στο πεδίο ή μέσα από ερευνητικές εργασίες, αρκετά κινήματα, κυρίως «το κίνημα των πλατειών» στην Ελλάδα. Η διασύνδεση μεταξύ κοινής λαϊκής εμπειρίας και πολιτικής ιδεολογικοποίησης δεν επιτελούνταν. Η «συστημική» κατανόηση, για την οποία διαβεβαίωναν στρατευμένοι και διανοητές, δεν συγχωνευόταν με την ανάλυση των καθημερινών απτών προβλημάτων. Ήταν λυπηρό να παρατηρείς ένα κομμάτι του Συντάγματος να ασχολείται αιωνίως με τα ιδεολογικά προαπαιτούμενα του νέου κοινωνικοπολιτικού κόσμου, και ένα άλλο να επικεντρώνεται στους πλειστηριασμούς που είχαν ξεκινήσει οι τράπεζες ενάντια σε πολίτες και χρεωμένες επιχειρήσεις, ένα άλλο στις διακρίσεις που υφίστανται διάφορες κοινωνικές κατηγορίες, κοκ.

Οι συμμετέχοντες ήταν υπερβολικά κολλημένοι στα προβλήματά τους, αν μπορεί να μου επιτραπεί η ασεβής αυτή παρατήρηση, γιατί βίωναν τα συγκεκριμένα προβλήματα σαν ξαφνικές αλλαγές που δεν αποτελούσαν στοιχείο της «κανονικής» τους συνθήκης. Απέδιδαν λοιπόν την ανωμαλία αυτή στις παρεκτροπές της επαγγελματικής πολιτικής τάξης, επιζητώντας την επιστροφή στην προηγούμενη συνθήκη. Όσοι και όσες για καιρό είχαν ζήσει δυσκολίες και «η κρίση» δεν είχε αλλάξει τη δική τους συνθήκη, δεν εισακούονταν καθόλου μέσα στο κίνημα και συνήθως δεν συνέπασχαν με τον πόνο της τάξης εκείνης που είχε μόλις καθαιρεθεί και που πάση θυσία ήθελε να είναι από πάνω και να συνεχίσει να τους αγνοεί.

Αντίθετα, με τα κίτρινα γιλέκα, βλέπουμε την ιδιοποίηση

αυτής της μακρόχρονης «κανονικής» συνθήκης η οποία φθείρει και σιγά-σιγά
χειροτερεύει, ακόμα και σε διαγενεακό επίπεδο. Δεν πρόκειται για μία
αναγνωρίσιμη πτώση, αλλά για μία αναλλοίωτη συνθήκη του Εγώ. Εδώ βρίσκεται και
το νόημα κάποιου που είναι 25 χρονών και σου λέει ότι ήταν καλύτερα την εποχή
του φράγκου γιατί μπορούσαμε να αγοράσουμε «δύο φορές περισσότερα πράγματα από
ότι με το ευρώ» ή σου μιλάει για το δημοψήφισμα για τη συνθήκη του Μάαστριχτ
όπου δεν είχε καν γεννηθεί. Όλα αυτά ανήκουν σε ένα μακρό συνεχές, η ουσία του
οποίου είναι «δουλεύω και δεν ενοχλώ κανέναν». θέλουν λοιπόν να δείξουν την
κατάστασή τους, τον πόνο τους, τη δυσκολία τους, αυτό το οποίο στερούνταν μέσα
στην επιθυμία τους να τα καταφέρουν. Να λοιπόν πώς ένα κίτρινο γιλέκο πίσω από
ένα παρμπρίζ μεταδίδει χρόνια ολόκληρα κοινής εμπειρίας που ως σήμερα δεν είχε
κοινοποιηθεί. Σε μεγαλύτερη κλίμακα, είναι η συνθήκη της ομάδας αλληλοβοήθειας
που σε καθησυχάζει ότι δεν είσαι παράταιρος και ότι δεν είσαι υποχρεωμένος να
σιωπάς διακριτικά προκειμένου να διατηρήσεις τον αυτοσεβασμό σου.

Η πολιτικοποίηση έρχεται στο πλαίσιο αυτής της κοινής πηγής εμπειρίας, χωρίς διανοητικοποίηση ή ιδεολογική διαμεσολάβηση.

Δεν χρειάζεται να αποφασίσεις αν ο κόσμος είναι δίκαιος ή άδικος, αν η ελεύθερη αγορά είναι κάτι καλό, αν το λάθος είναι του τάδε πολιτικού κόμματος, αν η Ευρώπη μπορεί ή όχι να υποδεχθεί περισσότερους μετανάστες, αν πρέπει να εθνικοποιηθούν οι μεγάλες εταιρείες… εν ολίγοις το να «είσαι

μέσα στα σκατά» γεννά στο εσωτερικό του κινήματος μία πολιτική συνείδηση που διαχέεται από την αφετηρία της κοινής εμπειρίας και επιστρέφει σε αυτήν. Οι δεσμοί δεν χρειάζεται να χτιστούν ή να συντηρηθούν ιδεολογικά κυνηγώντας τις ασυνέχειες. Οι δεσμοί είναι εκεί από την αρχή και θα είναι εκεί και στο τέλος, έστω κι αν υπάρχει εναντίωση στις προτάσεις των ομοιών τους.

Βέβαια αυτό ισχύει και σε μία οικογένεια ή σε μία παρέα φίλων, πριν το ίντερνετ όμως κάτι τέτοιο ήταν αδύνατο. Δεν μπορούσες να κοινοποιήσεις ευθέως την κατάστασή σου σε αγνώστους/ες, και μάλιστα σε εκατομμύρια αγνώστους/ες. Η δυνατότητα αυτή μας οδήγησε στη συνειδητοποίηση ότι το μοίρασμα της εμπειρίας σε μεγάλη κλίμακα είναι εκ των πραγμάτων φαινόμενο πολιτικό και ισχυρή διεκδίκηση αλλαγής. Η εμπειρία έγινε το συνδετικό υλικό, η ιδεολογική αντιπαράθεση δεν είναι παρά ένα εργαλείο.

Τελικά, τι πιστεύετε για τη δυναμική του κινήματος; Οι μιντιακοί σχολιαστές δεν διακρίνουν καμία άλλη προοπτική πέρα από το ξεφούσκωμα ή τον σχηματισμό μιας συνήθους μορφής πολιτικής δύναμης. Υπάρχουν κι άλλες δυνατότητες που θα μπορούσαν να διαφυλάξουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των κίτρινων γιλέκων;

Το νόημα της εξέλιξης είναι ακριβώς ότι δεν είναι προβλέψιμη. Αν αυτές οι καθησυχαστικές για τις εδραιωμένες εξουσίες πιθανότητες είναι αληθινές, δεν αποκλείεται να γίνει το κίνημα μόνιμος πόρος της πολιτικής ζωής και να επανεμφανίζεται κατά καιρούς ανάλογα με τη συγκυρία. Δύο παράγοντες είναι κεφαλαιώδους σημασίας. Πρώτον, η σχέση με τη βία και την αστυνομική καταστολή. Τα κίτρινα γιλέκα πρέπει να βρουν τρόπους να αποφύγουν τόσο την οριοθέτησή τους από την

αστυνομία όσο και την αντιπαράθεσή τους με αυτήν. Το ζητούμενο δηλαδή είναι να την καταστήσουν ασύνδετη και αναποτελεσματική. Έχουν ήδη απόλυτη συνείδηση του ότι απορρίπτουν τη βία, έστω και αν αναγνωρίζουν -με λύπη- ότι οι θεσμοί δεν αντιδρούν παρά μόνο στις συγκρούσεις. Είναι λοιπόν πιθανό άλλες ομάδες να υπηρετήσουν αυθόρμητα τη διατήρηση της εντυπωσιακής άσκησης πίεσης, ενώ τα κίτρινα γιλέκα ισχυροποιούνται ως διαρκές δίκτυο επιρροής που διαπερνά τη γαλλική κοινωνία.

Ο δεύτερος παράγοντας είναι η αποφυγή σχηματισμού εκπροσώπησης και ηγεσίας. Θα ήταν προφανώς μια τραγική αφομοίωση που δεν θα επέφερε παρά περιθωριακές διευθετήσεις στο πολιτικό μας σύστημα, απονεκρώνοντας γοργά όλες τις δυναμικές του κινήματος για ολόκληρη την Ευρώπη, ή και πέρα από αυτήν.

Τέτοια είναι σίγουρα η βαθύτερη και σχεδόν απροκάλυπτη επιθυμία των θεσμικών εδραιωμένων οργάνων: να δουν τα κίτρινα γιλέκα να «ωριμάζουν», μπαίνοντας στους αθόρυβους διαδρόμους των υπουργείων και τα τραπέζια των συνδικαλιστικών διαπραγματεύσεων. Θα παρατηρήσατε ότι το κίνημα αρνήθηκε να μην μεταδίδονται απευθείας στο ίντερνετ όλες οι επαφές με την εξουσία, πράγμα που δείχνει την βαθιά πολιτική του ωριμότητα. Η ύψιστη μορφή δικαιοσύνης είναι η απόλυτη δημοσιότητα, η μόνη ικανή να εμποδίσει την οριοθέτηση των διακυβεύσεων από συγκεκριμένους χώρους. Αν τα κίτρινα γιλέκα καταφέρουν να κρατήσουν τη σωστή απόσταση από τις εδραιωμένες εξουσίες παραμένοντας ορατά από καιρό εις καιρό, το κίνημά τους θα έχει μεγάλες πολιτικές συνεισφορές.

Σε κάθε περίπτωση, εκείνο το οποίο έχει συντελεστεί ήδη από τα κίτρινα γιλέκα θα αφήσει ανεξίτηλο ίχνος στον πολιτικό μετασχηματισμό των μετά-βιομηχανικών κοινωνιών.

Ο **Μιχάλης Λιανός** είναι καθηγητής στο πανεπιστήμιο της Ρουέν και διευθυντής του περιοδικού *«European societies»* της Ευρωπαϊκής Κοινωνιολογικής Εταιρείας. Είναι ο συγγραφέας του

βιβλίου *«Le nouveau contrôle social – Toile institutionnelle, normativité et lien social»*.

Έρευνα: Τα Συναισθήματα της Κρίσης & η Ιδεολογία της Λιτότητας

Βαγγέλης Λαγός

Οι οικονομικές και πολιτικές κρίσεις είναι περίοδοι έντονων ατομικών και συλλογικών συναισθημάτων.[1] Η κρίση στην Ελλάδα δεν αποτέλεσε εξαίρεση. Κατά τη διάρκειά της, έντονα, αντιφατικά ακόμη και συγκρουσιακά συναισθήματα κατέκλυσαν τον δημόσιο χώρο και λόγο. Ο φόβος, η θλίψη, η οργή, η ντροπή, η ενοχή, η περιφρόνηση, το μίσος και άλλα συναισθήματα, στις διαφορετικές εκδοχές και εντάσεις τους, αποτυπώθηκαν, συζητήθηκαν και έγιναν αντικείμενο πολιτικών και πολιτιστικών επεξεργασιών και χειρισμών σε πλήθος κειμένων και λόγων που κατέκλυσαν τη δημόσια σφαίρα.

Το παρόν κείμενο[2] επιχειρεί να αναλύσει τους τρόπους με τους οποίους αποτυπώθηκαν και έγιναν αντικείμενο δημόσιας επεξεργασίας και ιδεολογικο-πολιτικής χρήσης τα συναισθήματα της θλίψης, της απογοήτευσης, της απαισιοδοξίας, της ντροπής και της ενοχής στον δημόσιο λόγο των κεντρώων-φιλελεύθερων υποστηρικτών της λιτότητας κατά τη διάρκεια της κρίσης. Για τον σκοπό αυτόν, ανατρέχουμε, μέσω κυρίως του διαδικτύου, στα κείμενα του υπέρ της λιτότητας κεντρώου-φιλελεύθερου λόγου που δημοσιεύτηκαν κατά την περίοδο 2008-2017 αναζητώντας την ιδιαίτερη «συναισθηματική κουλτούρα»[3] που τα διαπερνά και τα συγκροτεί. Η ιδιαίτερη, στον κεντρώο-φιλελεύθερο λόγο της κρίσης, «συναισθηματική κουλτούρα» αφορά στα ιδεολογικά

περιεχόμενα, τις αξίες, τις στάσεις και τις πολιτικές χρήσεις που αυτός ο λόγος ενεργοποίησε και προέταξε κατά την επεξεργασία, τη διαχείριση και τη χρήση των συναισθημάτων που οι φορείς του άρθρωσαν στα κείμενά τους στο πλαίσιο της δημόσιας ιδεολογικο-πολιτικής διαμάχης για την κρίση.

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να διευκρινίσουμε ότι το κείμενο αυτό δεν ασχολείται με τα συναισθήματα που πραγματικά βίωσαν οι φορείς του δημόσιου κεντρώου-φιλελεύθερου λόγου για την κρίση και την λιτότητα. Το πεδίο της έρευνάς μας περιορίζεται μόνο σ' εκείνα τα συναισθήματα που οι κεντρώοι-φιλελεύθεροι ζηλωτές της λιτότητας διατύπωσαν άμεσα ή έμμεσα στα κείμενα (άρθρα γνώμης, σχόλια, ομιλίες, συνεντεύξεις, δημόσιες συζητήσεις κλπ) που δημοσιοποίησαν κατά τη διάρκεια της κρίσης και της κοινωνικο-πολιτικής σύγκρουσης γύρω από τη λιτότητα.

Από αυτή την άποψη, η ανάλυσή μας δεν αφορά στα ίδια τα συναισθήματα που βιώθηκαν από τους κεντρώους-φιλελεύθερους διαχειριστές των κοινωνικών αναπαραστάσεων, αλλά στον λόγο εντός του οποίου αυτά αρθρώθηκαν. Έτσι, για παράδειγμα, εδώ δεν θα μας απασχολήσει ποια συναισθήματα, σε ποια ένταση και έκταση, με ποια διάρκεια, αφορμή ή αιτία και σε ποιο κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο βίωσαν πραγματικά οι κεντρώοι-φιλελεύθεροι διαχειριστές των κοινωνικών αναπαραστάσεων (δημοσιογράφοι, δημοσιολόγοι, σχολιαστές, αναλυτές, διανοούμενοι, πολιτικοί) που υποστήριξαν τη λιτότητα κατά τη διάρκεια της κρίσης, αλλά μόνο **ποια συναισθήματα επέλεξαν να συμπεριλάβουν και να διαπραγματευτούν στον στρατευμένο δημόσιο λόγο τους,** με ποιες αξίες και στάσεις τα συνέδεσαν, με ποιους κοινωνικο-πολιτικούς σκοπούς τα συσχέτισαν, αλλά και πώς τα διαχειρίστηκαν και τα χρησιμοποίησαν στον ευρύτερο πλαίσιο της κοινωνικο-πολιτικής σύγκρουσης για την κρίση και τη λιτότητα. Από αυτή την άποψη, γίνεται φανερό ότι δεν πρόκειται για μια ψυχολογική προσέγγιση με την αυστηρή σημασία του όρου, αλλά για μια ποιοτική, κοινωνικο-σημειολογική, ανάλυση του κεντρώου-φιλελεύθερου δημόσιου «συναισθηματικού λόγου» για την

κρίση και την λιτότητα.

> *Πρόκειται, δηλαδή, για μια ανάλυση που επιχειρεί να διερευνήσει τη δημόσια, ήδη για τον Αριστοτέλη, πολιτική λειτουργία και χρήση των συναισθημάτων στο πλαίσιο των κοινωνικο-πολιτικών συγκρούσεων.*

Ο κεντρώος-φιλελεύθερος υπέρ της λιτότητας λόγος δεν έπαψε στιγμή να καταγγέλλει και να απαξιώνει ως «άλογες» και «συναισθηματικές» τις αντιδράσεις και αντιστάσεις που υψώθηκαν απέναντι στις πολιτικές της λιτότητας επαναλαμβάνοντας ακούραστα την αφοσίωσή του στον «ορθολογισμό», τη «λογική» και τον «ρεαλισμό» της εκσυγχρονιστικής-εξευρωπαϊστικής λιτότητας. Στο πλαίσιο αυτό, οι κεντρώοι-φιλελεύθεροι φορείς του δημόσιου λόγου για την κρίση υιοθέτησαν μια απλουστευτική και επιφανειακή διάζευξη μεταξύ έλλογης σκέψης και συναισθημάτων, σύμφωνα με την οποία τα συναισθήματα και η δημόσια έκφρασή τους είναι ασύμβατα με την έλλογη και ρεαλιστική σκέψη και δράση επάνω στα δημόσια προβλήματα. Κατά την άποψη αυτή, η θεσμική και συλλογική ζωή πρέπει και μπορεί να (αυτό)περιορίζεται σ' έναν, υποτιθέμενα, ουδέτερο και ρεαλιστικό, (τελικά) τεχνοκρατικό, λόγο, ο οποίος θεμελιώνει την αποκλειστική του αρμοδιότητα πάνω στην κοινή ζωή και το συλλογικό πεπρωμένο στην άρνησή του να θεωρήσει οτιδήποτε εκφεύγει της εργαλειακής λογοκρατίας που συνιστά τον κυριαρχικό, (ταξικό, πατριαρχικό και φυλετικό) πυρήνα της αστικής νεωτερικότητας.

Κραδαίνοντας τους τίτλους επαγγελματικής επιτυχίας, ακαδημαϊκής εξοχότητας, ειδημοσύνης και θεσμικής εγκυρότητας που διέθεταν και αξιοποιώντας τόσο τις προνομιακές τους θέσεις εκφοράς θεσμικού λόγου όσο και την ισχυρή τους παρουσία στα ΜΜΕ, οι φορείς του κεντρώου-φιλελεύθερου δημόσιου λόγου απέδωσαν στον, υπέρ της λιτότητας, λόγο τους τον τίτλο και το κύρος του **αποκλειστικού φορέα της λογικής, της σωφροσύνης, της συνέπειας και της ειδημοσύνης**.

Από τη θέση αυτή, επικεντρώθηκαν, συστηματικά και ανυποχώρητα, στη μονοσήμαντη ταύτιση των πολιτικών λιτότητας με τον ρεαλισμό, τον ορθολογισμό, ακόμη και με αυτήν καθαυτή την έλλογη σκέψη ή/και την κοινή λογική απαξιώνοντας, ταυτόχρονα, κάθε άλλη πρόταση ή στάση ως παράλογη και ανέφικτη φαντασιοκοπία. Επικαλούμενοι αδιάκοπα την «αντικειμενικότητα» των προβλημάτων, τον «ορθολογισμό» των μνημονιακών λύσεων, τον «ρεαλισμό» των μνημονιακών υποχρεώσεων, καθώς και εκείνο το τμήμα της κοινωνίας που, παρά τις «σκληρές, αλλά αναγκαίες» θυσίες, «υπομένει στωικά την κατάσταση, περιμένει και ελπίζει»,[4] άρθρωσαν την πιο **μαχητική ελληνική εκδοχή του θατσερικού μονόδρομου** που εμφανίστηκε στη δημόσια σφαίρα κατά την περίοδο των τριών δεκαετιών της ηγεμονίας του νεοφιλελεύθερου εκσυγχρονιστικού-εξευρωπαϊστικού προγράμματος. Η περίοδος του δημοψηφίσματος του Ιουλίου 2015 σηματοδότησε την κορύφωση της πνευματικής μάχης του κεντρώου-φιλελεύθερου λόγου για την υπεράσπιση του ορθολογισμού, της σωφροσύνης και του ρεαλισμού,, ενώ το αποτέλεσμά του προσλήφθηκε από τους φορείς του ως **ήττα της λογικής και θρίαμβος του συναισθήματος**.

*«Το ίδιο το δημοψήφισμα ήταν πολιτικό πρόβλημα. Κανείς δεν κατάλαβε το ερώτημα, λίγοι το διάβασαν, με την ίδια την κυβέρνηση να ζητά την ψήφιση του ΟΧΙ. Κανένας πολίτης δεν ήταν σε θέση να γνωρίζει ούτε τις προοπτικές του ΝΑΙ ούτε τις συνέπειες του ΟΧΙ. Άρα ήταν μια ψήφος που απευθυνόταν στο συναίσθημα κι όχι στη λογική. Αποφάνθηκε η μάζα, με την ψυχολογία της, τον χαρακτήρα της, το θυμικό της κι όχι ο ψύχραιμος πολίτης· κι αλίμονο αν η υπεύθυνη ηγεσία παραδίδει τις ευθύνες της σε ένα ζαλισμένο λαό. […] Στο δημοψήφισμα αναμετρήθηκαν συναισθήματα φόβου, οργής, άρνησης και λογικές ιδιοτέλειας, συντεχνίας… Δεν επικράτησαν η ψυχραιμία, η λογική του δημοσίου συμφέροντος, η διασφάλιση της ευρωπαϊκής προοπτικής. Όλα τα ΜΜΕ βομβάρδιζαν υπέρ του ΝΑΙ, αλλά ο λαός είχε ήδη αποφασίσει από τις 25/1.»****[5]***

«Ο λαός δεν είναι αλάνθαστος. Ο λαός συχνά άγεται από το συλλογικό θυμικό, την απόγνωση, το θυμό, το φόβο, τον

ρεβανσισμό, και αυτός είναι ο λόγος που πολλές φορές προκαλούν έκπληξη οι επιλογές του που έρχονται σε σύγκρουση με την κοινή λογική. Δεν είναι ντροπή να πούμε ότι οι λαοί μπορούν να χειραγωγηθούν από ικανούς δημαγωγούς σε τέτοιο βαθμό που να τυφλώνονται μπροστά στην πραγματικότητα.»[6]

Εντούτοις, η κρίση και οι κοινωνικοί αγώνες, που αυτή πυροδότησε, συμπαρέσυραν, στην ορμή και την έντασή τους, κάθε αξίωση εξουδετέρωσης και αποκλεισμού των συναισθημάτων από τον δημόσιο χώρο. Στις σελίδες που έπονται, θα ισχυριστώ ότι ο κεντρώος-φιλελεύθερος λόγος της κρίσης, παρά τις αντίθετες προθέσεις του και ενάντια στις διακηρύξεις του, κατακλύστηκε από τα συναισθήματα που άρθρωσαν δημόσια οι ίδιοι οι φορείς του κατά την κοινωνικο-πολιτική σύγκρουση γύρω από τα αίτια, τις συνέπειες και τις ενδεδειγμένες πολιτικές για την αντιμετώπισή της κρίσης.

Στο πλαίσιο αυτό, θα υποστηρίξω ότι ο κεντρώος-φιλελεύθερος δημόσιος λόγος για την κρίση και τη λιτότητα χρησιμοποίησε συστηματικά αυτά τα συναισθήματα τόσο για τη διαμόρφωση και διατύπωση της ιδεολογικής υποστήριξης της λιτότητας όσο και για την ιδεολογική και πολιτική αντιμετώπιση του δημόσιου λόγου που αρθρώθηκε από όσους αντιδρούσαν στο σχέδιο της «εθνικής σωτηρίας» δια της λιτότητας.

Για τον σκοπό αυτόν, θα εξετάσω την εμφάνιση, τη χρήση και τη λειτουργία των συναισθημάτων της απογοήτευσης, της θλίψης, της ντροπής και της ενοχής στο πλαίσιο **α)** της άρθρωσης και διάχυσης στη δημόσια σφαίρα μιας κουλτούρας της λιτότητας ως αναγκαίου εργαλείου για την απόσπαση της κοινωνικής συναίνεσης στις μνημονιακές πολιτικές και **β)** της ιδεολογικής αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών προς τη λιτότητα λόγων που διεκδίκησαν να προσανατολίσουν και να κατευθύνουν τη συλλογική δράση μέσα στην κρίση.

Οπωσδήποτε, αυτά τα συναισθήματα δεν είναι τα μόνα που αναδύθηκαν και διαχύθηκαν στη δημόσια σφαίρα μέσα από τον κεντρώο-φιλελεύθερο λόγο της κρίσης. Ο φόβος, η οργή, η

περιφρόνηση, το μίσος, η ελπίδα είναι κι αυτά πολύ διαδεδομένα και σημαντικά στην άρθρωση αυτού τον δημόσιου λόγου. Εντούτοις, είναι η απογοήτευση, η θλίψη, η ντροπή και η ενοχή που συνέθεσαν τον σκληρό πυρήνα της ιδεολογίας της λιτότητας που διαχύθηκε και κυριάρχησε στη δημόσια σφαίρα ως απολογητική της συστημικής αποτυχίας που αποκάλυψε η κρίση, αλλά και ως εργαλείου για την αντιμετώπιση των αμφισβητήσεων και για την αναπαραγωγή της ηγεμονίας του εκσυγχρονιστικού-εξευρωπαϊστικού προγράμματος.

Απογοήτευση, θλίψη, απαισιοδοξία: η ανάδυση της κουλτούρας της λιτότητας

Στο βαρύ κλίμα της κρίσης και ταυτόχρονα με τον φόβο και την αγωνία για τις οικονομικές και πολιτικές συνέπειές της, οι κεντρώοι-φιλελεύθεροι διανοούμενοι, δημοσιολόγοι, σχολιαστές, αναλυτές, δημοσιογράφοι και πολιτικοί εξέφρασαν στο δημόσιο λόγο τους βαθιά απογοήτευση και θλίψη για τις δυσμενείς εξελίξεις, αλλά και απαισιοδοξία για το προβλεπόμενο μέλλον. Ήδη από το 2008 και αρκετά πριν από την υπαγωγή της κοινωνίας στη σκληρή μνημονιακή λιτότητα, οι φιλελεύθερες γραφίδες αποτύπωναν στα κείμενά τους το κλίμα δυσθυμίας, απογοήτευσης και απαισιοδοξίας που έβλεπαν να επικρατεί στις τάξεις του εύπορου και εξέχοντος κοινού τους.

«Όπως δείχνουν τα στοιχεία αλλά και μαρτυρούν οι χρηματιστές, οι μικροεπενδυτές εξακολουθούν να απέχουν και μάλιστα ακόμη περισσότερο απ' ό,τι το 2007. Η μεγάλη πτώση του πρώτου τριμήνου αύξησε την απογοήτευση των εγχώριων ιδιωτών επενδυτών μικρών σχετικά χαρτοφυλακίων, οι οποίοι «νέκρωσαν» σχεδόν τις συναλλαγές τους, ή ρευστοποίησαν άναρχα το πρώτο τρίμηνο. Αυτός είναι και ο λόγος που σημαντικό τμήμα του ταμπλό –κυρίως μετοχών μικρής κεφαλαιοποίησης– παρουσιάζει εικόνα εγκατάλειψης. […]

Πάντως, η κρίση είναι εδώ και είναι βαθιά εγκαταστημένη, οπότε κάθε ανοδική έξαρση λίγων εβδομάδων, σε καμιά περίπτωση δεν

*συνεπάγεται αλλαγή τάσης. Οι οικονομίες και οι αγορές παραμένουν σε ύφεση και μεγάλο προβληματισμό, ο οποίος δεν είναι δυνατόν να παραβλεφθεί για μεγάλο διάστημα από κάποια τυχόν εφήμερη ευδαιμονία, που έτσι κι αλλιώς έχει τα χαρακτηριστικά ξεσπάσματος από τη μακρόσυρτη καταπίεση.»**[7]***

*«Η κρίση μας έχει βυθίσει στην απογοήτευση. Κι ακόμη δεν την έχουμε δει, τουλάχιστον στην Ελλάδα, να εκδηλώνεται πλήρως στην πραγματική Οικονομία. Εύλογο, λοιπόν, είναι το ερώτημα "τι κάνουμε με τις μετοχές μας"…»**[8]***

Η αποτύπωση αυτών των συναισθημάτων στον δημόσιο κεντρώο-φιλελεύθερο λόγο γενικεύθηκε και οξύνθηκε, καθώς η χρηματοπιστωτική κρίση εξελίχθηκε σε δημοσιονομική και ο ζόφος της λιτότητας, της ανεργίας και της φτώχειας κατέκλυσε τον κοινωνικό ιστό και εισέβαλε βίαια στη δημόσια σφαίρα. Η εισοδηματική συρρίκνωση, η πτώση της κατανάλωσης, αλλά και η αδυναμία αντιμετώπισης της επαπειλούμενης πτώχευσης επεξέτειναν το βασίλειο της κατήφειας, της απογοήτευσης και της απαισιοδοξίας πέραν του κύκλου των «επενδυτών» και των «παραγόντων της αγοράς» κατακλύζοντας συνολικά την κοινωνία και την πολιτική. Αυτό το κλίμα απογοήτευσης και απαισιοδοξίας θα παραμείνει, σ' όλη τη διάρκεια της κρίσης και παρά τις επιμέρους διακυμάνσεις της έντασής του, ένα σταθερό χαρακτηριστικό του κεντρώου-φιλελεύθερου λόγου για την κρίση. Είτε συνδέεται με τις συνέπειες της ύφεσης και της πτώχευσης είτε με τις κοινωνικές αντιδράσεις απέναντι στις εκσυγχρονιστικές-εξευρωπαϊστικές μνημονιακές πολιτικές είτε, τέλος, με την απαξίωση και την αμφισβήτηση του κεντρώου-φιλελεύθερου πολιτικού προγράμματος και προσωπικού, το σκοτάδι, ο ζόφος και η απαισιοδοξία δεν θα πάψουν να χρωματίζουν τον δημόσιο κεντρώο-φιλελεύθερο λόγο για την κρίση. [9]

«Ποτέ άλλοτε δεν είναι τόσο ζωτικά απαραίτητο το όραμα ενός μέλλοντος καλύτερου από το παρόν, όσο σε εποχές ζόφου. Ζόφος ορίζεται ως "το βαθύ και απειλητικό ή τρομακτικό σκοτάδι", και ως "η κατάσταση βαθιάς απογοήτευσης, ή μελαγχολίας, παντελούς

έλλειψης αισιόδοξων προοπτικών". Σήμερα η Ελλάδα βιώνει εποχή ζόφου. […] Πού είναι το Όραμά σας για την Ελλάδα κύριοι πολιτικοί; Γιατί δεν το κοινοποιείτε και σε εμάς; Μήπως διότι δεν μας περιλαμβάνει; Ή μήπως διότι η σημερινή Ελλάδα αποτελεί το δικό σας Ελντοράντο, και θέλετε πάσει θυσία (μας) να παραμείνει ως έχει;

*Καμιά εικόνα κανενός μελλοντικού εαυτού μας καλύτερου από τον σημερινό δεν προτείνει κανείς σας γιατί κανείς σας δεν είναι σε θέση να την οραματιστεί. Δώστε μας Όραμα κύριοι, αν έχετε, και τα υπόλοιπα θα τα πράξουμε εμείς! Ή μήπως κανείς σας δεν έχει όραμα για την Ελλάδα, διότι εσείς απλά είστε οι "διαχειριστές" του ζόφου;»****[10]**

Η «κατάθλιψη»[11] αποτέλεσε τον πιο διαδεδομένο όρο με τον οποίο συνοψίσθηκαν τα συναισθήματα θλίψης, απογοήτευσης, απελπισίας, απόγνωσης, απαισιοδοξίας και αδυναμίας για αντίδραση σ' ολόκληρη τη διάρκεια της κρίσης, ενώ ήδη από το 2009 έχει καταστεί «εθνική», καθώς *«το σκοτάδι της απαισιοδοξίας έχει κατακλύσει τον ορίζοντα»*[12]

*«Είναι τόση η μαυρίλα που μας τριγυρίζει, η απαισιοδοξία που μας εμπνέει η ελληνική πολιτική τάξη και ο φτωχότατος δημόσιος διάλογός μας που ψάχνουμε όλοι μας να βρούμε αχτίδες φωτός να μπαίνουν σε μια χώρα που έχει κλειστεί ερμητικά στο καβούκι της και βράζει κυριολεκτικά στο ζουμί της. Όλοι μας αναζητάμε λίγο φως, έστω και από τις χαραμάδες… […] Έχω την αίσθηση πως τώρα που η Ελλάδα της βίας και της μιζέριας πήρε πάλι το πάνω χέρι, οι «άλλοι Έλληνες» ψάχνονται μόνοι τους, περνάνε φάσεις απόγνωσης και αναζητούν διεξόδους στη μαυρίλα. Σε ό,τι με αφορά νιώθω για πρώτη φορά την ανάγκη να ανακαλύψω γωνιές θετικής ενέργειας σε αυτή τη χώρα, γιατί όσο κοιτάζω από τη μια τα δομικά προβλήματα της Ελλάδας και από την άλλη το επίπεδο του πολιτικού της προσωπικού δυσκολεύομαι να ατενίσω το μέλλον με αισιοδοξία.»****[13]**

Η αντίσταση στη γενική *«μαυρίλα»* μέσω της αναζήτησης για *«γωνιές θετικής ενέργειας»* υπήρξε ένα διαδεδομένο ρητορικό

σχήμα μέσα από το οποίο ο απογοητευμένος και θλιβόμενος κεντρώος-φιλελεύθερος λόγος επιχειρούσε να πραγματευθεί και να χειριστεί τη γενικευμένη «κατάθλιψη», ιδιαίτερα μάλιστα κατά τις περιόδους του έτους που έχουν συνδεθεί με συναισθήματα χαράς, ευχαρίστησης και αισιοδοξίας. Έτσι, τα Χριστούγεννα και η Πρωτοχρονιά, το Πάσχα και οι καλοκαιρινές διακοπές είναι οι κύριες περίοδοι του έτους κατά τις οποίες οι λόγοι για την κρίση επεξεργάζονται εκτεταμένα τα συναισθήματα της κρίσης. Ιδιαίτερα μάλιστα κατά τις λεγόμενες γιορτές της αγάπης και της αισιοδοξίας, των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς, οι δημόσιοι λόγοι κατακλύζονται από αναφορές σε ζοφερά συναισθήματα, στην κατάθλιψη και στους τρόπους αντιμετώπισής τους.

Παρόμοιες αναφορές σε δυσάρεστα συναισθήματα κατά τη διάρκεια εορταστικών περιόδων του έτους δεν ήταν άγνωστες σε παλαιότερες, ευμενέστερες, εποχές, καθώς η ψυχολογική θεματική της «εορταστικής κατάθλιψης» απασχολούσε συστηματικά τον δημόσιο, περί γιορτής, λόγο. Εντούτοις, ήδη από τα πρώτα «Χριστούγεννα της κρίσης», αυτά του 2009, αλλά και σ' αυτά που ακολούθησαν, ο δημόσιος λόγος για την κρίση προσθέτει στη θεματική της «κατάθλιψης των Χριστουγέννων», αυτήν των **«καταθλιπτικών Χριστουγέννων της κρίσης»**.[14]

«Αναγνώστης έγραψε χτες στο φόρουμ ότι χρειάζομαι επειγόντως διακοπές. Θα συμφωνήσω απόλυτα μαζί του. Στην πραγματικότητα χρειαζόμαστε όλοι διακοπές, αφού το σκηνικό των τελευταίων μηνών έχει επιδράσει καταλυτικά στην ψυχοσωματική μας κατάσταση. Ολόκληρη η κοινωνία έχει πέσει σε βαθειά κατάθλιψη και η απαισιοδοξία έχει γίνει το αλατοπίπερο στο καθημερινό υποχρεωτικό γεύμα της μιζέριας. Ή καλύτερα, θα θέλαμε να ξυπνάγαμε και όλα αυτά να αποδειχτούν ένα κακό όνειρο.»[15]

«Τα εφετινά Χριστούγεννα ήταν αλλιώτικα. Εξ όψεως ήταν λιγότερο λαμπερά στην κυριολεξία. Οι φαντασμαγορικές φωταψίες σε δημόσιο αλλά και σε ιδιωτικό επίπεδο περιορίστηκαν. Τα τραπεζώματα-υπερπαραγωγές και τα ταξίδια σε χλιδάτους ορεινούς προορισμούς των περασμένων ετών περιορίστηκαν επίσης: κάτι η

οικονομική κρίση και οι περικοπές στο δώρο, κάτι που οι γιορτές Χριστουγέννων και Πρωτοχρονιάς πέφτουν Σαββατοκύριακο (περικοπές ακόμη και στις εορταστικές αργίες- τυχαίο;).

*Γυρίσαμε λίγο προς τα κάτω το ντίμερ της εορταστικής ατμόσφαιρας… όπως Αμερική- πράγμα καλό για το περιβάλλον και για την αισθητική. Ηταν τα Χριστούγεννα λιγότερο καταναλωτικά- πράγμα υγιές επίσης. Μήπως έγιναν περισσότερο πνευματικά, παραδοσιακά, ανθρώπινα, ζεστά, ουσιαστικά; Μάλλον όχι. Οι γιορτές των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς κυλούν σε κλίμα μουδιασμένο, αμήχανο, μέσα σε μια θλιβερή αβεβαιότητα και εσωστρέφεια. Ποιος εξαφάνισε άραγε το εφετινό Πνεύμα των Χριστουγέννων;»**[16]***

Στο πλαίσιο αυτής της νέας θεματικής, ψυχολόγοι, ψυχίατροι, θεραπευτές, λογοτέχνες, δημοσιολόγοι, δημοσιογράφοι και σχολιαστές διαπραγματεύτηκαν την κρίση ως μια νέα συνθήκη που επιδείνωνε και διέδιδε στον γενικό πληθυσμό δυσάρεστες διαθέσεις και νοσογόνες συμπεριφορές που, μέχρι τότε, αφορούσαν κυρίως στα προβλήματα και τις δυσχέρειες που αντιμετωπίζει το άτομο κατά την υποκειμενική διαχείριση των πιέσεων που ασκούν οι διαφορετικές χρονικότητες του σύγχρονου βίου. Σ’ αυτούς τους λόγους, η εκλαϊκευμένη ψυχολογία αναμείχθηκε με παραμυθητικές συμβουλές, εμψυχωτικές προτροπές και ευκτικές κοινοτοπίες που σκοπό είχαν να αποδραματοποιήσουν κάπως το καταθλιπτικό σκηνικό της πραγματικότητας και να γεννήσουν την υποκειμενική απαντοχή που απαιτεί η καθημερινή ζωή στην εποχή των διαψεύσεων.[17]

Ταυτόχρονα με τη δημόσια επεξεργασία της γενικευμένης «κατάθλιψης», αρχίζει να αναδύεται ευκρινώς και μια παρηγορητική ιδεολογία «του βίου της κρίσης». Σε αντίστιξη με τον υπερκαταναλωτισμό, τον εγωκεντρισμό και την επιδειξιομανία που συγκρατούνται ως τα βασικά πολιτιστικά χαρακτηριστικά περασμένων εποχών ευημερίας, τώρα αναδύεται ένα αίτημα και μια προτροπή για κάποια επιστροφή στα ουσιαστικά, στα πραγματικά σημαντικά. Αυτή η ιδεολογία της «επιστροφής στα βασικά» αναζητά το νόημα και την ευτυχία του βίου στην οικοδόμηση μιας

υποκειμενικότητας της λιτότητας, η οποία τείνει να δίνει προτεραιότητα στην επανεκτίμηση του μη υλικού, στα θετικά συναισθήματα και στις προσωπικές σχέσεις, βάζοντας σε δεύτερη μοίρα την υλική επιδεικτική κατανάλωση.

*«Τελευταία δυσκολευόμαστε όλο και περισσότερο να μπούμε στο πνεύμα των Χριστουγέννων, όλο και καθυστερεί το στόλισμα του δέντρου και τα δώρα και τα τραπέζια έχουν κοπεί από τον προϋπολογισμό. […] Τα πιο όμορφα δώρα είναι αυτά που χαρίζουμε με αγάπη και έχουμε αφιερώσει χρόνο να τα διαλέξουμε ή ακόμα και να τα φτιάξουμε. Δεν χρειάζονται πανάκριβα πράγματα, έτσι κι αλλιώς κανείς γύρω μας δεν περιμένει κάτι τέτοιο, ούτε αποδεικνύεται η αγάπη μας ξοδεύοντας πολλά λεφτά. Στα πιο απλά πράγματα κρύβονται οι πιο ευτυχισμένες στιγμές. Δεν χρειάζονται ακριβά φορέματα και πολυτελή ρεβεγιόν για να περάσουμε καλά. Ένα καινούριο αξεσουάρ, ένα χτένισμα και η πιο καλή μας διάθεση μπορούν να δώσουν μια γιορτινή ανανέωση. Ο καθένας με την σπεσιαλιτέ του κι όλοι μαζί σε ένα σπίτι μπορούν να κάνουν μια χριστουγεννιάτικη βραδιά αξέχαστη. Άλλωστε η μαγειρική έχει γίνει τόσο της μόδας πια, οπότε είναι η ευκαιρία μας να λάμψουμε με τις γευστικές μας δημιουργίες. Είναι ευκαιρία να περάσουμε χρόνο με τους ανθρώπους που αγαπάμε και η καθημερινότητα δεν μας επιτρέπει να είμαστε μαζί τους όσο θα θέλαμε. Δεν υπάρχει λόγος να αναλωνόμαστε σε υποχρεώσεις και επισκέψεις που δεν μας ενδιαφέρουν πραγματικά. Είναι τόσο λίγος ο ελεύθερος χρόνος μας πια που είναι πολύ σημαντικό να κάνουμε σε αυτόν τα πιο όμορφα πράγματα με τους αγαπημένους μας ανθρώπους. θα μπορούσαμε να κάνουμε τα φετινά Χριστούγεννα τα πιο όμορφα των τελευταίων χρόνων. Είναι οι σχέσεις μας που κάνουν πιο πλούσια τη ζωή μας κι όχι η αγοραστική μας δύναμη. Οι φίλοι μας, η οικογένειά μας, αυτοί που κάθε μέρα δεν προλαβαίνουμε να τους δούμε και μας λείπουν πιο πολύ. Οι στιγμές που περνάμε μαζί τους κάνει τα Χριστούγεννα λαμπερά κι αυτό ξεκινάει πρώτα-πρώτα από μέσα μας.»****[18]****

Αυτή η επανερμήνευση της εορταστικής απόλαυσης μέσα στην

κρίση, επιχειρείται να υλοποιηθεί μέσα από μια επιστροφή στο παρελθόν, μια επιστροφή στην εθνική παράδοση, στην ελληνικότητα της γιορτής, που κρύβει μέσα της το πραγματικό *«πνεύμα των Χριστουγέννων»*. Η «λιτή αυθεντικότητα» της παραδοσιακής γιορτής με τα τοπικά ήθη και έθιμά της, έρχεται τώρα να αντικαταστήσει τους πολυέξοδους στολισμούς και εκδηλώσεις του παρελθόντος για να ξανα-ανακαλύψει, κρυμμένη από κάτω τους, την «ουσία της γιορτής», η οποία είναι για όλους δωρεάν.

«Μια και όλοι συμφωνούν ότι τα φετινά Χριστούγεννα δεν έχουν αντίστοιχα τους στο παρελθόν, όσο κι αν κανείς γυρίσει πίσω, η ***aftodioikisi.gr*** *"βουτάει" σ' αυτό ακριβώς το παρελθόν με στόχο να φέρει τους αναγνώστες – επισκέπτες της λίγο πιο κοντά στο "πνεύμα των Χριστουγέννων".*

Κόντρα στην κρίση και στο αδειανό πορτοφόλι στην εποχή του ΔΝΤ η ***aftodioikisi.gr****, σταχυολογώντας ήθη και έθιμα από κάθε γωνιά της χώρας, "δανείζεται" από το παρελθόν για να δώσει ελπίδα για το μέλλον.*

*Την ώρα που το Χριστουγεννιάτικο δέντρο της Αθήνας είναι για πρώτη φορά ένα πραγματικό δέντρο και όχι μια κατασκευή, την ώρα που λόγω κρίσης οι Αθηναίοι στερούνται το καρουσέλ και τη "ζαχαρόπουλη" των προηγούμενων χρόνων και οι κάτοικοι των άλλων πόλεων ένας μεγάλο μέρος από το στολισμό και τις περσινές ή προπέρσινες εκδηλώσεις, επιχειρούμε να επιστρέψουμε στο παρελθόν για να βρούμε το αυθεντικό, που ΔΕΝ ΑΠΑΙΤΕΙ ΕΥΡΩ.»****[19]***

Στο κλίμα αυτό, οι φιλελεύθερες γραφίδες, κι αυτές μουδιασμένες και απογοητευμένες από τις ραγδαίες εξελίξεις και τα ζοφερά μηνύματα για την οικονομία, επιχειρούν να επαναπροσδιορίσουν τη στάση τους απέναντι στη γιορτή και την απόλαυση. Έτσι π.χ., ο εκδότης της Lifo, εξεγείρεται ενάντια στο *«σκοτάδι»* που βλέπει γύρω του με μια υπαρξιακή κραυγή που επιδιώκει να επαναβεβαιώσει τη συνέχεια της υποκειμενικότητας μέσα στο ζοφερό παρόν. Εντούτοις, η εξεγειρόμενη

υποκειμενικότητα δεν μπορεί να παραμείνει ανεπηρέαστη και αναλλοίωτη. Δεν μπορεί να παραμείνει, στη συνθήκη της κρίσης, ίδια με τον προηγούμενο εαυτό της ευημερίας. Πρέπει κι αυτή να τροποποιηθεί, να προσαρμοστεί στη νέα πραγματικότητα που ασκεί μια γενική καταναγκαστική επιρροή. Έτσι, η «κατάθλιψη των εορτών», απομεινάρι μιας άλλης ευτυχέστερης περιόδου, αλλά και σύμπτωμα μιας καλλιεργημένης υποκειμενικότητας, που ενδόμυχα περιφρονεί την ίδια τη μαζική κουλτούρα που θεραπεύει στον δημόσιο χώρο, αναγκάζεται σε υποχώρηση για να κάνει εφικτή αυτήν την πολιτιστική αντίσταση στην υλική μαυρίλα που κατακλύζει τον δημόσιο χώρο και χρόνο.

«Αλλά δεν έχουν ιδιαίτερη σημασία όλα αυτά, όταν γύρω πέφτει σκοτάδι. Είναι το λυκόφως, που έλεγε ο Τρελός Πιερό. Το λυκόφως του Δυτικού Κόσμου. Παύεις πια να ζωγραφίζεις το έχειν του μικροκόσμού σου και παρατηρείς ξανά τη μεγάλη εικόνα: τους ανθρώπους δίπλα σου, τους 53 πνιγμένους σε μια βάρκα που ερχόταν από τις ακτές της Τουρκίας, τα κατεβασμένα ρολά σε δεκάδες μαγαζιά μέχρι να γυρίσεις σπίτι σου – και ούτω καθεξής. Και τα θετικά όμως: το γεγονός ότι ακόμα υπάρχεις, έχεις φίλους και έρχονται γιορτές. Πάντα μισούσα τα Χριστούγεννα, διότι με θλίβει η μαζική χαρά, όμως φέτος θα προσπαθήσω να δω την ασημένια γραμμή του σύννεφου.»[20]

Αλλά και ο καλλιεργημένος, bon viveur, χρηματιστής επιδιώκει να διασκεδάσει τη γενικευμένη κατήφεια για να διασώσει κάποια *«ίχνη από την εορτινή καταναλωτική […] αξιοπρέπεια παλαιότερων ετών»* σ' εκείνα τα πρώτα Χριστούγεννα της κρίσης:

«Παραμονές εορτών και τα μηνύματα από τις Βρυξέλλες, τις αγορές, τους κοινοτικούς εταίρους είναι από βαρύθυμα έως αποκαρδιωτικά. Η έλευση των εορτών μοιάζει ανήμπορη να άρει τη γενική δυσθυμία. Οδεύουμε, στην καλύτερη περίπτωση, προς μία ελεγχόμενη αποδέσμευση των αισθημάτων.

Πώς να νικήσεις τις απαιτήσεις, πώς να αγνοήσεις τις ανάγκες; Ο μέσος Έλληνας αγωνίζεται φέτος να διασώσει ίχνη από την εορτινή καταναλωτική του αξιοπρέπεια παλαιότερων ετών.

*Μετεωρίζεται ανάμεσα στο πνεύμα των εορτών, που αποζητά μία, στοιχειώδη έστω, ευδαιμονιστική διάθεση, και στην ανελαστική παρέκκλιση από άλλες ασφυκτικές προτεραιότητες.»**[21]***

Η διάσωση της ***«εορτινής καταναλωτικής αξιοπρέπειας»*** απαιτεί προσπάθεια, ώστε να *«αποκατασταθεί η ταραγμένη ισορροπία ανάμεσα στην επιθυμία και στην ανάγκη».* Μια προσπάθεια που πρέπει να εφεύρει μια νέα ισορροπία ανάμεσα στη γιορτή και την επιδεικτική πολυτέλεια. Αυτή η τελευταία πρέπει να περιοριστεί, αλλά όχι να εξαφανιστεί. Για τον σκοπό αυτό, ο συσσωρευμένος πλούτος της, επιτευχθείσας -σε προηγούμενες ευνοϊκότερες περιόδους- ταξικής πολιτιστικής διάκρισης[22] θα παρηγορήσει για τον παρόντα αναγκαστικό περιορισμό της κατατακτικής επίδειξης. Αυτή η τελευταία θα περιοριστεί, αρχικά, στην έκθεση της, ήδη κατακτημένης, πολυτέλειας του καλοστρωμένου και αστραφτερού γιορτινού τραπεζιού:

«Πώς θα αποκατασταθεί η ταραγμένη ισορροπία ανάμεσα στην επιθυμία και στην ανάγκη; Η απάντησή μου: Μα, με τις ευκαιρίες για εορτινά τραπέζια, που απλόχερα μας προσφέρει το δωδεκαήμερο. Και που εμείς καλούμαστε να στρώσουμε και να σκηνοθετήσουμε. Η μελαγχολία της ύπαρξης εξανεμίζεται όταν βρισκόμαστε ανάμεσα σε φίλους γύρω από το τραπέζι. Πολύ περισσότερο όταν το τραπέζι είναι εορταστικό.

Πώς όμως θα το κάνουμε, κάτω από τις φετινές συνθήκες, εορταστικό; Η πρότασή μου: Ας αρχίσουμε με κάτι που δεν στοιχίζει καθόλου: το στρώσιμο του τραπεζιού -κάτω από άλλες, πιο "λαμπερές" συνθήκες θα το λέγαμε art de la table: Καλοστρωμένο τραπέζι, λοιπόν, με αστραφτερά πιάτα, κρύσταλλα και μαχαιροπήρουνα και ό,τι άλλο συντελεί στην ευχαρίστηση του ματιού, που ευλόγως διεκδικεί κι αυτό το μερίδιό του στην εορτινή ευωχία.
Ανασύρτε λοιπόν τα καλά σας σερβίτσια και εκθέστε τα σε πλήρη, εύτακτη ανάπτυξη πάνω σε ολόλευκα λεπτοκεντημένα τραπεζομάντιλα. Μην τα λυπάστε. Τώρα είναι η ώρα τους.

Αυτό θα προκαλέσει φυσική ευεξία και θα προσθέσει, χρονιάρες

μέρες, υψηλές, αλλά ανέξοδες νότες εορταστικής ατμόσφαιρας και ευδαιμονισμού.»[23]

Σε αντίστιξη με την, κατακτημένη σ' ένα ευμενέστερο παρελθόν, πολυτέλεια της διακόσμησης του εορταστικού τραπεζιού, το εορταστικό μενού που προτείνεται απορρίπτει *«την υπερβολική σώρευση και ανάμειξη γεύσεων»* και τις *«ναρκισσευόμενες μαγειρικές επίδειξης»* που στοχεύουν στον εντυπωσιασμό. Αντ' αυτών, καλεί σε μια επιστροφή στην ελληνική παράδοση, στις αισθήσεις και τα συναισθήματα *«που ατόφια διασώζονται στα φυλλοκάρδια των παιδικών αναμνήσεων όλων μας».*

> *Αυτή η «επιστροφή στις ρίζες» σημαίνει μια, επιβεβλημένη από τη θλιβερή πραγματικότητα, σχετική απομάκρυνση από την εξωστρεφή κουλτούρα της επίδειξης και του εντυπωσιασμού που με ζήλο θεράπευαν οι εγχώριες κοινωνικο-οικονομικές ελίτ κατά την προηγούμενη της κρίσης περίοδο. Σημαίνει μια στροφή προς τα "μέσα" ως προς τον χώρο και προς τα "πίσω" ως προς τον χρόνο, μια κίνηση προς την ελληνικότητα, προς τα συναισθήματα, τις αναμνήσεις και τις προσωπικές σχέσεις, αντί της επιδεικτικής εξωστρέφειας που χαρακτήριζε την κοσμοπολίτικη κουλτούρα της κυρίαρχης τάξης.*

«Τώρα, τα μενού. Για φέτος ξεχάστε τους πανάκριβους και αναποτελεσματικούς πειραματισμούς προηγούμενων εορτών. Απομακρυνθείτε από "καινοτόμες" διατροφικές προτάσεις ανεξιχνίαστων υποσχέσεων. Αποφύγετε συνταγές φλύαρες γεμάτες ρητορικές κορώνες. Ξεχάστε γαστρονομικές επιμειξίες περίτεχνων και εξεζητημένων παρασκευασμάτων.

Αποφύγετε την υπερβολική σώρευση και ανάμειξη γεύσεων. Κλείστε τα αυτιά σας σε ναρκισσευόμενες μαγειρικές επίδειξης μάλλον παρά απόλαυσης. Μην ξεχνάτε ότι σκοπός σας είναι να ευχαριστήσετε τους καλεσμένους σας και όχι να τους εντυπωσιάσετε. Απορρίψτε, με άλλα λόγια, μενού που αναγάγουν το εορτινό τραπέζι σε αυτοσκοπό.

Μακριά λοιπόν από κάθε είδους κρέμες, αλοιφές, λιωμένα τυριά,

τερίνες, ρικότες, μοτσαρέλες, μασκαρπόνε, αφρούς, μους, τάρτες, σολομούς, πατέ… Σκοπός μας φέτος ας είναι να βρεθούμε, ή αν προτιμάτε να τη βρούμε, στο τραπέζι, όχι να χαθούμε στη μετάφραση…

"Η ευκοσμία της ελληνικής φύσης υπαγορεύει (και στη μαγειρική) ένα ύφος σύμφωνο με την καταγωγή της". Αυτά τα Χριστούγεννα στραφείτε στις καθαρές γευστικές ελληνικές συνθέσεις. Αφαιρέστε από το φετινό τραπέζι – και τον προϋπολογισμό φυσικά- την ακριβή κοσμοπολίτικη επιφάνεια και δώστε σ΄ αυτό το χρώμα των αισθήσεων και των συναισθημάτων, που ατόφια διασώζονται στα φυλλοκάρδια των παιδικών αναμνήσεων όλων μας.

Δώστε την ευκαιρία στους αγαπημένους σας να παίξουν στο γήπεδό τους, με οικεία φαγητά. Με νοστιμιές που ημερώνουν και γλυκαίνουν την καρδιά. Με μυρωδιές που προσπορίζουν εκείνο το συναίσθημα χαράς και ευφροσύνης που νιώθουμε κάθε φορά που τρώμε ένα καλομαγειρεμένο γνώριμο "δικό" μας πιάτο. Με φαγητά που πατάσσουν την πείνα, προκαλούν γουργουρητά ευχαρίστησης, που δοξολογούν τη ζωή. Πάνω απ΄ όλα, μην σνομπάρετε τα κάθε είδους κοψίδια, τους σουβλιμάδες, τα παϊδάκια, τα κότσια, τα χοιρινά, τα κοντοσούβλια, τα λουκάνικα.

Τα παραπάνω, γενικώς. Τώρα ειδικότερα: Εκτοπίστε από το τραπέζι την ανοστιά των εκτός εποχής προϊόντων. Η κουζίνα ζει εν τόπω και χρόνω, ακολουθεί τις εποχές και συναρτάται με το τοπίο. Επιλέξτε καλά και φτηνά υλικά: Η οικιακή μαγειρική αντλεί δύναμη πρώτα από την καρδιά και μετά από το πορτοφόλι.

*[…] Και για τα γλυκά, φέτος μην κάνετε καμία παραχώρηση. Αφήστε και γι΄ αυτά τη λαϊκή σοφία να λειτουργήσει: Υπάρχουν εδέσματα που τα τρώμε μόνο μία φορά το χρόνο. Το ίδιο ισχύει και για τα γλυκά: Μελομακάρονα, λοιπόν, κουραμπιέδες, μπακλαβά και δίπλες. Μόνο.»**[24]***

Ωστόσο, αυτή η στροφή δεν σημαίνει την πλήρη εγκατάλειψη της πολυτέλειας.

Ασφαλώς, η κοινωνικο-ταξική διάκριση μέσω του γούστου και της

κουλτούρας δεν παύει να ασκεί την κοινωνική της λειτουργία μέσα στην κρίση. Αντί όμως να ερείδεται στην παγιωμένη πρακτική της επιδεικτικής εισαγωγής και υιοθέτησης των πολιτιστικών πρακτικών των διεθνών ελίτ, στρέφεται τώρα στο εσωτερικό και αναζητεί ιθαγενείς πηγές της ταξικής πολιτιστικής διάκρισης, σε μια προσπάθεια «να μην προκαλέσει». Οι τοπικές ελληνικές *«γκουρμεδιές»* που ο επιτυχημένος αστός προτείνει στους ταξικούς του ομοτράπεζους επιχειρούν να επαναπροσδιορίσουν την πολιτιστική εξοχότητα των ελίτ μέσα από την αιδήμονα πολυτέλεια της κατανάλωσης εγχώριων προϊόντων ονομασίας προέλευσης, ενώ ταυτόχρονα υπενθυμίζει, με λεπτότητα και χάρη, στους ομοίους του την ανάγκη να συγκρατήσουν τη συνήθη επιδεικτική τους κατανάλωση, ώστε «να μην προκαλέσουν πολύ».

«Επιμένετε στην εντοπιότητα, επιλέγοντας προϊόντα που, από μόνα τους, συνθέτουν μια μικρή οικονομική γεωγραφία της πατρίδας μας. Κάντε οδηγό σας τη σοφή επικούρεια παραγγελία, την οποία και ακολουθεί πιστά το σημερινό κείμενο: "Πέμψον μοι τυρού Κυθηριδίου, ιν΄ όταν βούλωμαι πολυτελεύσασθαι δύνωμαι"- στείλτε μου τυρί από τα Κύθηρα ώστε να μπορώ, όποτε θέλω να ζω στην πολυτέλεια. Τι εννοεί ο σοφιστής; Κάτι το λιτό, το απέριττο έχει στο μυαλό του, και συγχρόνως σπάνιο που θα του δώσει, σε ξεχωριστές στιγμές, μία διάσταση ευμάρειας. Προφανώς είναι η ονομασία προελεύσεως, όπως θα λέγαμε εμείς σήμερα, που διαγράφει την προοπτική της πολυτέλειας.

Αναζητήστε, λοιπόν και προμηθευθείτε μικρές "γκουρμεδιές", όπως ξινομυζήθρα Νάξου, απάκι Ρεθύμνου, λούζα Σύρου, μελίχλωρο Λήμνου, χοιρομέρι Ευρυτανίας, ντοματάκια λιαστά από τη Μήλο, πίτες από τη Σπερχειάδα, άντε και λίγο αυγοτάραχο Μεσολογγίου, για τους φανατικούς τού ούζου και του τσίπουρου. […] το προτεινόμενο γαστρονομικό εορταστικό περίγραμμα δεν ισχύει μόνο για τους καταπονημένους οικονομικά πολλούς, αλλά και για τους λίγους τυχερούς που η οικονομική κρίση δεν τους έχει αγγίξει. Γι΄ αυτούς που έχουν ακόμα τον τρόπο τους. Φέτος ας μην προκαλέσουν πολύ. Το οφείλουν, ως ελάχιστη έστω συμπάθεια

*και συμπαράσταση. Η ελληνική κοινωνία ήταν πάντοτε συμπονετική!»**[25]***

Τα μοτίβα της συγκρατημένης, λιτής, εθνικής/παραδοσιακής γιορτής και της αυτοπεριοριζόμενης σπατάλης-υπερβολής, κυριαρχούν στον δημόσιο περί γιορτής λόγο στο πλαίσιο της κρίσης.

Η **«λιτή γιορτή της κρίσης»**, είτε επιβάλλεται στους «*καταπονημένους οικονομικά πολλούς*» από την αδήριτη οικονομική αναγκαιότητα είτε επιλέγεται από τους «*λίγους τυχερούς που η οικονομική κρίση δεν τους έχει αγγίξει […]΄ αυτούς που έχουν ακόμα τον τρόπο τους*», διαμορφώνει μια κουλτούρα της κρίσης που επιδιώκει την άμβλυνση των ταξικών κατατακτικών διακρίσεων στον δημόσιο χώρο, μασκαρεύοντας ευφημιστικά τον φόβο πρόκλησης των χειμαζόμενων υποτελών τάξεων σε συμπόνια για τα δεινά τους. Αυτό που επιδιώκεται είναι, απ' τη μια πλευρά, η δημιουργία της αίσθησης μιας παρένθεσης ικανής να εκτονώσει, σ' ένα βαθμό, τις σκληρές πιέσεις και τη μελαγχολία της εποχής και, απ' την άλλη, η συμβολική άμβλυνση των κοινωνικών διαφοροποιήσεων, ανταγωνισμών και συγκρούσεων μέσα από μια στροφή στην ενοποιητική εθνική παράδοση και στις μη αυστηρά υλιστικές προϋποθέσεις της γιορτής και της ευδαιμονίας.

Έτσι, τόσο η πολυάσχολη και οικονομικά ανεξάρτητη αρχιτέκτονας όσο και η εξαρτημένη από το γονεϊκό εισόδημα φοιτήτρια θα γιορτάσουν τα «*Χριστούγεννα της κρίσης*» δίνοντας έμφαση στο παραδοσιακό, «οικογενειακό», νόημα των γιορτών επιδιώκοντας να ξεκουραστούν και να «ξεφύγουν» από το ζοφερό κλίμα της εποχής.

«[…] η 27χρονη αρχιτέκτονας […] τα φετινά «Χριστούγεννα της κρίσης» θα ήθελε να αποφύγει τις υπερβολές των προηγούμενων χρόνων. «θα προτιμήσω να μείνω σπίτι με φίλους, να δω την οικογένειά μου και να περάσω πιο ήρεμα τις ημέρες των εορτών, αποφεύγοντας τις καταχρήσεις και τις υπερβολές του παρελθόντος», λέει χαρακτηριστικά […] Τα φετινά Χριστούγεννα θα είναι, πιστεύω, μία ευκαιρία να ξεχαστούμε από τη μελαγχολία του τελευταίου χρόνου, να αφήσουμε για λίγο στην

*άκρη τα προβλήματα και να διασκεδάσουμε. Ακόμα και να ηρεμήσουμε όσο περισσότερο μπορούμε, αρκεί να ξεφύγουμε», υποστηρίζει η φοιτήτρια.»**[26]***

Αυτή η νέα «κουλτούρα της κρίσης» που αναδύεται μέσα από τις απόπειρες διαχείρισης των συναισθημάτων στο πλαίσιο του δημόσιου λόγου, δεν περιορίζεται σ' ένα, εντοπισμένο σε ιδιαίτερες χρονικότητες, παραμυθητικό τέχνασμα υπέρβασης της αντίφασης ανάμεσα στην κοινωνική επιταγή της γιορτής και στις αντικειμενικές οικονομικές συνθήκες και πιέσεις. Δεν είναι δηλαδή μόνο μια κουλτούρα της εξαίρεσης, αφού δεν αφορά μόνο στις εξαιρετικές εκείνες περιστάσεις όπου ο εαυτός βιώνει την κοινωνική ματαίωση αδυνατώντας να επιτελέσει την εορταστική υποκειμενικότητα που έχουν προδιαγράψει οι θεσμισμένες κοινωνικές προσδοκίες.

Πολύ περισσότερο, ο ματαιωμένος εαυτός της γιορτής, στην πραγματικότητα, είναι το ορατό, στον δημόσιο χώρο, τμήμα ενός καινοφανούς «κοινωνικού εαυτού της κρίσης» που τείνει να επικαθορίσει καταλυτικά και να μετασχηματίσει τις πιο μύχιες πτυχές της υποκειμενικότητας. Από την εργασία και την πολιτική συμμετοχή ως τις κοινωνικές συναναστροφές, την οικογενειακή ζωή και τη σεξουαλικότητα, **ο κοινωνικός εαυτός της κρίσης αναδύεται ως το αποτέλεσμα του συμβιβασμού μεταξύ της αδύναμης ατομικότητας και της αδήριτης οικονομικής αναγκαιότητας.**

Είναι ένας εαυτός της προσαρμογής, που κανονικοποιεί την κρίση, καθώς ανακαλύπτει «τα καλά της» και εγκολπώνεται την αντικειμενικότητά της για να μετασχηματίσει την, ανυπόστατη πλέον, υποκειμενικότητα της ευημερίας. Έτσι, από τον εκπρόσωπο των επιχειρηματιών των Κυκλάδων, που καλεί τους πάντες, *«πολίτες – ο απλός κόσμος, οι επιχειρηματίες, η αυτοδιοίκηση, τα Επιμελητήρια, η κεντρική εξουσία»* να κάνουν την αυτοκριτική τους, να πάψουν να εθελοτυφλούν και να αξιοποιήσουν *«τα θετικά της κρίσης»*[27] ως τους μικρομεσαίους επιχειρηματίες που καταφέρνουν να επιβιώσουν χάρη στις καινοτόμες, «έξυπνες», ιδέες που η κρίση τους «ανάγκασε» να γεννήσουν***[28]*** και μέχρι τους νέους ηθοποιούς που βλέπουν την αναγκαστική επιστροφή στη

γονική τους κατοικία ως μια ευκαιρία για να ενδυναμώσουν τις προσωπικές τους σχέσεις με τους γονείς τους,***[29]*** αλλά και από τις λάιφσταιλ απολογίες των θετικών της κρίσης για τις ερωτικές σχέσεις***[30]*** ως το σημερινό αρχηγό μεγάλου μνημονιακού κόμματος που, τον Μάιο του 2010, αναγνώριζε τη μείωση της κίνησης στους δρόμους ως *«μια θετική πτυχή της κρίσης»*, **ο δημόσιος λόγος κατακλύζεται από παραμυθητικές απολογίες της κρίσης που την κανονικοποιούν θέτοντάς την στον πυρήνα μιας νέας πολιτιστικής συνθήκης.** Αυτή η τελευταία, ας την ονομάσουμε «κουλτούρα της λιτότητας», εμφανίζεται (μαζί με τον εαυτό και την υποκειμενικότητα που της αντιστοιχούν) όχι τόσο σαν μια απλή άρνηση της προηγούμενης κουλτούρας της ευημερίας, αλλά περισσότερο σαν μια αναγκαία και επιθυμητή διόρθωσή της.

«Τελικά η κρίση έχει και τα καλά της*. Είναι γεγονός πως αυτή η κρίση μας έχει επηρεάσει όλους. Άλλαξε η ψυχολογία μας. Τώρα πριν κάνουμε κάτι […] σκεφτόμαστε το κόστος, την αναγκαιότητα, τις προτεραιότητες. Σιγά σιγά άλλαξαν και οι αξίες που δίνουμε σε κάθε τι.* ***Αλλιώς υπολογίζαμε το κατοστάρικο πριν τρία-τέσσερα χρόνια κι αλλιώς σήμερα. Έτσι άλλαξαν και οι συμπεριφορές.***

Δεν αγοράζουμε καινούργια καρνταρόμπα κάθε νέα εποχή. Δε βγαίνουμε όσο συχνά βγαίναμε πριν. Γενικά είμαστε πιό μαζεμένοι σε όλα. Περνούμε περισσότερο χρόνο μόνοι μας ή με την οικογένειά μας στο σπίτι. Ζούμε πιο casual. Αυτός ο χρόνος μας αφήνει να συλλογιστούμε περισσότερο για αυτά που μας απασχολούν. Αναπόφευκτα θα μείνει χρόνος για να δούμε και μέσα μας, να κάνουμε την αυτοκριτική μας. Αν είμαστε ειλικρινείς με τον εαυτό μας θα ανακαλύψουμε λάθη και παραλήψεις, αστοχίες και ψεγάδια. θα μπορέσουμε ενδεχομένως να αναθεωρήσουμε κάποιες από τις συμπεριφορές μας και –ανάλογα με τον εγωισμό μας– μπορεί και να επέμβουμε και να διορθώσουμε κάποιες καταστάσεις στις σχέσεις μας με τον εαυτό μας αλλά και με τους άλλους. Πάντως, λιγότερο ή περισσότερο, κάτι καλύτερο θα προκύψει σ' αυτούς που παρ' όλη τη γενική κατάθλιψη και δυσκολία καταφέρουν να ισορροπήσουν ανάμεσα στα καθημερινά

προβλήματα και την εγγενή αισιοδοξία που η ίδια η ζωή προσφέρει.

Είναι μια ευκαιρία αυτή η γενική κρίση και η περισυλλογή που τη συνοδεύει για να γνωρίσουμε καλύτερα τον εαυτό μας και τους άλλους, να επανεκκινήσουμε την πορεία μας με περισσότερη αναφορά στις φυσικές αρχές και τις αιώνιες αξίες, να δώσουμε στη ζωή μας την ποιότητα που χάθηκε όταν κυνηγούσαμε το ρηχό lifestyle του απύθμενου καταναλωτισμού. Ας φροντίσει λοιπόν ο καθένας να αφιερώσει λίγο χρόνο στην προσωπική καλλιέργεια και εσωτερική φροντίδα. Αν το κάνουμε αρκετοί, η ψυχολογία θα αλλάξει, η ζυγαριά θα αρχίσει να κλίνει προς την ευημερία της ομάδας, το καλό του τόπου και της κοινωνίας. θα παραμεριστεί η συνεχής πριμοδότηση του νοσηρού ατομικισμού και της επιφανειακής προβολής του κάθε λογής Εγώ. […]

Ας ξεκινήσουμε πρώτα με την αλλαγή της ψυχολογίας. Βοηθάει και η εποχή. Και πάνω απ' όλα, δεν κοστίζει χρήματα.»[31]

Στους λόγους αυτούς, η κρίση και η λιτότητα εμφανίζονται ως αντικειμενικές, εξωτερικές της συνείδησης, πιέσεις που ωθούν προς την επαναξιολόγηση και επανεκτίμηση πολιτιστικών-ηθικών στοιχείων που η κουλτούρα της ευημερίας είχε απαξιώσει ή/και απωθήσει από τη συλλογική και ατομική συνείδηση. Η προσαρμογή στις νέες συνθήκες και ο αντίστοιχος μετασχηματισμός του εαυτού και του τρόπου ζωής αναδύονται τώρα ως το εξαναγκαστικό, αλλά αναγκαίο και ωφέλιμο, αποτέλεσμα μιας διαδικασίας κριτικού αναστοχασμού που αφορά σε ολόκληρη την κοινωνία.

Οι πολίτες καλούνται τώρα να αναγνωρίσουν και να εγκαταλείψουν τον έωλο χαρακτήρα του προηγούμενου τρόπου ζωής τους, την «υπερβολή» των προηγούμενων συνηθειών τους, την ύβρη του *«απύθμενου καταναλωτισμού»*, *του «ρηχού lifestyle»*, του *«νοσηρού ατομικισμού και της επιφανειακής προβολής του κάθε λογής Εγώ»* και να εναγκαλιστούν τη λιτότητα ως μια εξωτερική ηθικοποιητική δύναμη που, αλλάζοντας την *«ψυχολογία»* των ατόμων και της κοινωνίας συνολικά, ωθεί *«προς την ευημερία της*

ομάδας, το καλό του τόπου και της κοινωνίας».

Ηθική κρίση και ντροπή

Ο κεντρώος-φιλελεύθερος λόγος ανακαλύπτει στη ρίζα της οικονομικής κρίσης μια ηθική κρίση, την οποία χρησιμοποιεί ως τη βασική ιδεολογική μήτρα της δημόσιας απολογητικής του για την επιβαλλόμενη λιτότητα. Η ηθική-πολιτιστική κρίση, η κρίση αξιών, προτύπων, επιθυμιών και τρόπων ζωής, γίνεται τώρα η πηγή μιας συλλογικής ντροπής, ενός νέου κοινωνικού ονείδους που, ταυτόχρονα, εξηγεί και ερμηνεύει την οικονομική κρίση μέσα από τις κατηγορίες της εθνικής παρακμής και της συλλογικής ενοχής, για να απαιτήσει, στη συνέχεια, την ηθική αναμόρφωση του «αμαρτωλού» λαού μέσα από την ορθοπεδική της λιτότητας. Στο πλαίσιο αυτό, η κουλτούρα της κρίσης εγκαθίσταται και νομιμοποιείται στο δημόσιο χώρο ως μια δημόσια, συλλογική και ατομική, ηθική της λιτότητας που υποχρεώνει τα άτομα και τις ομάδες να αναστοχαστούν, να επαναξιολογήσουν, να επανιεραρχήσουν και να αναμορφώσουν τις επιθυμίες, τις ανάγκες, τις ελπίδες και τις προσδοκίες τους. ενσωματώνοντας τη λιτότητα και τον αυταρχισμό ως ατομικό και συλλογικό πεπρωμένο.

Η νέα πολιτιστική συνθήκη της κρίσης, αυτή η ηθικοποιημένη και ηθικοποιητική ιδεολογία της λιτότητας, αναδύθηκε στον δημόσιο λόγο επιδιώκοντας τη συμφιλίωση με την κρίση και τον εναγκαλισμό της λιτότητας και αρθρώθηκε στο πλαίσιο μιας «αυτοκριτικής διαδικασίας» που, αναστοχαζόμενη το ερώτημα «πώς φτάσαμε εδώ;», κατέληγε να ερμηνεύει την κρίση ως αποτέλεσμα μιας συλλογικής ύβρεως που διαπράχθηκε κατά την προηγούμενη περίοδο της ευημερίας. Στο σχήμα αυτό, η συλλογική ύβρις πραγματώθηκε μέσα από εσφαλμένες πολιτικές και δημοσιονομικές αποφάσεις και επιλογές, αλλά, στην πραγματικότητα, γεννήθηκε από τη συλλογική απαξίωση αξιών, αρχών και ηθικών κανόνων καθ' όλη την περίοδο που προηγήθηκε της κρίσης.

«Η χρεοκοπία του μεταπολιτευτικού μοντέλου κάποτε θα ερχόταν. Η ζημιά που έχει κάνει αυτό το μοντέλο δεν είναι η συσσώρευση

*των δημόσιων δαπανών που διαχρονικά οδήγησε στο υπέρογκο χρέος. Έχει δηλητηριάσει ένα σημαντικό αριθμό συμπολιτών μας με μια κακή νοοτροπία σε σχέση με την εργασία και κατ' επέκταση με την ίδια τη ζωή. Έχει κάνει τους μισούς Έλληνες να φοβούνται την εργασία, τις αλλαγές, το ρίσκο, την πρόοδο εν γένει…»**[32]***

*«Δηλαδή σκοτώσαμε την απαίτηση για ποιότητα, αποτελεσματικότητα, ικανότητα και εντιμότητα. Συμβιβαστήκαμε με τη μετριότητα, την αναξιοκρατία, τη λούφα – αλλά και τη δοσοληψία, τη διαπλοκή, τη διαφθορά. Και φτάσαμε στον πάτο.»**[33]***

Οι κεντρώοι-φιλελεύθεροι υποστηρικτές της λιτότητας δεν κουράζονται να το επαναλαμβάνουν, η κρίση δεν είναι απλά δημοσιονομική, αλλά, κυρίως, πολιτιστική. Είναι κρίση αξιών και νοοτροπιών και των αντίστοιχών τους συμπεριφορών. Όπως διαβεβαίωνε ο φιλόσοφος Σ. Ράμφος τους ακροατές του, «*Βιώνουμε μια κρίση πρωτίστως πνευματική και δευτερευόντως οικονομική»**[34]***

*«Οι μεταμφιεσμένοι σε «φίλους του λαού», οι υπερασπιστές της κομματοκρατίας και των πελατειακών σχέσεων, υπερασπίζονται ένα σύστημα που χρεοκόπησε οριστικά. Χρεοκόπησε όχι μόνο οικονομικά, αλλά κυρίως ηθικά.»**[35]***

*«Η κοινωνία μας έχει ζήσει πολλές κρίσεις. Καμία από αυτές δεν είχε τα χαρακτηριστικά της κρίσης που ζούμε τώρα, δηλαδή να καταρρεύσουμε οικονομικά και ηθικά αφού πρώτα είχαμε εκτοξευθεί σε υψηλά επίπεδα ευημερίας, κενόδοξης κατανάλωσης και ψευδεπίγραφης μόρφωσης. Τις παλαιότερες κρίσεις κλήθηκε να τις αντιμετωπίσει μία κοινωνία κατά κύριο λόγο μεροκαματιάρηδων γεωργών, τεχνιτών, εργατών, κτηνοτρόφων και ναυτικών. Όχι μία κοινωνία κατά κύριο λόγο δημοσίων δήθεν υπαλλήλων και ανθρώπων του «χειμώνα στην Αράχοβα, καλοκαίρι στη Μύκονο». Έχει μεγάλη διαφορά…»**[36]***

Η πολιτιστική προσέγγιση της κρίσης είναι μια ιδεολογική στάση

που κυριαρχείται από αισθητικούς και ηθικούς όρους και κατηγορίες. Η δημοσιονομική κρίση, ο κίνδυνος επίσημης πτώχευσης και εξόδου από τη ζώνη του Ευρώ, αλλά και η ανάγκη για συνέχιση του δανεισμού μέσα σ' ένα κλίμα αναξιοπιστίας και αφερεγγυότητας προκάλεσαν την έκφραση συναισθημάτων ντροπής στον κεντρώο-φιλελεύθερο δημόσιο λόγο, ο οποίος συστηματικά, επίμονα και, συχνά, με υπερβάλλοντα ζήλο διέχυσε στην κοινή γνώμη **συναισθήματα συλλογικής ντροπής και ενοχής** τόσο για τη συστημική αποτυχία που η κρίση αποκάλυψε όσο και για την πλημμελή και ατελέσφορη προσπάθεια αντιμετώπισής της.

«Το μνημόνιο υπογραμμίζει τη σκληρή αλήθεια: Ότι είμαστε μια χώρα ήδη χρεοκοπημένη. Και ταυτόχρονα κάνει έντονη, σχεδόν εκκωφαντική, την απουσία ενός πολύ σημαντικού πράγματος από την άλλη πλευρά, τη δική μας: Της ντροπής.

*Βλέποντας ειδήσεις και διαβάζοντας εφημερίδες αντιλαμβάνεσαι ότι οι Έλληνες, ως λαός, ως ενιαία οντότητα (αν υπάρχει αυτό το πράγμα), νιώθει πολλά πράγματα αυτή την εποχή (φόβο, οργή, αγωνία, κάψιμο από τον ήλιο), αλλά δεν νιώθει καμία ντροπή για το ότι ζει σε μια χώρα που χρεοκόπησε, έπεσε έξω, τέρμα, πάπαλα. Είναι σαν μέσα μας πραγματικά να μη νιώθουμε καμία ευθύνη. Ότι στ' αλήθεια, ως λαός, δεν φταίξαμε. Κάποιος άλλος, κάποιος ξένος, ήρθε και πήρε τα ηνία ετούτης της χώρας, την πήρε αθώα και παρθένα, «μεταπολιτευμένη», και πριν περάσουν σαράντα χρόνια την έριξε στη φτώχια και την κακομοιριά, και τώρα μια ολόκληρη γενιά κινδυνεύει να γίνει χαμένη. Εμείς δεν φταίξαμε σε τίποτα. Είτε πλακώνουμε Σέρβους μπροστά σε παιδάκια που ήρθαν για να δουν μπάσκετ, είτε ψηφίζουμε βλακωδώς, με την ίδια μακαριότητα το κάνουμε, χωρίς να αισθανόμαστε καμία ευθύνη και, εκ των υστέρων, καμία ντροπή.»**[37]***

Η ντροπή αυτή, όμως, δεν αφορά σε κάποια ιδιαίτερη ευθύνη ή ενοχή των φορέων του κεντρώου-φιλελεύθερου λόγου της λιτότητας. Αντίθετα, προκλήθηκε σ' αυτούς από τη «συλλογική αποτυχία», αλλά και από τη «συλλογική τύφλωση» που οδήγησε στην κρίση. **Μ' αυτή την έννοια, δεν πρόκειται για την ντροπή**

αυτού που μετανοεί για δικά του σφάλματα και παραλείψεις, αλλά αυτού που καταγγέλλει τα συλλογικά αμαρτήματα.

Εδώ, ο κεντρώος-φιλελεύθερος λόγος υιοθετεί μια ιδιαίτερης σημασίας θέση, αυτήν του συλλογικού τιμητή, του αρχαίου κήνσορα. Συνεχίζοντας το νήμα της παλιάς κριτικής του προς τον λαϊκισμό και τον κρατισμό, που θεωρεί ότι χαρακτηρίζουν την ελληνική κοινωνία και ευθύνονται για τις αντιστάσεις προς τις φιλελεύθερες πολιτικές,[38] ο φιλελεύθερος λόγος ανέπτυξε ένα μακροσκελές και, συχνά, οργισμένο κατηγορητήριο που απευθυνόταν στο «εμείς» και περιελάμβανε τον συνήθη φιλελεύθερο κατάλογο των ανεπαρκειών και κακοδαιμονιών της ελληνικής κοινωνίας χρωματισμένο, πλέον, με το χρώμα της ντροπής.

*«Κακά τα ψέματα! Η Ελλάδα σήμερα καταρρέει διότι ουσιαστικά εδώ και δεκαετίες κατέρρευσε πρώτα ηθικά. Επί δεκαετίες διώξαμε τις επιχειρήσεις, κυνηγήσαμε ανελέητα τον ιδιωτικό τομέα, θεοποιήσαμε την λαμογιά, απαξιώσαμε και κλείσαμε την παραγωγή, εθιστήκαμε στις επιδοτήσεις, καλομάθαμε στον εύκολο και φτηνό δανεισμό. Επί σαράντα χρόνια τούτη η χώρα και τούτος ο λαός επέλεξαν να ζήσουν εφαρμόζοντας ένα μοντέλο άκρατου κρατισμού. Ένα μοντέλο 100% σοσιαλιστικής έμπνευσης και εφαρμογής. Ένα μοντέλο που απέτυχε ολοκληρωτικά. Ένα μοντέλο που μας οδήγησε στον όλεθρο.»****[39]**

Ντροπή, παρακμή και ενοχή: η συστημική αποτυχία και η ιδεολογία της συλλογικής ενοχής

Η αιτία της ντροπής που εξέφρασε ο φιλελεύθερος λόγος ανάγεται στο σύνολο της κοινωνίας. Η γενικευμένη αυτή ντροπή αναφέρεται σε όλους και στον καθένα ξεχωριστά και προκλήθηκε, στο δημόσιο κεντρώο-φιλελεύθερο λόγο, από την πλήρη αποκάλυψη της συστημικής αποτυχίας. Προβλήθηκε ως το αποτέλεσμα μιας μακροχρόνιας διαδικασίας παρακμής, τα αίτια της οποίας βρίσκονται βαθιά ριζωμένα στην ελληνική κουλτούρα, αφορούν

συνολικά στην χώρα και στο λαό και καλύπτουν τις μείζονες σφαίρες της δημόσιας και της ιδιωτικής ζωής.

«[…] Σκεφθείτε λοιπόν ότι τουλάχιστον για τρία χρόνια ακόμη θα εκλιπαρούμε για δανεικά διότι παραλείπουμε να λάβουμε δραστικότερα μέτρα τώρα και να δημιουργήσουμε πρωτογενές πλεόνασμα. Προσωπικώς το θεωρώ μεγάλη ντροπή για εμάς τους Έλληνες και ντρέπομαι και ενώπιον των παιδιών μου. Σίγουρα δεν είναι "μαγκιά" όπως ενδεχομένως θα έλεγαν κάποιοι "ελληνάρες".

γ) Δυστυχώς, στη χώρα μας έχει καταντήσει η "μαγκιά" και ο "ξύπνιος΄ να θεωρούνται προσόν […], ενώ η σκληρή και έντιμη εργασία με την οποία κάποιος στον ιδιωτικό τομέα έχει καταφέρει να συσσωρεύσει κάποιο πλούτο να θεωρείται ντροπή. Εδώ έχουμε φθάσει δυστυχώς.

δ) Όλοι λοιπόν οι "ξύπνιοι" και οι "μάγκες" θα προσπαθήσουν πάλι να βρουν τρόπο να αποφύγουν να συνεισφέρουν μέσω της άμεσης φορολογίας με αυτά που μπορούν […] *Και για να μη σας κουράζω άλλο, θεωρώ ότι αντί να ρίχνουμε το φταίξιμο στους ξένους που μας έδωσαν δανεικά, πρέπει όλοι μαζί να κοιτάξουμε πώς θα βάλουμε τάξη στο σπίτι μας ώστε να τα επιστρέψουμε το συντομότερο δυνατόν. Και για να μή ξαναγίνει αυτό νομίζω ότι είναι καιρός να γίνει συνταγματική αναθεώρηση που θα ορίζει ότι το δημόσιο χρέος απαγορεύεται να υπερβαίνει π.χ. στο 40-50% του ΑΕΠ. Εάν δεν είχαμε παραλείψει αυτό, τώρα δεν θα ήμασταν σε αυτή την ταπεινωτική κατάσταση.»****[40]***

Καθώς οι λαϊκές διαμαρτυρίες οξύνονταν, ταυτόχρονα διογκωνόταν και η ντροπή που εξέφραζε ο κεντρώος-φιλελεύθερος λόγος, καθώς, στη ντροπή για τη συστημική αποτυχία, προστίθεται και η ντροπή για τον «αδιόρθωτο Έλληνα» που ακόμη και μπροστά στην ταπεινωτική παρακμή, στο χείλος της συλλογικής και ατομικής καταστροφής, συνέχιζε να συμπεριφέρεται με ατομικιστική αδιαφορία και λαϊκιστική ανευθυνότητα αναζητώντας εξιλαστήρια θύματα και αρνούμενος να αντικρύσει κατά πρόσωπο τη συλλογική ευθύνη που μοιράζεται με όλους τους άλλους. Η διπλή αυτή ντροπή διαπερνά τον κεντρώο-φιλελεύθερο λόγο της κρίσης και

διαχέει στον δημόσιο χώρο την ιδέα της συλλογικής ευθύνης γι' αυτήν, ενώ ταυτόχρονα απαξιώνει τις λαϊκές αντιδράσεις.

Η φιλελεύθερη ντροπή για τη συλλογική αποτυχία και την παρακμή διαπλέκεται με την ανησυχία και τον φόβο που προκαλεί στους ζηλωτές της λιτότητας η άρνηση, όλο και μεγαλύτερων, τμημάτων της κοινωνίας να αναλάβουν τη συλλογική ευθύνη που τους αποδίδεται για την κρίση. Εγκαθιστά, έτσι, την επίκληση της συλλογικής ευθύνης και ενοχής για την κρίση στο κέντρο της απολογητικής των υποστηρικτών της λιτότητας. Αυτός είναι ο λόγος που ο κεντρώος-φιλελεύθερος λόγος αγανακτούσε με τις διαμαρτυρίες του ***«λαού που αρνείται να σκύψει το κεφάλι».***

«Ποιος είναι άραγε αυτός ο υπερήφανος λαός που δεν πρέπει να σκύβει το κεφάλι; Ο λαός που οφείλει να στέκεται αγέρωχος και να απειλεί ενίοτε όλους εκείνους τους ενοχλητικούς τύπους που τόσα χρόνια τον δανείζουν. Εννοούμε τους γνωστούς κουτόφραγκους για τους οποίους ελπίζαμε ότι θα έμεναν μόνο κουτοί, αφού τα φράγκα θα τους τα παίρναμε εμείς τα σαΐνια.

Ας πούμε όμως ότι έτσι είναι το πράγμα, *ότι κι εμείς έχουμε τα δίκια μας κι αναλόγως θα πράξουμε. Εδώ ακριβώς αναδύεται και το μεγάλο πρόβλημα. Για να μη σκύψουμε το κεφάλι πρέπει πρώτα να βρούμε τη χαμένη περηφάνια μας, που πιθανόν να μην μπορεί να θυμηθεί που την έχει θάψει ή καταχωνιάσει ο καθένας μας.*

Πάνε πολλά χρόνια από το Ρούπελ και πολύ περισσότερα από το Μεσολόγγι, ώστε να θυμόμαστε ότι για να έχεις το κεφάλι ψηλά απαιτούνται μεγάλες θυσίες, στερήσεις και ακλόνητη πίστη σε αρχές και αξίες.

Οι απώλειες όμως των αξιών *οι οποίες κρατάνε ψηλά τα κεφάλια συνεχίστηκαν. Πεδία σφαγής της περηφάνιας και της αξιοκρατίας έγιναν οι προθάλαμοι των πολιτικών γραφείων. Φιλούσαμε τις γνωστές «υγρές ποδιές» αχρείων ανθρωπάριων για μια θεσούλα στο δημόσιο. Για να πληρωνόμαστε με χρήματα που δανείζονταν οι «ευεργέτες» μας στο όνομά μας και θα έστελναν το λογαριασμό σε κάποιο ανεπιθύμητο μέλλον εντόκως με αποδέκτες τα παιδιά και*

τα εγγόνια μας.

Τώρα εκείνο το μέλλον είναι εδώ, μαζί με το ΠΑΣΟΚ που είναι πάντα εδώ. ***Χωματερές της ελπίδας*** *και της αξιοπρέπειας οι ΟΤΑ, οι σχετικοί φορείς και οι υπηρεσίες. Όλοι μαζί τρέχαμε τη νύχτα. Κινούμενες σκιές να τοποθετήσουμε ένα ακόμη παράνομο λιθαράκι στο νεόδμητο (πιθανά αυθαίρετο) ή στο πατρικό. Στα σκοτεινά έπρεπε να ρίξουμε τα σκουπίδια στις χαράδρες και στα ποτάμια. Συνεπικουρούμενοι από «στραβά μάτια», με το αζημίωτο φυσικά, απαλλοτριώναμε τα δέντρα από το δασικό οικόπεδο, «τρώγαμε» λίγη παραλία, μπαζώναμε τα ρέματα, κάναμε ό,τι μπορούσαμε για να βολευτούμε όπως-όπως μίζερα, ζοφερά, μοναχικά, αντικοινωνικά, άδικα. Επιδοθήκαμε καθημερινά σε αναρίθμητες μικροαπρέπειες και μικροαπατεωνιές στην οδήγηση, στη δουλειά, στις σχέσεις μας, στις συναλλαγές μας.*

Τα πιο χαμηλωμένα κεφάλια *ήταν αυτά που κοίταζαν ψηλά στις εξέδρες και φώναζαν κατά χιλιάδες, ακρίτως και αδιακρίτως, είσαι και θα είσαι ο πρωθυπουργός ή να τος, να τος ο πρωθυπουργός.»****[41]***

Η ιδέα της συλλογικής ευθύνης-ενοχής, θεμελιωμένη στην ηθικολογική κουλτούρα της κρίσης, αποτέλεσε την αιχμή του δόρατος της κεντρώας-φιλελεύθερης απολογητικής για την κρίση και τις επιβληθείσες πολιτικές λιτότητας. Ιδιαίτερα κατά τις περιόδους όξυνσης των λαϊκών αντιδράσεων η συλλογική ενοχή για την ηθική/εθνική παρακμή αποτελούσε τη σταθερή επωδό των υποστηρικτών της λιτότητας τόσο για τα αίτια της κρίσης και της δημοσιονομικής κατάρρευσης όσο και για την άγρια οικονομική επίθεση στις λαϊκές τάξεις, τον πρωτοφανή ευτελισμό ακόμη και αυτής της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και την έξαρση του θεσμικού αυταρχισμού.

Έτσι όσοι διαμαρτύρονταν αντιμετωπίστηκαν και παρουσιάστηκαν ως **ανεύθυνοι λαϊκιστές** που ωθούσαν τη χώρα προς την πλήρη καταστροφή για να περισώσουν τα προνόμιά τους, ενώ ταυτόχρονα ενίσχυαν τις πιο ανορθόλογες, εξτρεμιστικές και αντιδημοκρατικές δυνάμεις. Στο σχήμα αυτό, όσοι αντιδρούσαν

στη λιτότητα και τον αυταρχισμό ήταν αυτοί ακριβώς που ωφελήθηκαν από το φαύλο καθεστώς της κομματικής πελατοκρατείας, του λαϊκισμού και της δημοσιονομικής ασυδοσίας που ο κεντρώος-φιλελεύθερος λόγος ενοχοποιούσε για την πτώχευση. Οι διαμαρτυρίες τους δεν αποτελούσαν παρά συναισθηματικές (ανορθολογικές) εκρήξεις μπροστά στη συνειδητοποίηση ότι ο δικός τους τρόπος ζωής και οι δικές τους απαιτήσεις προκάλεσαν την καταστροφή, ενώ δεν στόχευαν παρά σε μια χίμαιρα, δηλαδή στη φαντασίωση ότι αρκεί κάποια εξιλαστήρια απαξίωση του πολιτικού συστήματος και προσωπικού για να επανέλθει η κοινωνία στην πρότερη κατάσταση του ευδαιμονικού και ανεύθυνου καταναλωτισμού που κατηγορούνταν για την καταστροφή της χώρας.[42]

*«Οι διαδηλωτές είναι οι ίδιοι πολίτες που δεν πληρώνουν φόρους και θεωρούν ότι είναι περίπου δικαίωμα τους δεδομένου ότι κάποιοι άλλοι φοροδιαφεύγουν πολύ περισσότερο. […] Το θέμα είναι να κάνει ο κάθε κλάδος, ο κάθε πολίτης αυτοκριτική και αυτοκάθαρση. Δεν υπάρχει ελληνική οικογένεια που να μη έχει με κάποιο τρόπο παρανομήσει, που δεν έχει με κάποιο τρόπο κλέψει το δημόσιο. Το ζήτημα της κλοπής είναι απλώς ποσοτικό και όχι ποιοτικό. Δεν είσαι κλέφτης όπως ο υπουργός με τις μίζες από τα υποβρύχια, είσαι κλεφτρόνι. Το σπίτι που μένεις είναι αυθαίρετο απλώς του γείτονα και πόσο μάλλον του βουλευτή και του υπουργού είναι πιο αυθαίρετο. Το αυτοκίνητο που οδηγείς σου το πήρε ο μπαμπάς με μαύρα λεφτά. Τα διαμερίσματα από την αντιπαροχή προφανώς τα δήλωσες με την αντικειμενική τους αξία και όχι με την πραγματική τους. Στη δουλειά στο δημόσιο λουφάρεις όσο μπορείς. Κατά τα άλλα είσαι αγανακτισμένος. Και είσαι συμπαθής γιατί σου κόψαν τον μισθό η την σύνταξη, γιατί δεν δουλεύει το μαγαζί όπως δούλευε η γιατί πολύ χειρότερα δεν βρίσκεις καθόλου δουλειά. Προφανώς είσαι αξιολύπητος. Αλλά έλεος, όχι άλλος λαϊκισμός. Δεν φταίνε κάποιοι άλλοι, κάπου μακριά. Οι ευθύνες διαχέονται σε όλη την κοινωνία. Προφανώς οι πολιτικοί φέρουν το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης. Αλλά δημοκρατία είχαμε. Δεν μας τους επέβαλλαν τα ξένα συμφέροντα. Εμείς τους επιλέξαμε.»**[43]***

Σ’ όλη τη διάρκεια της κοινωνικής σύγκρουσης γύρω από τη λιτότητα, ο κεντρώος-φιλελεύθερος λόγος δεν έπαψε να επαναλαμβάνει το ίδιο πάντα μακροσκελές κατηγορητήριο της συλλογικής ενοχής: όλοι (ή, έστω, οι περισσότεροι) έκλεβαν την εφορία, έβαζαν μέσο για καλή μετάθεση στο στρατό, έγλειφαν για μια θέση στο δημόσιο, έριχναν τα σκουπίδια στις χαράδρες, μπάζωναν τα ρέματα και καταπατούσαν τις παραλίες, έχτιζαν αυθαίρετα, καταβρόχθιζαν άκριτα τη μαζική τηλεοπτική υποκουλτούρα, παπαγάλιζαν την εκπαιδευτική ύλη για την εισαγωγή σε κάποιο εκπαιδευτικό ίδρυμα, ενώ αδιαφορούσαν για την πνευματική τους καλλιέργεια, ζούσαν βασισμένοι στα διάφορα προκλητικά επιδόματα, θεοποίησαν την άσκοπη και επιδεικτική κατανάλωση, καταστρατηγούσαν κάθε έννοια αξιοκρατίας, λούφαραν στην εργασία τους, οδηγούσαν ακριβά αυτοκίνητα αγορασμένα με «μαύρα» χρήματα, ψήφιζαν κάποιο κόμμα για να διορίσει το παιδί τους στο δημόσιο, ψήφιζαν τους πολιτικούς που σήμερα κατηγορούν. [44]

«Ποιοι τα πήραν όλα αυτά τα δάνεια επιτέλους; Απάντηση καμία. Κι όμως υπάρχει απάντηση: Τα πήραν ελληνικές κυβερνήσεις που ψήφισε ο ελληνικός λαός […] Χωρίς την ομολογία του εγκλήματος σωτηρία δεν υπάρχει. Τα δύο τρίτα των Ελλήνων εκμαυλίστηκαν από τις κυβερνήσεις ΠΑΣΟΚ και Νέα Δημοκρατία. Οπότε η αντίστροφη πορεία για την ανασυγκρότηση της χώρας πρέπει να ξεκινήσει από το ένα τρίτο, που όπως είπαμε, προσπάθησε με νύχια και με δόντια, μέσα στην πρωτοφανή παρασιτική παρακμιακή πορεία του τόπου να κρατήσει την αξιοπρέπειά του. Ο λόγος είναι ότι τα δύο τρίτα ακόμη διατηρούν την παρασιτική νοοτροπία, που είναι και η βασική αιτία του δράματος. Το τονίζω επανειλημμένως εδώ και δεκαετίες, έως ότου γίνει συνείδηση: Δεν είναι η οικονομία η ίδια που φταίει. Φταίει, για να το πούμε λαϊκά, ο κακός μας εαυτός […] Επαναλαμβάνω: Η παρασιτική μας νοοτροπία. Και να μας χάριζαν το χρέος και να μας χάριζαν κι από πάνω άλλα τόσα χρήματα, θα καταλήγαμε με μαθηματική ακρίβεια εδώ που βρισκόμαστε τώρα.»[45]

«Οι υδραυλικοί που δεν ξέρουν τι θα πει απόδειξη, οι

*ηλεκτρολόγοι που σου κάνουν χάρη όταν έρθουν χωρίς επίσης να κόψουν απόδειξη, οι ταξιτζήδες που κλέβουν με το ταξίμετρο, οι γιατροί του ΕΣΥ που παίρνουν όταν μπορούν (λόγω ειδικότητας) φακελάκι για να παρέχουν τα αυτονόητα, οι γιατροί ελεύθεροι επαγγελματίες που ευημερούν και δηλώνουν 10 χιλιάδες εισόδημα τον χρόνο, οι γιατροί που μιζάρουν και μιζάρονται αποστέλλοντας παρακλινικές εξετάσεις, αποστέλλοντας ασθενείς στον καρδιολόγο για stent, στο χειρουργό για χολοκυστεκτομή, οι γιατροί που δεν άφησαν μέρος του πλανήτη που να μην πάνε σε συνέδριο με την κυρά στολισμένη (φορτώνοντας προφανώς τα έξοδα στην τιμή του φαρμάκου), οι εφοριακοί που χρηματίζονται ή οι συνάδελφοί τους που κάνουν λευκή απεργία, οι υπάλληλοι των πολεοδομιών που μοιράζονται το προϊόν του χρηματισμού, οι υπάλληλοι του ΟΣΕ που χρόνια ανέχτηκαν χωρίς να καταγγέλλουν τα όσα θηριώδη διαβάσαμε πρόσφατα, οι υπάλληλοι της ΔΕΗ που πήραν σύνταξη στα 45, οι γυναίκες που πήραν σύνταξη με 15 χρόνια υπηρεσία (και θα πληρώνονται ζωή να έχουν καμιά 50 χρόνια), οι νηπιαγωγοί που κουράζονται υπερβολικά με το 6ωρο γιατί η δουλεία τους είναι πολύ δύσκολη, οι παντός είδους δημόσιοι υπάλληλοι που ενεργετήθηκαν στα προηγούμενα χρόνια καθώς βίωναν ένα καθεστώς ιδιότυπης ασυλίας με σταθερό μισθό και δουλειά κατά βούληση, οι καθηγητές που παράλληλα με τα μαθήματα στο σχολείο παρανόμως κάνουν ιδιαίτερα, οι νοσηλεύτριες που στο σπίτι τους καθάριζαν τα τζάμια με γάζες που έπαιρναν από το νοσοκομείο, οι υπάλληλοι που δεν αγοράζουν χαρτί Α4 αλλά το παίρνουν από την υπηρεσία, οι εργολάβοι ή τα παιδιά τους που επί δεκαετίες κατέστρεψαν την Ελλάδα χωρίς να αποδώσουν τουλάχιστον στην εφορία τα πρέποντα»**[46]*** είναι αυτοί που επέβαλαν το σύστημα φαυλοκρατίας και κλεπτοκρατίας που κατέληξε στη σήψη και την παρακμή.

Αυτοί είναι που είτε έκαναν τους πολιτικούς, που σήμερα λοιδορούν και απαξιώνουν, «σαν τα μούτρα τους» είτε, αντίθετα, εξομοιώθηκαν με τους χειρότερους από αυτούς, για να εξυπηρετήσουν τα ιδιοτελή, ατομικιστικά τους συμφέροντα. Τα σχετικά κείμενα βρίθουν απαξιωτικών χαρακτηρισμών, ειρωνείας, σαρκασμού, οργισμένης περιφρόνησης, ακόμη και αποστροφής για

τα «τέρατα» που, εντέλει, ευθύνονται για την ταπεινωτική κατάληξη της μακροχρόνιας παρακμιακής πορείας. Είναι μάλιστα τέτοια και τόση η ντροπή και η περιφρόνηση που αρθρώνεται στα σχετικά κείμενα που, συχνά, δεν αποφεύγονται μελοδραματικές εξάρσεις, υπερβολές ή/και καταφανείς παραλογισμοί:

*«Εδώ έρχεται το ερώτημα: άραγε μας αξίζει να ζούμε σε ένα τέτοιο τόπο και να μιλάμε μία τέτοια γλώσσα; Το σκεπτόμουνα τις τελευταίες ηλιόλουστες Αλκυονίδες ημέρες, όπου διέσχισα τη χώρα, οδηγώντας. Σκουπίδια όπου και να κοιτάξεις, χωματερές, σπίτια-κύβοι από μπετόν με όρθιες τρίχες στην ταράτσα, βάρβαρες επιγραφές κι ακόμα πιο βάρβαρα γκράφιτι. Κάτω από κάθε πέτρα, μία απάτη. Χυδαία κείμενα κρέμονται στα περίπτερα. Αγανάκτηση φούντωνε μέσα μου σε κάθε στροφή του δρόμου. Όχι, δεν μας αξίζει μία τέτοια χώρα. Φέρτε άλλους, φέρτε Ελβετούς, Σουηδούς, Ιάπωνες, να την διαχειριστούν και να αναδείξουν τις ομορφιές της. Βρωμάει αυτή η υπέροχη πατρίδα, από σκουπίδια και διαφθορά, φθόνο και μικροψυχία. Και η μιλιά μας γίνεται όργανο διαστρέβλωσης και διαστροφής. Άραγε θα γίνουμε ποτέ άξιοι της χώρας και της γλώσσας μας;»**[47]***

*«**Αδελφοποίηση με τους Γερμανούς:** Αν για διαφόρους λόγους είναι αδύνατο να κάνουμε τις αλλαγές που απαιτούνται υπάρχει μια ριζοσπαστική πρόταση που έχει μεν το φοβερό μειονέκτημα να μην εμπιστεύεται την ικανότητά μας να πράττουμε με αυτονομία, φαίνεται, όμως, αποτελεσματική. Θα λύναμε όλα τα προβλήματά μας αν κάθε ελληνική οικογένεια προχωρούσε στην αδελφοποίησή της με μια γερμανική και ανέθετε σε αυτήν την πλήρη διαχείριση των οικονομικών της. Κάθε πρωί μέσω διαδικτύου ή τηλεφώνου θα έβγαινε το πρόγραμμα της ημέρας και το βράδυ θα γινόταν ο σχετικός έλεγχος. Θα εξανεμίζαμε το έλλειμμα πιο γρήγορα από όσο υπόσχεται ο κ. Α. Σαμαράς. Με την υπόδειξη των αδελφών μας θα πληρώναμε όλοι φόρους και θα περιορίζαμε την σπατάλη. Αυτή η καθημερινή επαφή θα είχε ασφαλώς και γενικότερα ευεργετικά αποτελέσματα στην παιδεία μας, στο σεβασμό των συμπολιτών μας και στην επικράτηση του κράτους δικαίου.»**[48]***

Μια πραγματική ιδεολογία της φιλελεύθερης κρίσης

Καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου που εξετάζουμε, το μοτίβο της εθνικής παρακμής παρέμεινε στον πυρήνα του δημόσιου λόγου για την κρίση και τη λιτότητα. Πρόκειται για ένα ιδεολογικό σχήμα που θεμελιώνεται πρώτιστα στην εθνικο-πατριωτική αναφορά και επικεντρώνεται στην «εθνική μοίρα». Η ηθικο-πολιτιστική κατανόηση της κρίσης είναι εδώ κυρίαρχη επικαθορίζοντας τις οικονομικο-πολιτικές αναλύσεις και ερμηνείες. Από την άποψη αυτή, ο κεντρώος-φιλελεύθερος λόγος της κρίσης δεν απομακρύνθηκε καθόλου από τις πάγιες ιδεολογικές του συνιστώσες.

Συνεχίζοντας και οξύνοντας την καταγγελία της λεγόμενης «ελληνικής ιδιαιτερότητας/ιδιοπροσωπείας», ερμήνευε και κατανοούσε την παρούσα κρίση ως την ακραία επιβεβαίωση της «ελληνικής υστέρησης» σε σχέση με τον ευρωκεντρικό ιδεότυπο της προόδου που επεβλήθη ως κυρίαρχη ιδεολογία του πολιτικού συστήματος από το εκσυγχρονιστικό-εξευρωπαϊστικό στρατόπεδο τη δεκαετία του 1990.

Στο σχήμα αυτό, η οικονομική κρίση κατανοήθηκε ως μια νέα, διακριτή, περίοδος της εθνικής ιστορίας που συμπύκνωνε όλα τα σφάλματα και τις αποτυχίες όχι μόνο της αμέσως προηγούμενης περιόδου, αλλά ακόμη και τις χρόνιες ανεπάρκειες και ελλείψεις της νεοελληνικής κοινωνίας και του νεοελληνικού κράτους ήδη από τη σύστασή του. Ο τόνος των κειμένων που αναπαρήγαγαν αυτό το σχήμα κυμαινόταν από τον φόβο, την απογοήτευση, τη ντροπή και την απελπισία για την κρίση και τη «συστημική αποτυχία»[49] που αυτή αποκάλυπτε ως την περιφρόνηση, την οργή, ακόμη και την ανοιχτή εχθρότητα προς τους υπαίτιους της παρακμής. Στα κείμενα αυτά, οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι αγρότες, οι λιμενεργάτες, οι εφοριακοί, οι γιατροί, οι συνταξιούχοι, τα πελατειακά κόμματα, ο κρατισμός και οι λαϊκιστές πολιτικοί ονοματίζονται και στιγματίζονται μέσα από τα μοτίβα του (αντι)λαϊκισμού και της συλλογικής ενοχής: «όλοι μαζί τα

φάγαμε», συνεπώς, είμαστε όλοι συνένοχοι για την παρακμή.

> *Το πρώτο πληθυντικό, το «εμείς», είναι το υποκείμενο κάθε παθογένειας, κάθε αμαρτήματος και κάθε ανεπάρκειας που οδήγησε, τελικά, στη σημερινή σήψη και καταστροφή.*

Η κουλτούρα της λιτότητας, ως απάντηση στη νεοελληνική παρακμή, διαχύθηκε στη δημόσια σφαίρα μέσα από το συναισθηματικό κεντρώο-φιλελεύθερο δημόσιο λόγο, ο οποίος την προπαγάνδισε ως την «τελευταία ευκαιρία» για την εθνική σωτηρία. Η πολεμική ιαχή των κεντρώων-φιλελεύθερων εκπολιτιστών, «ή αλλάζουμε ή βουλιάζουμε», συνόψισε με διλημματική-εκβιαστική επιμονή, την ιδεολογική απάντηση του φιλελευθερισμού στην αμφισβήτηση του κεντρώου-φιλελεύθερου πολιτικού προγράμματος και προσωπικού που πυροδοτήθηκαν από την κρίση και τη λιτότητα. Τα ιδεολογικά μοτίβα της πολιτιστικής-ηθικής-εθνικής παρακμής και της λιτότητας ως εξαναγκαστικής, αλλά αναγκαίας, ορθοπεδικής για την αναμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας που παραμένει «ανεπίδεκτη εκσυγχρονισμού-εξευρωπαϊσμού», έλαβαν τη μορφή μιας καθολικής ηθικής επίθεσης εναντίον της «Ελλάδας» και του «Έλληνα».

Αυτή η επίθεση δεν αποτέλεσε ένα μεμονωμένο φαινόμενο, απόρροια κάποιας συναισθηματικής αντίδρασης ορισμένων διανοουμένων και δημοσιολόγων που, μπροστά στον κίνδυνο μιας «εθνικής καταστροφής», έχασαν την ψυχραιμία τους και καταφέρθηκαν επί δικαίων και αδίκων. Αντίθετα υπήρξε τμήμα της ευρύτερης **ηθικής επίθεσης που εκδηλώθηκε εναντίον των κοινωνιών του «ευρωπαϊκού νότου» από ισχυρούς διεθνείς διαμορφωτές της κοινής γνώμης (ΜΜΕ και κάθε λογής διανοούμενους, ειδικούς και πολιτικούς)**. Αυτοί οι τελευταίοι ενεργοποίησαν και διέδωσαν μια (καλβινιστικής έμπνευσης) εκστρατεία ηθικολογικής καταγγελίας και απαξίωσης των αποτυχημένων της παγκοσμιοποίησης αναβιώνοντας, έτσι, μια σύγχρονη εκδοχή του «Ευρωπαίου (ή Λευκού) Νέγρου»[50] του τέλους του 19ου αιώνα στις αρχές της δεύτερης δεκαετίας του 21ου. Ο ελληνικός λαός, («οι Έλληνες») εισέπραξε από την πρώτη

στιγμή της κρίσης μεγάλο μερίδιο αυτής της απαξίωσης, καθώς τόσο οι διεθνείς όσο και οι εγχώριες ελίτ πρωτοστάτησαν στη διεθνή του διαπόμπευση.

Όλοι οι εκπρόσωποι της διεθνούς του φιλελευθερισμού κατέληγαν στο ίδιο συμπέρασμα: «οι Έλληνες» (και συνολικά «οι Νότιοι») έπρεπε να τιμωρηθούν, να περάσουν από την «κοιλάδα των δακρύων», από το «καθαρτήριο» της ταπείνωσης και της οδύνης, ώστε να εξαγνιστούν από τις βδελυρές τους έξεις για να αναγεννηθούν στο ευρωπαϊκό βασίλειο της σωφροσύνης, της εργατικότητας και της αρετής. Το καθαρτήριο αυτό ονομάστηκε λιτότητα, δημοσιονομική προσαρμογή, θεραπεία του σοκ, εσωτερική υποτίμηση και παρουσιάστηκε στους υπό αναμόρφωση αμαρτωλούς λαούς ως η μόνη εφικτή οδός για την έξοδο των εθνικών οικονομιών τους από τον φαύλο κύκλο του υπερδανεισμού και του ελλείμματος και την είσοδο σ’ έναν ενάρετο κύκλο ανάπτυξης μέσω ισοσκελισμένων προϋπολογισμών ή/και πρωτογενών δημοσιονομικών πλεονασμάτων.[51]

Συμβατικά, μπορούμε να συγκρατήσουμε ως χρονικό σημείο γενίκευσης και διεθνοποίησης αυτής της επίθεσης το γνωστό εξώφυλλο του Γερμανικού περιοδικού Focus,[52] ωστόσο, στην πραγματικότητα, η ηθική επίθεση ενάντια στην ελληνική κοινωνία είχε ξεκινήσει αρκετά νωρίτερα και μάλιστα από το εσωτερικό. Οι εγχώριοι εκπρόσωποι του φιλελευθερισμού, από δεκαετίες εθισμένοι στην καταγγελία της λαϊκιστικής, πελατειακής, κρατικίστικης, οπισθοδρομικής Ελλάδας που αρνείται να εκσυγχρονιστεί, να εκπολιτιστεί και να εξευρωπαϊστεί, διαμόρφωσαν και διέδωσαν στον δημόσιο χώρο, πριν ακόμη από τους διεθνείς ομοϊδεάτες τους, μιαν ενοχική πρόσληψη της κρίσης που, ήδη από τότε, προοικονομούσε το εμβληματικό «όλοι μαζί τα φάγαμε».

Έτσι, π.χ. από τον Θ. Φιλιππόπουλο που τον Απρίλιο του 2009 ελεεινολογούσε τους «Έλληνες» που έχουν *«σαν σπορ […] τη φοροαποφυγή»* και πρέπει να πάψουν να ζουν με δανεικά και να σπαταλούν *«το δημόσιο πλούτο προς πάσα κατεύθυνση, ανεύθυνα και προκλητικά»*[53] ως τον Α. Ανδριανόπουλο που αγανακτούσε

τόσο με τους *«ανεκδιήγητους και αδιόρθωτους»* Έλληνες που *«έχουν μάθει να ζουν με παροχές, ευνοιοκρατία και δίχως ατομική υπευθυνότητα»*, όσο και με το *«κράτος ψευδολογίας»* που έχουν δημιουργήσει, το οποίο *«κατεξευτελίζεται για να μη δυσαρεστήσει και ξεβολέψει τους πολίτες του»*[54] και μέχρι τη δουλόφρονα ανοιχτή επιστολή του Τζήμερου προς την Α. Μέρκελ ή την ακατάπαυτη καταγγελία της *«διεφθαρμένης Ελλάδας»* από τον ΓΑΠ στα διεθνή ΜΜΕ,[55] αλλά και από την εμβληματική διατύπωση του μοτίβου της συλλογικής ενοχής από τον αντιπρόεδρο της πρώτης μνημονιακής κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ[56] ως την Α. Μέρκελ που κατηγορούσε τους «Έλληνες» ότι δουλεύουν λίγο, συνταξιοδοτούνται νωρίς και ζουν πάνω από τις οικονομικές τους δυνατότητες[57] ή τον CEO της RYANAIR που παρουσίαζε τους «Έλληνες» ως ένα *«έθνος συνταξιούχων που «κάθονται και πίνουν καφέ και περιμένουν τους Γερμανούς, τους Πορτογάλους και τους Ιρλανδούς να τους σώσουν»*[58] και μέχρι τον Πρόεδρο του Γιούρογκρουπ που κατηγορούσε τους λαούς του ευρωπαϊκού νότου ότι *«ξοδεύουν τα λεφτά σε ποτά και γυναίκες και στη συνέχεια ζητούν βοήθεια»,**[59]* οι συστημικές φωνές και γραφίδες αρθρώνουν ένα κοινό ηθικολογικό αφήγημα που συστηματικά αποδίδει την κρίση χρέους στην Ευρωζώνη στα «εθνικά χαρακτηριστικά» των «λαών του νότου» και στον τρόπο ζωής τους.

Αντί επιλόγου

Η ηθικο-πολιτιστική προσέγγιση της κρίσης είναι μια πραγματική ιδεολογία της κρίσης που την κατανοεί, πρώτιστα, μέσα από μια πολιτιστική οπτική που συμφύρει εθνικά στερεότυπα και ηθικές κατηγορίες. Στο αφήγημα αυτό, η οικονομική αποτυχία δεν έχει στην πραγματικότητα κυρίως οικονομικά ή/και πολιτικά αίτια, αλλά πολιτιστικά. Δεν είναι αποτέλεσμα οικονομικών και πολιτικών επιλογών, αλλά η κατάληξη μιας μακράς πορείας προβληματικών νοοτροπιών, αξιών και συμπεριφορών. Πρόκειται για μια πορεία σήψης και παρακμής που μολύνει την οικονομική και πολιτική ζωή και τα αίτιά της βρίσκονται βαθιά ριζωμένα στην ελληνική κουλτούρα, στη «νοοτροπία του Έλληνα» ή του εκάστοτε στοχοποιούμενου «νοτιοευρωπαίου».

Είναι μια ιδεολογία που επιδιώκει να εγκαθιδρύσει στον δημόσιο χώρο και λόγο μιαν απολογητική εξήγηση και ερμηνεία της κρίσης χρέους και να απαξιώσει ηθικά τις λαϊκές αντιστάσεις προς τις πολιτικές λιτότητας. Αυτές οι τελευταίες αντιμετωπίζονται ως το θλιβερό αποτέλεσμα της προηγούμενης περιόδου αφροσύνης, ανευθυνότητας και ανικανότητας των κοινωνιών που υπέκυψαν σ' αυτήν.

Ταυτόχρονα, επενδύει στον λεγόμενο «κοινωνικό αυτοματισμό» και τη διαίρεση των αντιδρώντων, καθώς παράγει έναν ανεξάντλητο κατάλογο κοινωνικών ενόχων που πρέπει να επωμιστούν το βάρος της ενοχής τους. Στην πραγματικότητα, το κεντρώο-φιλελεύθερο αφήγημα περί παρακμής δεν έκανε τίποτε άλλο παρά να αναλύει επίμονα το εμβληματικό «όλοι μαζί τα φάγαμε»: ανομία, λαϊκισμός, κακοδιοίκηση, διαφθορά και γραφειοκρατία του Δημοσίου, ηδονισμός, ατομικισμός, εύκολος πλουτισμός, αυτά είναι τα πραγματικά αίτια της κρίσης, ενώ η διαρκής τους παρουσία στην νεοελληνική κοινωνία σηματοδοτεί την μακρά παρακμιακή πορεία που κατέληξε στην κρίση. Μια πορεία που, παρά τις ελπίδες εκσυγχρονιστικού εξευρωπαϊσμού που γεννήθηκαν κατά την τριακονταετή περίοδο φιλελεύθερης ηγεμονίας στο πολιτικό σύστημα και την κοινωνία, κατέληξε στην αποτυχία και την κατάρρευση, αφού δεν κατάφερε, τελικά, να υπερνικήσει τους προαιώνιους εχθρούς των φιλελεύθερων εκπολιτιστών υποκύπτοντας, έτσι, στην παρακμή.

Σε ολόκληρη την περίοδο που εξετάζουμε, ο δημόσιος κεντρώος-φιλελεύθερος λόγος, παρά την απογοήτευση, τη θλίψη και την απαισιοδοξία που εξέφρασε, αναφορικά με τη συστημική αποτυχία, ανέλαβε το δύσκολο καθήκον να υπερασπιστεί το πολιτικό πρόγραμμα και προσωπικό του εκσυγχρονιστικού εξευρωπαϊσμού που αμφισβητήθηκε κοινωνικά και πολιτικά εξαιτίας της κρίσης και των πολιτικών λιτότητας. Ανταποκρίθηκε με ζήλο σ' αυτή την πρόκληση διατυπώνοντας και διαχέοντας μιαν ηθικο-πολιτιστική απολογητική ιδεολογία της κρίσης ως αποτελέσματος και κατάληξης μιας παρακμιακής πορείας που οφειλόταν στη νοοτροπία και τη συμπεριφορά που επέδειξε «ο Έλληνας» κατά την

προηγούμενη της κρίσης περίοδο.

Τα συναισθήματα (συλλογικής) ντροπής και ενοχής υπήρξαν κομβικής σημασίας σ' αυτή την απολογητική, καθώς διαχύθηκαν από τον κεντρώο-φιλελεύθερο λόγο στον δημόσιο χώρο με στόχο να εκβιαστεί η **κοινωνική συναίνεση** στις πολιτικές της λιτότητας και να απαξιωθούν οι αντιδράσεις και οι αμφισβητήσεις. Από αυτή την άποψη, τα δημόσια συναισθήματα που αρθρώθηκαν από τον κεντρώο-φιλελεύθερο λόγο υπηρέτησαν έναν επείγοντα πολιτικό στόχο, η κεντρικότητα του οποίου τα τοποθέτησε στον πυρήνα της φιλελεύθερης ιδεολογίας μέσα στην κρίση.

Αντίθετα με κάθε στενά λογοκρατική θεώρηση των πολιτικών ιδεολογιών και των κοινωνικοπολιτικών συγκρούσεων, ο ελληνικός φιλελευθερισμός της κρίσης ενεργοποίησε και χρησιμοποίησε βαθιά και έντονα συναισθήματα στην πάλη του για την υπεράσπιση και αναπαραγωγή της ηγεμονίας του στην ελληνική κοινωνία και το πολιτικό σύστημα.

Γύρω από αυτά τα δημόσια συναισθήματα συνάρμοσε την ιδεολογική υποστήριξη της λιτότητας ως αναγκαίας κοινωνικοπολιτικής ορθοπεδικής για τη διόρθωση χρόνιων πολιτιστικών (ηθικών και αισθητικών) στρεβλώσεων, ανεπαρκειών και ελλειμμάτων. Χάρη στη διαχείριση αυτών των δημόσιων συναισθημάτων, κατάφερε όχι μόνο να συνθέσει έναν εθνικό λόγο της ενότητας και της υπευθυνότητας, στο εσωτερικό του οποίου συνύφαινε τη νομιμοφροσύνη προς την υπερεθνικά επιβαλλόμενη λιτότητα με τον πατριωτισμό της σωτηρίας της χώρας, αλλά και να τον αντιτάξει απέναντι στην αγανάκτηση των αντιπάλων του.

Τα δημόσια συναισθήματα της κρίσης βρέθηκαν στον πυρήνα της ιδεολογικο-πολιτικής σύγκρουσης γύρω από τη λιτότητα. Οι φορείς των διαφορετικών λόγων που αντιπαρατέθηκαν γύρω από την κρίση και τη λιτότητα δεν άρθρωσαν έναν ουδέτερο, αποστασιοποιημένο, ρεαλιστικό, ορθολογικό και τεχνοκρατικό λόγο. Δεν διατύπωσαν έναν «ψυχρό» υπολογιστικό λόγο των αντικειμενικών συνθηκών και των διαθέσιμων λύσεων, αλλά, αντίθετα, άρθρωσαν «θερμούς», γεμάτους συναισθήματα,

ιδεολογικούς και πολιτικούς λόγους που στόχευαν τόσο στην παραγωγή και διάχυση ιδεολογικών-ερμηνευτικών σχημάτων για τις αιτίες και τις συνέπειες της κρίσης και, όσο και στον προσανατολισμό της συλλογικής δράσης αναφορικά με τις ενδεδειγμένες πολιτικές για την αντιμετώπισή της.

Οι κεντρώοι-φιλελεύθεροι υποστηρικτές της λιτότητας, όχι μόνο δεν αποτέλεσαν εξαίρεση σ' αυτή τη γενικευμένη «θερμή» επεξεργασία και διαχείριση της πραγματικότητας, αλλά συμμετείχαν συστηματικά και ανυποχώρητα σ' αυτή την πραγματική, ιδεολογική και πολιτική, σύγκρουση που συγκλόνισε την εποχή μας.

> *Το διακύβευμα αυτής της σύγκρουσης υπήρξε, και γι' αυτούς, εξαιρετικά σημαντικό για να το εμπιστευθούν στον «ουδέτερο» και «αποστασιοποιημένο» τεχνοκρατικό λόγο που κατά τα άλλα λατρεύουν και διακηρύττουν ότι υπηρετούν.*

Αντί γι' αυτό, εμψύχωσαν και ζωογόνησαν την πολιτική και οικονομική ιδεολογία της τάξης τους με όλα εκείνα τα συναισθήματα που μπορούσαν να μεταστοιχειώσουν το υλικό και πολιτικό συμφέρον των επενδυτών και των παραγόντων της αγοράς σε κοινωνική συναίνεση για την μετατροπή του κόστους της συστημικής αποτυχίας σε «σκληρές αλλά αναγκαίες θυσίες» των θυμάτων της λιτότητας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1]Ενδεικτικά βλ. Loewenstein, G., Emotions in Economic Theory and Economic Behavior, *The American Economic Review* Vol. 90, No. 2, Papers and Proceedings of the One Hundred Twelfth Annual Meeting of the American Economic Association (May, 2000), pp. 426-432; Rick, S. and Loewenstein, G., (2008) The Role of Emotion in Economic Behavior, in Lewis, M., Haviland-Jones, J.M. and Feldman Barrett, L., Handbook of Emotions, Third Edition, The Guilford Press; Chryssochoou, X.,

Papastamou, Σ. and Prodromitis, G. Facing the Economic Crisis in Greece: The Effects of Grievances, Real and Perceived Vulnerability, and Emotions Towards the Crisis on Reactions to Austerity Measures, Journal of Social Science Education Volume 12, Number 1, pp. 41-49; Passarelli , F., and Tabellini , G., (2013), Emotions and Political Unrest , CESIFO WORKING PAPER NO. 4165, March 2013; Marcus, G. E. (2000("Emotions in Politics." Annual Review of Political Science 3:221–250; Patterson, Thomas E. 1994. Out of Order. New York: Vintage; Thompson, S. and Hoggett, P. (eds.) (2012) *Politics and the Emotions. The affective turn in contemporary political studies.* New York and London: Continuum; Demertzis, N. (ed.) (2013) *Emotions in Politics The Affect Dimension in Political Tension*. Houndmills: Palgrave Macmillan; Åhäll, L. and Gregory, T., *Emotions, Politics and War.* London and New York: Routledge.

[2]Το κείμενο αυτό αποτελεί τμήμα μελέτης με αντικείμενο τα συναισθήματα που αποτύπωσε στη δημόσια σφαίρα και διαπραγματεύθηκε ο υπέρ της λιτότητας κεντρώος-φιλελεύθερος λόγος κατά την περίοδο της κρίσης. Το συγκεντρωθέν ερευνητικό υλικό αποτελείται από 2.500 άρθρα γνώμης, αναλύσεις, συνεντεύξεις, συζητήσεις, ομιλίες, σχόλια, ρεπορτάζ που δημοσιεύτηκαν στο διαδίκτυο κατά τη διάρκεια της περιόδου 2008-2017 και τα οποία διαπραγματεύονται τα κεντρικά για την ιδεολογικο-πολιτική διαμάχη της περιόδου ερωτήματα των αιτίων της κρίσης, των κοινωνικο-πολιτικών συνεπειών της καθώς και των ενδεδειγμένων πολιτικών για την αντιμετώπισή της. Τα κείμενά αυτά δημοσιεύθηκαν σε διάφορα ηλεκτρονικά και έντυπα μέσα και όλα χαρακτηρίζονται από την υπεράσπιση της λιτότητας και των μνημονιακών πολιτικών από κεντρώα-φιλελεύθερη πολιτική θέση.

[3]Izard, C. E. (1980). Cross-cultural perspectives on emotion and emotion communication. Washington, D.C.: American Psychological Association. pp. 23–50.; Uchida, Y.; Townsend, S.S.M.; Markus, H.R.; Bergseiker, H.B (2009). "Emotios as

within or between people? Cultural variations in lay theories of emotion expression and inference". Personality and Social Psychology Bulletin. 35 (11): 1427–1438; Friedlmeier, W.; Corapci, F. & Cole, P. M. (2011). "Socialization of emotions in cross-cultural perspective". Social and Personality Psychology Compass. 5 (7): 410–427; Butler, E. A.; Lee, T. L. & Gross, J. J. (2007). "Emotion regulation and culture: Are the social consequences of emotion suppression culture-specific?". Emotion. 7: 30–48; Reddy, W. (2012). The Making of Romantic Love: Longing and Sexuality in Europe, South Asia, and Japan, 900–1200 CE. Chicago, IL: University Of Chicago Press; Bericat, E., (2016) The sociology of emotions: Four decades of progress, Current Sociology, Vol. 64(3) 491 –513.

[4] Ενδεικτικά: Τριανταφυλλίδου, Α., «Είναι η Ελλάδα μία σύγχρονη χώρα; Μία εξήγηση της σύγχρονης οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα», 23/4/2010, https://www.eliamep.gr/publication/anna-triandafyllidou-is-greece-a-modern-country-an-explanation-to-greece%E2%80%99s-current-economic-crisis-blog-post/, Δημητράκος, Δ., «Ορθολογισμός και ανορθολογισμός στη σημερινή Ελλάδα», 27/4/2011, https://ratiovincit.com/2011/04/27/%CE%BF%CF%81%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%BD%CF%8C%CF%81%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82/, Ρηγόπουλος, Δ., «Τολμήστε», ένα μανιφέστο ορθολογισμού, 5/6/2011, http://www.kathimerini.gr/428408/article/epikairothta/politikh/tolmhste-ena-manifesto-or8ologismoy, Στούπας, Κ., «Το τέλος του Μεσαίωνα στην Ελλάδα», 14/10/2011, http://www.capital.gr/o-kostas-stoupas-grafei/1304162/to-telos-tou-mesaiona-stin-ellada, Βερούτης, Α., «Η απαγωγή της Ελλάδας», 29/3/2011, http://www.capital.gr/me-apopsi/1160889/i-apagogi-tis-elladas, Ζαρέτος, Θ., «Η λογική της κρίσης και η κρίση της λογικής», 2/8/2012

http://metarithmisi.liberal.gr/post/%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%B1-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%82/%CE%B7-%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%83-%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B7%CF%83-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%83-%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9/, Γιαννακίδης, Κ. «Ναι ή όχι στο μνημόνιο;», 12/2/2012, http://www.protagon.gr/epikairotita/ellada/nai-i-oxi-sto-mnimonio-12594000000, Ανδριανόπουλος, Α., Η ηθικη ανωτεροτητα του καπιταλισμου», 13/11/2013, http://www.andrianopoulos.gr/2013/11/blog-post_13.html, Πανταζόπουλος, Α., «**Ο αριστερός εθνικολαϊκισμός 2008-2013»,** Επίκεντρο, 2013, Γρώπα, Ρ., Κούκη, Χ., Τριανταφυλλίδου, Α., «Ελληνική κρίση και Ευρωπαϊκή νεωτερικότητα», Κριτική, 2013, Μπώκος, Γ., «Οικονομική κρίση, λογική και ευαισθησία», 9/9/2013, https://www.tovima.gr/2013/09/09/opinions/oikonomiki-krisi-logiki-kai-eyaisthisia/, Δήμου, Ν. (2016) «Μικρό εγχειρίδιο ορθολογισμού (και ανορθολογισμού)», Πατάκης, Παπασαραντόπουλος, Π., «Λαϊκισμός και Εξουσία: Η ελληνική περίπτωση», (Ομιλία στην εκδήλωση του Κύκλου ιδεών «Εθνικολαϊκιστές Vs. Υπνοβάτες. Η Ευρώπη και η Ελλάδα στον παγκόσμιο χάρτη του λαϊκισμού»), 18/2/2017, https://ekyklos.gr/sb/392-laikismos-kai-eksousia-i-elliniki-periptosi.html, «Εθνικολαϊκιστές Vs. Υπνοβάτες. Η Ευρώπη και η Ελλάδα στον παγκόσμιο χάρτη του λαϊκισμού», 17/2/2017, (Εκδήλωση του Κύκλου Ιδεών «Εθνικολαϊκιστές Vs. Υπνοβάτες. Η Ευρώπη και η Ελλάδα στον παγκόσμιο χάρτη του λαϊκισμού», με ομιλητές τους Ανδρέα Πανταζόπουλο, Πέτρο Παπασαραντόπουλο, Ιάσων Πιπίνη, Βασίλης Παπαβασιλείου, Ευάγγελος Βενιζέλος. Συντόνισε ο Ηλίας Κανέλλης), https://vimeo.com/204662406, Γάτσιος, Κ., «Τα περιεχόμενα μιας Επανάστασης της Λογικής στην Ελλάδα της Κρίσης» (Μάιος 2017 TedX Komotini), 29/10/2017, https://www.gatsiosblog.gr/%CF%84%CE%B1-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B5%CF%87%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B1-

%CE%BC%CE%B9%CE%B1%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BB/, Γιαννακόπουλος, Γ., «Η επανάσταση του ορθολογισμού», 1/4/2018, https://www.larissanet.gr/2018/04/01/i-epanastasi-tou-orthologismou-tou-gianni-giannakopoulou/ και του ιδίου «Η απώλεια της λογικής», 26/8/2018, https://www.larissanet.gr/2018/08/26/i-apoleia-tis-logikis-tou-gianni-giannakopoulou/

[5] Κουκούτσης, Γ., «Το τίμημα του λαϊκισμού 2, Τσίπρας – Δημοψήφισμα», 11/7/2015, http://geokouk.blogspot.gr/2015/07/o-2-t.html

[6] Παπαδάκη, Λ., «Ο λαός είναι αλάνθαστος;», 2/11/2016, https://www.liberal.gr/arthro/90005/apopsi/arthra/o-laos-einai-alanthastos.html

[7] «Συντήρηση, "χώνευση", εγκαρτέρηση στο Χ.Α.», 4/4/2008, http://www.capital.gr/agores/480405/suntirisi-xoneusi-egkarterisi-sto-x-a

[8] Μαυρίδης, Θ., «Τι κάνουμε με τις μετοχές;», 24/12/2008, *http://www.capital.gr/siopitirio/644489/ti-kanoume-me-tis-metoxes*

[9] Ενδεικτικά: Λάμπρου, Κ., «Οι παράπλευρες απώλειες μίας κρίσης (όχι μόνο) οικονομικής», 5/2/2009, *http://www.capital.gr/me-apopsi/670161/oi-parapleures-apoleies-mias-krisis-oxi-mono-oikonomikis*, «Μπακογιάννη: Πρέπει να πολεμήσουμε τον εθνικό κυνισμό», 13/10/2010, *http://www.capital.gr/epikairotita/1065252/mpakogianni-prepei-na-polemisoume-ton-ethniko-kunismo*, Μαυρίδης, Θ., «Εποχές ξηρασίας…», 21/6/2010, http://www.capital.gr/siopitirio/994745/epoxes-xirasias, «Αυτό που φοβόμαστε, θα συμβεί. Έρχεται έκρηξη…», 20/12/2010, http://www.capital.gr/story/1105158/auto-pou-fobomaste-tha-sumbei-erxetai-ekrixi, Μαυρίδης, Θ., «Πιάσαμε πάτο;», 18/1/2011,

http://www.capital.gr/siopitirio/1117942/piasame-pato, Γεωργακόπουλος, Θ., «Ο μεγαλύτερός μου φόβος», 1/5/2012, http://www.georgakopoulos.org/2012/05/fear/, *Βερούτης, Α.,* «Οικονομία νεκροζώντανων επιχειρήσεων», 24/12/2013, http://www.capital.gr/me-apopsi/1930249/oikonomia-nekrozontanon-epixeiriseon, Παγουλάτος, Γ., «Μετά τη σκόνη», (Καθημερινή 29/9/2013),

https://www.pagoulatos.eu/%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC-%CF%84%CE%B7-%CF%83%CE%BA%CF%8C%CE%BD%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BD%CE%AE-2992013/,

[10] Βερούτης, Α., «Χωρίς Όραμα», 14/12/2010, *http://www.capital.gr/me-apopsi/1102752/xoris-orama*

[11] «Ματθαίος Γιωσαφάτ- Ψυχαναλύοντας την εθνική μας κρίση», NET 24/10/2011, https://www.youtube.com/watch?v=ps367aK7H-E

[12] Στούπας, Κ., «Το μόνο πράγμα που έχουμε να φοβηθούμε είναι ο ίδιος ο φόβος», 2/4/2009, http://www.capital.gr/o-kostas-stoupas-grafei/708002/to-mono-pragma-pou-exoume-na-fobithoume-einai-o-idios-o-fobos,

[13] Παπαχαλάς, Α., «Η άλλη Ελλάδα», 25/3/2009, http://www.kathimerini.gr/713776/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/h-allh-ellada

[14] Ενδεικτικά: Κωστούλας, Γ., «Εορταστική γαστρονομική εθιμοταξία στη σκιά των Βρυξελλών», 24/12/2009, http://www.capital.gr/me-apopsi/878222/eortastiki-gastronomiki-ethimotaxia-sti-skia-ton-bruxellon και του ιδίου «Εορταστική γαστρονομική εθιμοταξία στη σκιά των Βρυξελλών (ΙΙ)», 31/12/2009, http://www.capital.gr/me-apopsi/880714/eortastiki-gastronomiki-ethimotaxia-sti-skia-ton-bruxellon-ii, Τσαγκαρουσιάνος, Σ., «Υπάρχω!», 23/12/2009, http://www.lifo.gr/mag/columns/2559, «TIME: Καταθλιπτικά τα Χριστουγεννα στην Αθηνα», 27/12/2011, http://www.blog.gr/articles/65011/TIME-Katathliptika-ta-Xristo

ugenna-stin-Athina.html, Daskalos, “Χριστούγεννα, κρίση & long term bets!», 2011, http://betblog.sport24.gr/previews/diaphora/bet-blog-tipsters/khristougenna-krise-long-term-bets-daskalos/, Μαραβέλιας, Π., «Τα πιο καταθλιπτικά Χριστούγεννα των τελευταίων είκοσι χρόνων», 24/12/2012, http://www.rodiaki.gr/article/226528/ta-pio-katathliptika-xristoygenna-twn-teleytaiwn-eikosi-xronwn#ixzz4rJxrUE2A, Χριστοπούλου, Μ., Πώς να περάσεις τα πιο όμορφα Χριστούγεννα ακόμα και αν δεν έχεις λεφτά», 23/12/2013, http://www.boro.gr/36789/pws-na-peraseis-ta-pio-omorfa-xristoygenna-akoma-kai-an-den-exeis-lefta, «Φωτογραφίες: Τα Χριστούγεννα της θλίψης στην Αθήνα», 26/12/2013, http://www.protothema.gr/greece/article/339998/fotografies-ta-hristougenna-tis-thlipsis-stin-athina/, Αργυρός, Κ., «Πατριώτη, συρρίκνωσαν το 2014!», 31/12/2013, http://www.protagon.gr/epikairotita/ellada/patriwti-syrriknwsan-to-2014-30537000000, Παχίδης, Σ., «Άντε ρε και ρεβεγιονίσου!», 25/12/2014, http://www.protagon.gr/epikairotita/ellada/ante-re-kai-revegionisou-38501000000,

«Τα Χριστούγεννα της κρίσης», 22/12/2016, http://beautyguard.gr/archives/6870,

[15] Μαυρίδης, Θ., «Γιατρέ μου, χρειάζομαι επειγόντως διακοπές!», 17/12/2010, http://www.capital.gr/siopitirio/1104493/giatre-mou-xreiazomai-epeigontos-diakopes

[16] Κουζέλη, Λ., «Ποιος έκλεψε το Πνεύμα των Χριστουγέννων;», 30/12/2010, http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=375466

[17] Ενδεικτικά: Λουκά, Π., «Οι Ψυχολογικές Επιπτώσεις της Κρίσης», 18/5/2011, https://www.psychology.gr/selfhelp/615-oi-psychologikes-epiptoseis-ths-krishs.html, «Η αβεβαιότητα βλάπτει», 2/7/2010, http://www.capital.gr/health/1003249/i-abebaiotita-blaptei

[18] «Πώς να περάσεις τα πιο όμορφα Χριστούγεννα ακόμα και αν δεν έχεις λεφτά», 23/12/2013, http://www.boro.gr/36789/pws-na-peraseis-ta-pio-omorfa-xristoygenna-akoma-kai-an-den-exeis-lefta

[19] «Χριστουγεννα: Επιστροφη στα Ηθη και τα Εθιμα της Ελλαδας», 24/12/2010, http://www.aftodioikisi.gr/ota/perifereies/xristougenna-epistrofi-sta-ithi-kai-ta-ethima-tis-elladas/

[20] Τσαγκαρουσιάνος, Σ., «Υπάρχω!», 23/12/2009, http://www.lifo.gr/mag/columns/2559

[21] Κωστούλας, Γ., «Εορταστική γαστρονομική εθιμοταξία στη σκιά των Βρυξελλών», 24/12/2009, http://www.capital.gr/me-apopsi/878222/eortastiki-gastronomiki-ethimotaxia-sti-skia-ton-bruxellon

[22] Για την πάλη των κατατάξεων, αυτή την ιδιαίτερη διάσταση της πάλης των τάξεων βλ. Bourdieu, P., (2002) Η Διάκριση. Κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης, Πατάκης

[23] Κωστούλας, Γ., «Εορταστική γαστρονομική εθιμοταξία στη σκιά των Βρυξελλών», ο.π..

[24] Κωστούλας, Γ., «Εορταστική γαστρονομική εθιμοταξία στη σκιά των Βρυξελλών», ο.π.

[25] Κωστούλας, Γ., «Εορταστική γαστρονομική εθιμοταξία στη σκιά των Βρυξελλών», ο.π.

[26] Καραγεώργου, Α., «Τα Χριστούγεννα “φάρμακο” στην κρίση», 13/12/2010, http://ygeia.tanea.gr/default.asp?pid=8&ct=2&articleID=11164&la=1

[27] «Γιώργος Μαραγκός: “Να κάνουμε την αυτοκριτική μας και να αξιοποιήσουμε τα θετικά της κρίσης”», 19/1/2013, https://www.syrosaxizoume.gr/2013/01/%CE%B3%CE%B9%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%BF%CF%82-

%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%BD%CE%B1-%CE%BA%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B1%CF%85%CF%84%CE%BF/

[28] «Η κρίση ”γενναει” ιδέες! Μήπως, τελικά, έχει και τα θετικά της;», 2013, http://www.paratiritis-news.com/?p=31747

[29] «Η Νίκη Αναστασίου απαριθμεί τα θετικά της κρίσης», 1/6/2012, http://www.entertv.gr/lifestyle/54836_i-niki-anastasioy-aparithmei-ta-thetika-tis-krisis

[30] «Τα θετικά της κρίσης: η ερωτική ζωή παίρνει “φωτιά”», 22/11/2012, http://www.newsnowgr.com/article/281331/ta-thetika-tis-krisis-i-erotiki-zoi-pairnei-fotia.html

[31] Πολίτη, Χ., «Τα καλά της κρίσης», 20/5/2013, http://cosmopoliti.com/t%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%AC-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7%CF%82/

[32] Στούπας, Κ., «**Για την Ελλάδα ρε γαμώτο…», 11/3/2010,** http://www.capital.gr/o-kostas-stoupas-grafei/923354/gia-tin-ellada-re-gamoto

[33] Δήμου, Ν., «Σκοτώστε τον Δήμου!», 30/11/2010, http://doncat.blogspot.gr/2010/11/blog-post_30.html

[34] Μπέκος, Γ., «Στέλιος Ράμφος: “Η Ελλάδα της κρίσης έχει το άγχος του μαθητή”», 17/2/2012, http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=444278

[35] Γεωργελές, Φ., «Edito 290», 17/2/2010, http://www.athensvoice.gr/politiki/edito-290

[36] Δημοκίδης, Α., «Η ιστορικός Μαρία Ευθυμίου ξεκίνησε να γυρίζει την Ελλάδα και δίνει δωρεάν διαλέξεις “από απελπισία”», 24/9/2017, http://www.lifo.gr/articles/archaeology_articles/161392

[37] Γεωργακόπουλος, Θ., «Η αξία της ντροπής», 2/8/2010, http://www.georgakopoulos.org/2010/08/shame/

[38] Ενδεικτικά:. Γεωργελές, Φ., «Edito 95», 29/9/2005, http://www.athensvoice.gr/politiki/edito-95, Ανδριανόπουλος, Α., «Βιαιότητες για το τίποτα», 21/2/2007, http://www.capital.gr/me-apopsi/247117/biaiotites-gia-to-tipota και του ιδίου «Εγκατάλειψη του κρατισμού», 21/5/2007, http://www.capital.gr/me-apopsi/299125/egkataleipsi-tou-kratismou, Παναγόπουλος, Θ., «Φιλοδοξίες και όχι φοβικά σύνδρομα για τη νεολαία», 31/1/2007, http://www.capital.gr/me-apopsi/299125/egkataleipsi-tou-kratismou

[39] Αναστασόπουλος, Γ., «Η απενοχοποίηση του νεοφιλελευθερισμού», 11/12/2011, http://ganast.blogspot.gr/2011/12/blog-post_11.html#more

[40] Στούπας, Κ., «Ξοδεύαμε τα δανεικά…», 26/3/2010, http://www.capital.gr/o-kostas-stoupas-grafei/933334/xodeuame-ta-daneika

[41] Αρσένης, Ν., «Εμπρός, λαέ, μη σκύβεις το κεφάλι», 12/5/2010, http://www.athensvoice.gr/politiki/empros-lae-mi-skyveis-kefali

[42] Ενδεικτικά: «Η άνοδος και η εξαφάνιση των Αγανακτισμένων», http://www.kathimerini.gr/732818/opinion/epikairothta/arxeio–monimes–sthles/h–anodos–kai–h–e3afanish–twn–aganaktismenwn, Τσακυράκης, Σ., «Να φτιάξουμε ένα νέο σκαρί», 10/10/2010, http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=359786, «Φταίμε κι εμείς, φταίνε κι αυτοί, φταίει κι ο Χατζηπετρής», 29/1/2010, http://www.capital.gr/istoria-tou-xaa/897197/ftaime-ki-emeis-ftaine-ki-autoi-ftaiei-ki-o-xatzipetris, Εργαστήρι Μελετών Διεθνών Κρίσεων/Human Act, «Οι Αγανακτισμένοι», http://humanact.gr/joomla/index.php/-qq,

[43] Protagon Import, «Αγανακτισμένοι με τι;», 2/6/2011, http://www.protagon.gr/anagnwstes/aganaktismenoi-me-ti-7143000000

[44] Ενδεικτικά: Οικονομόπουλος, Θ., «Οι κωλοέλληνες, "εμείς" και οι "άλλοι"…», 28/8/2012, http://www.iefimerida.gr/blog-content/65192/%CE%BF%CE%B9-%CE%BA%CF%89%CE%BB%CE%BF%CE%AD%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CF%82-%C2%AB%CE%B5%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CF%82%C2%BB-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9-%C2%AB%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%B9%C2%BB%E2%80%A6, Το Ποτάμι, «Για να ξεπεράσουμε την κρίση πρέπει να αλλάξουμε και εμείς», 2/11/2014, http://topotami.gr/gia-na-xeperasoume-tin-krisi-prepi-na-allaxoume-ke-emis/, Θεοδωράκης, Σ., Τι θα κάνουμε με αυτή την "κωλοχώρα";», 2/1/2014, http://www.protagon.gr/epikairotita/politiki/ti-tha-kanoume-me-afti-tin-kwloxwra-30597000000, Κράλογλου, Γ., «Δουλειά στο Δημόσιο και "δουλεία" στον ιδιωτικό», 18/10/2010, http://www.capital.gr/me-apopsi/1067620/douleia-sto-dimosio-kai-douleia-ston-idiotiko, Μαυρίδης, Θ., «Στερητικό σύνδρομο…», 25/2/2011, http://www.capital.gr/siopitirio/1141731/steritiko-sundromo, Βερούτης, Α., «Όταν έκλαψε ο Ιονέσκο», 20/6/2013, http://www.capital.gr/me-apopsi/1819649/otan-eklapse-o-ionesko, «Φταίμε κι εμείς, φταίνε κι αυτοί, φταίει κι ο Χατζηπετρής», 29/1/2010, http://www.capital.gr/istoria-tou-xaa/897197/ftaime-ki-emeis-ftaine-ki-autoi-ftaiei-ki-o-xatzipetris, Γεωργακόπουλος, Θ., «Η αξία της ντροπής», 2/8/2010, http://www.georgakopoulos.org/2010/08/shame/, Στούπας, Κ., «Ξοδεύαμε τα δανεικά…», 26/3/2010, http://www.capital.gr/o-kostas-stoupas-grafei/933334/xodeuame-ta-daneika, Γεωργελές, Φ., «Edito 293», 10/3/2010, http://www.athensvoice.gr/politiki/edito-293, Μούργκος, Σ., «Το… ψυχογράφημα του Νεοέλληνα», 4/11/2016, https://www.e-forologia.gr/cms/viewContents.aspx?id=199549,

“Ματθαίος Γιωσαφάτ: «Ένας ανώριμος λαός εκλέγει και ανώριμους ηγέτες»”, https://www.tilestwra.com/mattheos-giosafat-enas-anorimos-laos-eklegi-ke-anorimous-igetes/ [Madame Figaro], Μαλεβίτης, Ν., «Η αγανάκτηση και οι αγανακτισμένοι…», 31/5/2011, http://www.reporter.gr/Apopseis/Apo-, thesews/%CE%9Dikhforos-Malebiths/item/180344-%CE%97-%CE%B1%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9-%CE%B1%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CE%B9, Θεοδωράκης, Σ., «Στα μούτρα σας!», 30/5/2011, http://www.protagon.gr/epikairotita/ellada/sta-moutra-sas-7120000000, Protagon Import, «Το βλέμμα ενός εκτός Ελλάδας Ελληνα», 5/7/2011, http://www.protagon.gr/anagnwstes/to-vlemma-enos-ektos-elladas-ellina-7728000000, Σταμπούλογλου, Λ.,”«Εσφαλα» ο Ελληνας δεν είπε ποτέ!”, 12/11/2017, https://www.protagon.gr/apopseis/editorial/44341512956-44341512956

[45] Βασιλειάδης, Δ., Έγκλημα και Τιμωρία, 4/7/2016, https://professors-phds.com/academics/articles-of-academics-2/articles-by-our-academics-2016/damianos-vasiliadis/eglima-kai-timoria/

[46] Protagon Import, «Αγανακτισμένοι με τι;», όπως παραπάνω

[47] Δήμου, Ν., «Πότε θα γίνουμε Έλληνες;», 14/1/2014, http://www.ndimou.gr/el/keimena/dimosieymata/protagongr/%cf%80%cf%8c%cf%84%ce%b5-%ce%b8%ce%b1-%ce%b3%ce%af%ce%bd%ce%bf%cf%85%ce%bc%ce%b5-%ce%ad%ce%bb%ce%bb%ce%b7%ce%bd%ce%b5%cf%82/

[48] Protagon Import, «Κίνημα των 10: Περικοπές στο κράτος πρόνοιας», 15/4/2011, http://www.protagon.gr/epikairotita/ellada/kinima-twn-10-perikopes-sto-kratos-pronoias-6320000000

[49] **Ρεπούσης, Σ.,** «Η κρίση του δημόσιου χρέους ως ευκαιρία» http://www.naftemporiki.gr/story/1230407/i-krisi-tou-dimosiou-xreous-os-eukairia, Διοσκουρίδης, Σ. «Μπορεί ο Κωστής Μπακογιάννης να κάμει τη ζωή του σαν άλλος;»: **«-Βιώνουμε την αποτυχία της Αριστεράς να απαντήσει ουσιαστικά στα μνημόνια;**

-Όχι μόνο απέτυχαν, αλλά μας πήραν στο λαιμό τους.

-Οι προηγούμενοι μας πήραν καθόλου στο λαιμό τους;

-Εννοείται. Μια σύγχρονη χώρα, και ειδικά μέσα στην Ευρώπη, δεν χρεοκοπεί έτσι απλά. Για να φτάσει εδώ που έφτασε η Ελλάδα, βιώσαμε μια συστημική αποτυχία. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία γι΄αυτό.

-Απέτυχε ή τα «'φαγε»;

-Και απέτυχε και εν μέρει τα έφαγε. Απέτυχε όμως, αυτή είναι η ουσία και συμπαρέσυρε όλη την κοινωνία. Ουδείς αναμάρτητος.» http://popaganda.gr/kostis-mpakogiannis/

[50] Ενδεικτικά: «Ρατσιστικά στερεότυπα για τους πρώτους Έλληνες μετανάστες», 29/6/2012, http://tvxs.gr/news/taksidia-sto-xrono/metanastes, Αργύρης, Ν., «Οχι Αρουραιοι, Οχι Ελληνες!», 30/9/2017, http://www.freeinquiry.gr/single-post.php?id=4233, http://www.cretalive.gr/history/otan-oi-ligdiarhdes-ellhnes-kai-krhtikoi-eftanan-sto-ellis-island , Μιχαηλίδης, Γ., Όταν οι «βρωμοέλληνες» έψαχναν τη Γη της Επαγγελίας, 11/4/2012, http://www.iefimerida.gr/news/45702/%CF%8C%CF%84%CE%B1%CE%BD-%CE%BF%CE%B9-%C2%AB%CE%B2%CF%81%CF%89%CE%BC%CE%BF%CE%AD%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CF%82%C2%BB-%CE%AD%CF%88%CE%B1%CF%87%CE%BD%CE%B1%CE%BD-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B3%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%B3%CE%B5%CE%BB%CE%AF%CE%B1%CF%82, «Είναι οι Έλληνες λευκοί;» Το ακραίο ρατσιστικό ερώτημα για τους μετανάστες στην Αμερική. Το «πόρισμα» των ανθρωπολόγων και το κυνήγι της Κου Κλουξ Κλαν. Νέα εκπομπή από τη Μηχανή

του Χρόνου (βίντεο)», 30/6/2017, http://www.mixanitouxronou.gr/einai-oi-ellines-lefkoi-to-akraio-ratsistiko-erotima-gia-tous-metanastes-stin-ameriki-to-porisma-ton-anthropologon-kai-to-kynigi-tis-kou-klouks-klan-nea-ekpobi-apo-ti-mixani-tou-xronou-vin/, «Όταν οι «λιγδιάρηδες» Έλληνες και κρητικοί έφταναν στο Ellis Island…», 11/4/2016, https://www.cretalive.gr/history/otan-oi-ligdiarhdes-ellhnes-kai-krhtikoi-eftanan-sto-ellis-island

[51] Papantoniou, Y., The periphery's purgatory, 8/4/2014, http://economia.icaew.com/opinion/april-2014/the–peripherys–purgatory και Kostas A. Lavdas, Spyridon N. Litsas, Dimitrios V. Skiadas (2013) Stateness and Sovereign Debt: Greece in the European Conundrum, Lanham: Lexington Books,

[52] http://www.report24.gr/wp–content/uploads/focus–afrodite_431x-241x300.jpg

[53] Φιλιππόπουλος, Θ., «Γιατί οι Έλληνες σιχαίνονται να πληρώνουν φόρους», 27/4/2009, http://www.capital.gr/me-apopsi/722322/giati-oi-ellines-sixainontai-na-plironoun-forous

[54] Ανδριανόπουλος, Α., «Κατευθύνσεις και προσανατολισμοί», 2/12/2009, http://www.capital.gr/me-apopsi/864269/kateuthunseis-kai-prosanatolismoi

[55] «Παπανδρέου: Η Ελλάδα είναι μια διεφθαρμένη χώρα», 6/5/2012, https://www.youtube.com/watch?v=NS90TlfMFDs, «Ζαν Κλοντ Γιούνκερ. Διευκρινιστική δήλωση «δείχνει» τον Γ. Παπανδρέου για τα περί διεφθαρμένης χώρας» http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=359835

[56] «Η απάντηση εις την κατακραυγή που υπάρχει εναντίον του πολιτικού προσωπικού της χώρας «πώς τα φάγατε τα λεφτά», που μας ρωτάει ο κόσμος είναι αυτή: Σας διορίσαμε. Τα φάγαμε όλοι

μαζί. Μέσα στα πλαίσια μιας σχέσης πολιτικής πελατείας, διαφθοράς, εξαγοράς και εξευτελισμού της έννοιας της ίδιας της πολιτικής», Θεόδωρος Πάγκαλος, Βουλή, 21.09.2010, http://pangalos.gr/portal/%CE%BC%CE%B1%CE%B6%CE%AF-%CF%84%CE%B1-%CF%86%CE%AC%CE%B3%CE%B1%CE%BC%CE%B5/

[57] Κάουφμαν, Σ., «Είκοσι δημοφιλείς πλάνες για την κρίση χρέους», Ινστιτούτο Ρόζα Λούξεμπουργκ, 2/2011, https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/sonst_publikationen/Broschur_Pleite-Griechen_griech.pdf

[58] «Ryanair: Τεμπέληδες οι Έλληνες», 9/7/2015, http://info-war.gr/ryanair-%CF%84%CE%B5%CE%BC%CF%80%CE%AD%CE%BB%CE%B7%CE%B4%CE%B5%CF%82-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CF%88%CE%B7%CF%86%CE%AF%CE%B6%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%80%CE%B1%CE%BB%CE%B1%CE%B2%CE%BF%CF%8D%CF%82-%CE%BF%CE%B9/

[59] «Σάλος με τις δηλώσεις Ντάισελμπλουμ για τις χώρες του Νότου που ξόδεψαν λεφτά σε αλκοόλ και γυναίκες», 21/3/2017, http://www.altsantiri.gr/kosmos/salos-meta-tis-dilosis-ntaiselbloum-gia-tis-chores-tou-notou-den-zitise-syngnomi-video/

Φωτογραφία κειμένου: Louisa Gouliamaki

Ο Αντόνιο Νέγκρι για τη Γαλλική Εξέγερση

Του Αντόνιο Νέγκρι

Ας σκεφτούμε σχετικά με αυτό που συνέβη τις τελευταίες τρεις εβδομάδες στη Γαλλία. Μπορεί να ονομαστεί εξέγερση;

Εξαρτάται από το πώς εννοείται η λέξη εξέγερση – βέβαια, όπως και να εννοείται, κάτι τέτοιο συνέβη. Και μάλλον συνεχίζει.

Και δεν το δείχνουν τόσο οι βιαιότατες συγκρούσεις που πραγματοποιούνται εδώ και δύο εβδομάδες στην παρισινή μητρόπολη. Δεν είναι τα οδοφράγματα, οι φωτιές στα αυτοκίνητα του παρισινού κέντρου που το αποδεικνύουν, κι ούτε επίσης οι jacqueries[1] εδώ κι εκεί στη Γαλλία και τα μπλόκα στους δρόμους, που εξαπλώνονται παντού. Το δείχνουν εκείνα τα δύο τρίτα των Γάλλων που επιδοκιμάζουν το γενικό κίνημα που προκάλεσε η αύξηση της τιμής των καυσίμων. Κι αυτή η επιδοκιμασία πηγαίνει πολύ πέρα από την ενδεχόμενη καταδίκη των ταραχών που συνέβησαν. Ενδιαφέρουσες σχετικά με αυτό είναι οι ενδείξεις ανυπακοής στη συμπεριφορά των πυροσβεστών και των αστυνομικών σωμάτων.

Σίγουρα αυτή τη στιγμή στη Γαλλία υπάρχει ένα πλήθος το οποίο εξεγείρεται βίαια ενάντια στη νέα αθλιότητα που προκαλούν οι νεοφιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις. Ένα πλήθος το οποίο διαμαρτύρεται για την υποβάθμιση της εργασιακής δύναμης στην επισφαλή εργασία και για τον περιορισμό της κοινωνικής ζωής μέσα στην ανεπάρκεια των δημόσιων κοινωνικών υπηρεσιών, για την απαράδεκτη φορολόγηση κάθε υπηρεσίας κοινωνικής πρόνοιας, για τις γιγάντιες περικοπές στη χρηματοδότηση των δημοτικών αρχών και τώρα, ακόμη περισσότερο, για τα αποτελέσματα (που αρχίζουν να γίνονται ορατά) του Loi Travail[2], κι ανησυχεί για τις επερχόμενες επιθέσεις στο καθεστώς της σύνταξης και τη χρηματοδότηση της εθνικής εκπαίδευσης (πανεπιστήμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση).

Υπάρχει, λοιπόν, στη Γαλλία, κάτι που εξεγείρεται βίαια ενάντια στην αθλιότητα και το οποίο συνοδεύεται από το σύνθημα *"Macron, démission!**[3]**"* – μια επίθεση δηλαδή στις επιλογές του τραπεζίτη Μακρόν υπέρ των κυρίαρχων τάξεων. Τα αντικείμενα της εξέγερσης είναι ο Μακρόν και οι φόροι. Δεν είναι ένα παραδοσιακό κοινωνικό κίνημα εκείνο που δημιουργήθηκε γύρω από αυτά τα αιτήματα – δεν είναι κάτι τέτοιο τουλάχιστον στη μορφή που είχε στον εικοστό αιώνα, όπου ένα κίνημα παρουσιάζει στόχους, τους οποίους οι θεσμοί του Κράτους αποδέχονται ή αρνούνται αφού διαμεσολαβηθούν από ενδιάμεσα κοινωνικά σώματα.

Αυτό είναι ένα κίνημα του πλήθους το οποίο δεν θέλει διαμεσολαβήσεις και αποτελεί έκφραση της τεράστιας συσσωρευμένης κοινωνικής ανέχειας.

Υπάρχει κάτι που χτυπάει στο μάτι σε αυτό το κίνημα και το διαφοροποιεί από τους πιο σκληρούς αγώνες που γνώρισε η Γαλλία τα τελευταία χρόνια, παραδείγματος χάρη από τον αγώνα του 2005 στα banlieus[4]. Εκείνος ήταν ένας αγώνας που είχε το σημάδι μιας απελευθέρωσης, αυτός του 2018 έχει ένα απελπισμένο πρόσωπο.

Κι ας μη μιλήσουμε για το ’68. Το ’68 το φοιτητικό κίνημα βασιζόταν σε ένα continuum εργατικών αγώνων. Το ’68 δέκα εκατομμύρια εργάτες βρίσκονται σε απεργία, μια χιονοθύελλα που λαμβάνει χώρα στην αιχμή της μεταπολεμικής ανάπτυξης και ανασυγκρότησης. Εδώ, σήμερα, η κατάσταση είναι κλειστή. Σε εμένα, έναν μικρό ερμηνευτή μεγάλων κινημάτων, θυμίζει περισσότερο την εξέγερση στις φυλακές παρά τη χαρά του σαμποτάζ του εργάτη-μάζα. Εν πάση περιπτώσει, πρόκειται περί ενός κινήματος τεχνητού, αντιφατικού, με χωρικές, γενεαλογικές, ταξικές διαφορετικότητες κι ό,τι άλλο μπορεί κανείς να φανταστεί. Αυτό που το ενώνει είναι η άρνηση της διαπραγμάτευσης, της συμμετοχής στις υπάρχουσες πολιτικές δομές. Αναμφίβολα είναι μια εξέγερση και προς στιγμήν δεν μπορεί να προβλεφθεί η εξέλιξή της.

Αυτό το κίνημα έχει μπροστά του μια κυβέρνηση που δεν θέλει να υποχωρήσει, που δεν μπορεί να υποχωρήσει. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Μακρόν κινείται σε μια κλειστή κατάσταση. Έναντι μιας οικονομικής κρίσης την οποία δεν καταφέρνει να σταματήσει πόνταρε σε μια ευρωπαϊκή ηγεμονική συμμαχία με τη Μέρκελ, πάνω σε μια «δικέφαλη» διεύθυνση της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ενοποίησης, σκοπεύοντας να ξεφορτώσει σε αυτή τη συμμαχία τα κόστη μιας αναδόμησης και μιας οριστικής γαλλικής εξόδου από την οικονομική «μειονεξία» – δύσκολα συγκρίσιμη με την ακόμη ζωντανή εθνική και αποικιακή περηφάνια. Όμως αυτή η υπόθεση διαλύθηκε, όπως και να το κάνουμε έχει πάρα πολύ εξασθενίσει. Μπαίνουμε σε οικονομική ύφεση;

Ο Μακρόν και οι δικοί του γνωρίζουν ότι είναι πολύ πιθανό. Σίγουρα γνωρίζουν ότι η Μέρκελ έκλεισε τον κύκλο της και ότι η αρχική υπόθεση μιας γενικής αναδιάταξης της μορφής-Κράτος στη Γαλλία αναχαιτίστηκε. Τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα τους κάνουν όλο και περισσότερο οι τραπεζίτες της βόρειας Ευρώπης και το κέντρο της ισορροπίας μετατίθεται σε εκείνες τις περιοχές. Για τον Μακρόν, θα μπορούσαν να υπάρχουν και υπάρχουν μερικές πιθανότητες εξόδου από το αδιέξοδο στο οποίο μπήκε. Είναι λύσεις που προτείνονται γύρω από μια αλλαγή κατεύθυνσης: παραδείγματος χάρη η επανεισαγωγή του ISF (φόρος αλληλεγγύης επί της περιουσίας) κι άρα η επαναλειτουργία του προοδευτικού φόρου στους τίτλους εισοδήματος, και η κατάργηση του CSG (Γενικευμένη Κοινωνική Συνεισφορά) που αφαιρεί χρηματικά ποσά κι από τα κατώτερα εισοδήματα …για τη βοήθεια των φτωχών (παραδείγματος χάρη 50 ευρώ σε συντάξεις των 500 ευρώ!) – εκτός φυσικά από την κατάργηση των τωρινών και μελλοντικών αυξήσεων της τιμής των καυσίμων (ειδικότερα αναμένονται αυξήσεις όλων των τιμολογίων των δημόσιων υπηρεσιών – ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο, τηλέφωνο και πιθανόν των πανεπιστημικών διδάκτρων – από την αρχή του προσεχούς έτους).

Δεν είναι δυνατότητες που ο Μακρόν μπορεί να πραγματοποιήσει χωρίς να έρθει σε ρήξη με το μπλοκ εξουσίας που τον υποστηρίζει. Μπορούν λοιπόν να υπάρξουν δραστικές λύσεις όπως η εγκαθίδρυση ενός *état d'urgence****[5]*** ή η διάλυση της Εθνοσυνέλευσης. Αρχίζουν να ψιθυρίζονται φωνές προς αυτή την κατεύθυνση …

Όμως το αδιέξοδο για τη δράση του Μακρόν βρίσκεται αλλού. Πράγματι, αυτός κατέστρεψε κάθε ενδιάμεσο σώμα, κάθε άμεση σχέση με τους πολίτες και του είναι πολύ δύσκολο να αποκαταστήσει οποιαδήποτε σχέση. Θα αρκούσε λοιπόν λίγο, αν όχι για να σταματήσει το κίνημα με κάποια οπορτουνιστική και δημαγωγική πρόταση, τουλάχιστον για να μετριάσει την αγανάκτηση (η οποία δεν είναι υποτιμήσιμη δύναμη): θα αρκούσε, όπως έχει λεχθεί, να επαναφέρει τον φόρο ενάντια στις μεγάλες

περιουσίες και να ανακτήσει εκείνα τα τέσσερα εκατομμύρια που παραχωρήθηκαν στα αφεντικά των αφεντικών για να τα αναδιανείμει, στη θέση της επιβολής του φόρου των καυσίμων.

Όμως δεν αρμόζει σε εμάς να δίνουμε συμβουλές στον Μακρόν.

Έγκυρες πηγές επιμένουν, όπως λέγαμε, σε έναν νομικό ελιγμό: ***état d'urgence*** για το μπλοκάρισμα των αγώνων, που θα συνοδεύεται από μια «γενική φορολογική διαβούλευση όλων των εμπλεκόμενων φορέων». Αναγνωρίζεται λοιπόν ότι μόνο η δύναμη μπορεί να αναχαιτίσει τους αγώνες, κι ότι μόνο ένα άνοιγμα σε φορολογικές μεταρρυθμίσεις υπέρ του πλήθους, μπορεί να αποτρέψει την επανάληψή τους. Όμως είναι ακριβώς αυτή η λύση που είναι αδύνατη.

Μιλήσαμε ήδη για την έλλειψη κοινωνικής διαμεσολάβησης που δημιούργησε (και θέλησε) η κυβέρνηση Μακρόν. Σε αυτήν ανταποκρίνεται, in vitro, σαν σε καθρέφτη, η συμπεριφορά των «κίτρινων γιλέκων»: κι εκείνοι **αρνούνται την εκπροσώπηση και τη διαμεσολάβηση**, τη Δεξιά και την Αριστερά, ως έδαφος πάνω στο οποίο θα επιτευχθεί μια μεσολάβηση της σύγκρουσης. Το αποδεικνύουν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα κόμματα της αντιπολίτευσης να μπουν σε αυτό το παιχνίδι.

Η Δεξιά, ως γνωστόν, ισχυρίζεται ότι έχει ισχυρή παρουσία σε αυτό το κίνημα. Όμως αυτό μπορεί να είναι αλήθεια σχετικά με μερικές εξτρεμιστικές φράξιες, είναι λιγότερο αλήθεια σχετικά με το μεγάλο κόμμα της Λε Πεν. Και από τα Αριστερά γίνεται προσπάθεια να προσεγγιστεί το κίνημα, δυστυχώς όμως με τους παλιούς όρους της εργαλειοποίησης. Και στη Γαλλία είναι ζωντανή η ηλίθια φαντασία ότι είναι δυνατόν να "χρησιμοποιηθούν" κινήματα αυτού του είδους, χρησιμοποιώντας τα στον αγώνα ενάντια σε μια κυβέρνηση της Δεξιάς. Είναι το ασταμάτητο όνειρο της μεταχείρισης του παπα-Γκαπόν![6] Όμως αυτό δεν συνέβη ποτέ στην ιστορία του εργατικού κινήματος, ή μάλλον, όταν συνέβη, ήταν επειδή η μάχιμη οργάνωση της εργατικής τάξης είχε περιβάλλει το αυθόρμητο και το είχε μεταμορφώσει σε οργάνωση. Είναι μήπως αυτή η περίπτωση σήμερα;

Όταν είναι μόνο μικρές ομάδες της Αριστεράς που οργανώνονται στις μητροπολιτικές συγκρούσεις κι όταν η CGT[7], απολύτως ξένη προς αυτά τα κινήματα, παθητικά επιμένει σε μια αύξηση του μισθού;

Τελευταία σκέψη σχετικά με αυτά: σε αυτή την κατάσταση είναι δυνατή η γέννηση ενός κινήματος όπως των Πέντε Αστέρων; Είναι δυνατή, είναι μάλλον πιθανό ότι θα γίνονται ήδη προσπάθειες προς αυτήν την κατεύθυνση – αυτό δεν σημαίνει και ότι θα πετύχουν. Όμως γι' αυτό θα έχουμε χρόνο για να μιλήσουμε. Κάθε λύση είναι δύσκολη εκεί που (όπως στο εργαστήριο-Ιταλία) η Δεξιά και η Αριστερά έγιναν κομμάτια γύρω από έναν "εξτρεμισμό του κέντρου" μεταμφιεσμένο με λίγο πολύ τεχνοκρατικούς ή «φιλανθρωπικούς» όρους.

Άρα λοιπόν; Ας περιμένουμε να δούμε τι θα συμβεί. Αν θα υπάρξει ένα τέταρτο Σάββατο αγώνων από τα "κίτρινα γιλέκα". Είναι όμως ξεκάθαρο ότι ο αναστοχασμός πρέπει να προχωρήσει.

Επιτρέψτε μου μια αφελή ερώτηση: πώς μπορεί ένα πλήθος, το οποίο αποκτάει τον χαρακτήρα του μέσα σε εξεγερτικά κινήματα, να αποτρέψει μια δεξιά έκβαση και να μεταμορφωθεί σε τάξη, σε δύναμη μετασχηματισμού των κοινωνικών σχέσεων; Μια πρώτη σκέψη: αν δεν μεταμορφωθεί σε οργάνωση, αυτό το κίνημα θα εξουδετερωθεί από το πολιτικό σύστημα, θα αποδυναμωθεί.

Το ίδιο ισχύει για την αναγωγή του στη Δεξιά ή ακόμη και στην Αριστερά: είναι μόνο στην *ανεξαρτησία* του που αυτό το πλήθος μπορεί να λειτουργήσει. Και λοιπόν μια δεύτερη σκέψη: όταν λέμε οργάνωση δεν εννοούμε κομματική οργάνωση – σαν μόνο το κομματικό Κράτος να μπορούσε να δώσει οργάνωση στο πλήθος. Ένα αυτόνομο πλήθος μπορεί να λειτουργήσει ως *αντί-εξουσία* άρα δηλαδή ως ισχυρή και μακράς διάρκειας προοπτική με στόχο να εξαναγκάζει την "κυβέρνηση του κεφαλαίου" ώστε να παραχωρεί νέους χώρους και νέους πόρους για την κοινωνική ευημερία. Η οργανωτική δομή που προβλέπεται από τον δημοκρατικό-αμερικανικό "καταστατικό χάρτη των κομμάτων", δύσκολα τώρα πια αντιστέκεται στην ενσωμάτωσή της στις νεοφιλελεύθερες

πολιτικές. Κι αν, από την άλλη, δεν υπάρχει πια η δυνατότητα να οδηγηθεί το πλήθος στην εξουσία, υπάρχει παρ΄όλα αυτά η δυνατότητα να κρατηθεί συστηματικά ανοικτό ένα εξεγερτικό κίνημα.

Κάποτε αυτή η κατάσταση ονομαζόταν "δυαδική εξουσία": *εξουσία εναντίον εξουσίας*. Τα γαλλικά γεγονότα δείχνουν ένα μόνο πράγμα: ότι δεν είναι πια δυνατό το κλείσιμο αυτής της σχέσης, ότι η κατάσταση της "δυαδικής εξουσίας" θα σταθεί όρθια, θα είναι για μακρύ χρονικό διάστημα παρούσα κατά ρητό, σαφή τρόπο, όπως συμβαίνει σήμερα, ή με υπολανθάνοντα τρόπο. Η δράση λοιπόν των αγωνιστών θα πρέπει να επικεντρωθεί στην κατασκευή νέων μορφών αλληλεγγύης γύρω από νέα αντικείμενα που θα τροφοδοτούν την "αντί – εξουσία". Έτσι μόνο μπορεί το πλήθος να γίνει τάξη.

Προϊστορία

Τι συμβαίνει στη Γαλλία; Υπάρχει μια εξέγερση ενός παράξενου λαού ο οποίος σε ένα πρώτο Σάββατο (17 Νοεμβρίου) μπλόκαρε τις διασταυρώσεις και τους κόμβους της γαλλικής διοικητικής περιφέρειας, τις εισόδους των αυτοκινητοδρόμων, και η οποία εμφανίζεται το δεύτερο Σάββατο (24 Νοεμβρίου), αρκετά μαχητική, στα παρισινά Ηλύσια Πεδία, στήνοντας οδοφράγματα και ζητώντας να συναντήσει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Σε ένα τρίτο Σάββατο (1 Δεκεμβρίου) οι διαδηλωτές επιτίθενται στις πλούσιες συνοικίες της μητρόπολης, συγκρουόμενοι με μανία με την αστυνομία, αδειάζοντας μπουτίκ και ρεστοράν …Είναι κάτι σοβαρό; Από πού έρχεται; Γιατί ο Μακρόν δεν καταφέρνει να κλείσει αυτό το ζήτημα το οποίο εξαπλώνεται όλο και περισσότερο από Σάββατο σε Σάββατο; Θα υπάρξει ένα τέταρτο Σάββατο;

Τα «κίτρινα γιλέκα» ξεκίνησαν απαντώντας με ένα εκατομμύριο υπογραφές σε ένα κάλεσμα για δραστηριοποίηση ενάντια στην αύξηση της τιμής των καυσίμων, που προβλήθηκε μέσω των κοινωνικών δικτύων. Στο εκατομμύριο των υπογραφών ακολούθησαν 250.000 άτομα τα οποία φόρεσαν τα κίτρινα γιλέκα, το πρώτο

Σάββατο του αγώνα.

Πρόκειται περί ενός πλήθους εν κινήσει: είναι υποκείμενα που συνδέονται οριζόντια, προέρχονται κυρίως από τους λιγότερο εκσυγχρονισμένους τομείς της χώρας, από τις περιαστικές ζώνες ή από το ευρύ γεωγραφικό (και οικονομικά περιφερειακό) κέντρο της Γαλλίας. Πρόκειται για την εκπτωχευμένη μεσαία τάξη, η οποία συνδέεται με παραδοσιακές παραγωγικές οργανώσεις, προσφάτως δυναμιτισμένες από τις νεοφιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις και οι οποίες λοιπόν είναι λιγότερο ικανές να παράγουν αξία όπως εκείνες των αστικών υπηρεσιών ή της "γνωσιακής" παραγωγής.

Έχει λεχθεί ότι η κινητοποίηση ξεκίνησε από τη διεκδίκηση μείωσης της τιμής των καυσίμων που επέβαλε προσφάτως ο Μακρόν και υποκριτικά συνδέθηκε με την αναγκαία κατανάλωση για να αντιμετωπιστεί η κλιματική αλλαγή. Εκείνη η διεκδίκηση αμέσως διευρύνθηκε στην απαίτηση μιας γενικότερης μείωσης των φόρων που αφορούν την εργασία και την κυκλοφορία, στην απαίτηση της αύξησης της αγοραστικής δύναμης απέναντι στην αύξηση του κόστους της ζωής, σε μια διαμαρτυρία ενάντια στην φορολογική αδικία και ειδικότερα ενάντια στον περιορισμό εκ μέρους του Μακρόν της φορολόγησης του μεγάλου πλούτου. "Μακρόν τραπεζίτη, Μακρόν παραιτήσου".

Εκπτωχευμένη μεσαία τάξη, άρα, περιφερειακή σε σχέση με την μητρόπολη, που ζει στην κεντρική Γαλλία, στους μεγάλους της χώρους και τις μικρές πόλεις. Κόσμος που αφήνει στο Κράτος τα δύο τρίτα του μισθού, ανάμεσα στο δάνειο για το σπίτι, τους άμεσους φόρους, τα έξοδα στις δημόσιες υπηρεσίες και … την τιμή των καυσίμων. Γιατί το αυτοκίνητο είναι το βασικό μέσο εργασίας για να πάει κάποιος στη δουλειά, σε μια περιοχή όπου τα δημόσια μέσα επικοινωνίας είναι ανεπαρκή ή για να εργαστεί κανείς σε υπηρεσίες υψηλής κινητικότητας (τεχνίτες, νοσοκόμοι, εργαζόμενοι στις μεταφορές κλπ).

Η κυβέρνηση όχι μόνο σου βάζει φόρους στο "μέσο της δουλειάς" αλλά σε καθιστά όμηρο λέγοντάς μας ότι πρόκειται για την

πληρωμή ενός κοινωνικού χρέους: την προστασία της ζωής έναντι της οικολογικής αλλαγής. Η απάντηση: “ο Μακρόν μας μιλάει για το τέλος του κόσμου, το δικό μας πρόβλημα είναι το τέλος του μήνα”. Θα αρκέσει το πάγωμα των φορολογικών μέτρων, ανάμεσα στα οποία είναι ο φόρος στα καύσιμα, που αναγγέλθηκε αυτό το απόγευμα από τον πρωθυπουργό Édouard Philippe να σβήσει αυτό το αναμμένο φιτίλι και να σταματήσει τη φωτιά;

Είναι ενδιαφέρον να αναλύσουμε το κίνημα…Ένα κίνημα λοιπόν “χωρίς κεφαλή” (το λένε οι αντίπαλοι), δηλαδή χωρίς διευθύνοντες, το οποίο δηλώνει “ούτε της Δεξιάς ούτε της Αριστεράς” που βρίσκεται σε πόλεμο με την πολιτική αντιπροσώπευση την οποία θεωρεί διεαυτήν διεφθαρμένη, και κυρίως αυτοπροσδιορίζεται ως “αντι-Μακρόν”. Περίεργη μεταστροφή μεγάλων λαϊκών στρωμάτων τα οποία, μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα, πέρασαν από τη λαϊκιστική και κεντρώα εκλογή του Μακρόν (η οποία κατάφερε να αδειάσει τα κόμματα και τις αντίθετες ιδεολογίες) σε συμμετρική διαμαρτυρία απέναντί του – φαινόμενο “καθρέφτης” του λαϊκισμού.

Δεξιές διεισδύσεις; Είναι πιθανό. Πρέπει πάντα να θυμόμαστε ότι ανάλογα κινήματα στη Γαλλία είχαν τη δική τους άνοιξη στη Δεξιά, όπως παραδείγματος χάρη ο πουζαντισμός στη δεκαετία του ’50. Δεν πρέπει όμως να υπερβάλλουμε – αν και είναι βέβαιο ότι εξτρεμιστικές ομάδες της Δεξιάς κινούνται με ευχέρεια στις διαδηλώσεις. Επαφές με την Αριστερά; Όχι σαφείς μέχρι στιγμής… Παρ’όλα αυτά, δεν φαίνεται, αυτή τη στιγμή, ικανή καμία αριστερή πρωτοβουλία να συνδεθεί και/ή να διευθύνει το κίνημα. Είναι ανώφελο να επαναλάβουμε ότι στη Γαλλία το κίνημα ενάντια στους φόρους είχε πάντα περισσότερο δεξιά παρά αριστερά χαρακτηριστικά: δεν είναι αυτό το πρόβλημα. Είναι περισσότερο ότι το γενικό ras-le-bol[8] που εκδηλώθηκε από αυτό το κίνημα κι από την εν δυνάμει σύγκλιση των αγώνων – ενάντια στους φόρους, αλλά και γύρω από την νοσοκομειακή πρόνοια, στο ζήτημα των συντάξεων: όλα ανοιχτά προβλήματα – που αρχίζει να σχηματίζεται, συνταράσσει τη χώρα από τα κάτω προς τα πάνω (ανάμεσα στο 60 και το 80% του πληθυσμού είναι ευνοϊκό

απέναντι στα «κίτρινα γιλέκα»).

Ας έχουμε κατά νου ότι η σύγκλιση των αγώνων ήταν πλατύ αίτημα το οποίο προσπάθησαν να πετύχουν τα συνδικάτα στις δύο μακρές περιόδους αγώνα, πρώτα σχετικά με τον Loi Travail και κατόπιν γύρω από το ζήτημα των σιδηροδρομικών. Δεν επιτεύχθηκε. Θα γίνει τώρα από τη Δεξιά; Δεν πιστεύω ότι αυτό είναι τώρα το πρόβλημα. Η απάντηση θα αρχίσει να φαίνεται μετά το "τέταρτο Σάββατο".

Σημειώσεις:

[1] [ΣτΜ]: Αγροτικές εξεγέρσεις

[2] [ΣτΜ]: Νόμος για τα εργασιακά

[3] [ΣτΜ]: Μακρόν, παραιτήσου!

[4] [ΣτΜ]: Γαλλικά προάστια

[5] [ΣτΜ]: Κατάσταση έκτακτης ανάγκης

[6] [ΣτΜ]: Ιερέας της Ορθόδοξης εκκλησίας στην τσαρική Ρωσία των αρχών του 20^{ου} αιώνα ο οποίος υπήρξε λαοφιλής και αντιφατικός ηγέτης του εργατικού κινήματος (είχε ιδρύσει την «Οργάνωση των ρώσων εργοστασιακών εργατών της Πετρούπολης») του οποίου η δράση συνέβαλε, άθελά του, στην επανάσταση του 1905. Αποδείχτηκε ότι είχε σχέσεις με την τσαρική μυστική αστυνομία Οχράνα και εκτελέστηκε από σοσιαλεπαναστάτες.

[7] [ΣτΜ]: Γαλλική Συνομοσπονδία Εργασίας

[8] [ΣτΜ]: Ως εδώ και μη παρέκει

Πηγή: L’INSURREZIONE FRANCESE

Μετάφραση: **Νίκος Χριστόπουλος**

Η Γυναικοκτονία & το Κυνήγι Μαγισσών στην «Πολιτισμένη» Δύση

Δανάη Κασίμη

Δυστυχώς, η επικαιρότητα απάντησε με τρόπο αμείλικτο στους ένθερμους αντιπάλους του φεμινιστικού κινήματος. Η Έλενα, που δολοφονήθηκε από δύο άνδρες, μας έριξε μια γερή σφαλιάρα σοκάροντας ακόμα και τις αντιδραστικές φωνές που διαμαρτύρονται για τον δήθεν ολοκληρωτισμό του φεμινιστικού κινήματος. Το γεγονός ότι η Έλενα είναι μία Ελληνίδα που ζει σε μία δυτική κοινωνία και όχι στην Αφρική ή στη Μέση Ανατολή, ενισχύει ακόμη περισσότερο το επιχείρημα ότι ο φεμινισμός όχι απλώς δεν αποτελεί ρεύμα μιας παλαιότερης εποχής στη Δύση αλλά θεωρείται αναγκαιότητα. Η φρικαλεότητα των βιασμών που έρχονται στο φως της δημοσιότητας και δεν κρύβονται πίσω από τις οχυρωμένες πόρτες των μικρών πόλεων και της φοβικής γειτονιάς, δεν αφήνουν περιθώρια για μεσοβέζικες αναλύσεις σχετικά με την πάταξη του σεξισμού και τον ξεριζωμό της πατριαρχίας.

Τα ριζοσπαστικά κινήματα στην Ευρώπη θα πρέπει να διεκδικήσουν παράλληλα την πραγματική ισότητα ανεξαρτήτως φύλου, χρώματος ή φυλής, διότι είτε μιλάμε για σεξισμό είτε για ρατσισμό, οι αιτίες έχουν κοινές ρίζες. Ο φασισμός εμπεριέχεται με κάθε

έννοια στη γυναικοκτονία που πραγματοποιήθηκε στη Ρόδο από τους δύο άνδρες: μία γυναίκα αρνήθηκε κάνει σεξ με δύο άνδρες, οι οποίοι τη δολοφόνησαν επειδή αρνήθηκε. Βρισκόμαστε αντιμέτωποι/ες με μία πράξη απόλυτου σκοταδισμού, η οποία μας δείχνει ότι η γυναίκα δεν έχει δικαίωμα να αρνείται τη σεξουαλική επαφή. Πιο απλά, η γυναίκα είναι αντικείμενο και το σώμα της είναι προορισμένο να ικανοποιεί τους άνδρες και τίποτε άλλο. Δεν υπάρχει περίπτωση μία γυναίκα να εκφράσει την άρνησή της χωρίς να χαρακτηριστεί αρνητικά και να δεχτεί προσβλητικά σχόλια στην καλύτερη περίπτωση. Είναι λυπηρό το γεγονός ότι οι περισσότερες έχουμε μνήμες από τα σχολικά χρόνια μέχρι σήμερα που επιβεβαιώνουν αυτό το μισογύνικο φαντασιακό που αιωρείται σαν απειλή από την κόλαση και στις δυτικές κοινωνίες. Μεγάλο μέρος των ανδρών ήδη από νεαρή ηλικία, εκφραζόταν είτε υποτιμητικά απέναντι στις γυναίκες σαν εκείνες να μην είναι πλάσματα ικανά να ζουν όπως οι άνδρες ασκώντας τις ίδιες δραστηριότητες.

Ορισμένα μέσα μαζικής ενημέρωσης δε, φροντίζουν και πάλι να εκκολάπτουν ανερυθρίαστα το «αυγό του φιδιού» ενοχοποιώντας τα θύματα της έμφυλης βίας, τα οποία μετά θάνατον ή σε άλλες περιπτώσεις μεταγενέστερα, θα πρέπει να αποδείξουν ότι δεν προκάλεσαν με τη συμπεριφορά τους. Με άλλα λόγια, οι εκφραστές αυτής της φασιστικής ανάγνωσης ισχυρίζονται ότι και μόνη η ύπαρξη των γυναικών είναι προκλητική. Είναι πραγματικά εξωφρενικό ότι οι γυναίκες ακόμη και σήμερα στην πολιτισμένη Δύση, αντιμετωπίζονται ως μάγισσες του Μεσαίωνα και ορισμένοι δημοσιογράφοι ως άλλοι «ιεροεξεταστές» διακηρύττουν με σθένος ποια είναι τα ηθικά όρια μέσα στα οποία θα πρέπει να κινούνται οι γυναίκες, οι γκέι, οι λεσβίες, οι τρανς έτσι ώστε να μην προκαλέσουν τα ένστικτα των υποψηφίων βιαστών. Με αυτόν τον τρόπο καλλιεργούν στις συνειδήσεις ενός αδρανούς τηλεοπτικού κοινού το αίσθημα της υποταγής στα πιο πατριαρχικά μοντέλα που μπορεί να συλλάβει ο ανθρώπινος νους. Εφοδιάζουν υπόρρητα τους αποχαυνωμένους ακροατές-τηλεθεατές με μισογύνικα εργαλεία έτσι ώστε να αποκτήσουν αντανακλαστικά που υπερασπίζονται τη «φυσική» ανάγκη των ανδρών για σεξουαλική ικανοποίηση. Ο

άνδρας ως επιτέλεση στις πατριαρχικές κοινωνίες, δηλαδή το μοντέλο της ματσίλας, αποδεικνύεται καθημερινά στην Ελλάδα, ότι ζει και βασιλεύει όντας καλά ριζωμένο. Και όχι απλά είναι ριζωμένο, αλλά απ' ό, τι φαίνεται έχει τόσο πολλές ρίζες που ξεμπροστιάζονται μέσα από τη συστημική φρασεολογία των media, η οποία λειτουργεί διδακτικά σε μία κοινωνία, το μεγαλύτερο μέρος της οποίας στερείται κριτικής σκέψης.

Δεν είναι λοιπόν καθόλου ένα παιχνίδι συνδικαλισμού ο φεμινισμός, όπως αισχρά διαδίδουν κάποιοι. Η ένταξη του αντισεξιστικού λόγου, όπως και του αντιρατσιστικού, θα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτικής ατζέντας της αριστεράς και της αναρχίας, όχι μόνο σε επίπεδο θεωρητικό αλλά καθημερινά στην πράξη. Είναι απαράδεκτο το γεγονός ότι στους κόλπους του κινήματος, υπάρχουν σχεδόν αποκλειστικά γυναίκες στις ομάδες που ασχολούνται με το φύλο, τον φεμινισμό και τον σεξισμό. Όσο ο φεμινισμός θεωρείται μια υποκατηγορία που απλά κάνει μπούγιο και υπάρχει όχι απλώς διακοσμητικά αλλά ως ένα θέμα υποδεέστερο σε σχέση με τα λοιπά προτάγματα για κοινωνική αλλαγή, τόσο το μίσος ενάντια στις γυναίκες και στα ΛΟΑΤΚΙ άτομα θα γιγαντώνεται με τέτοιο τρόπο που μια μέρα δε θα πιστεύουμε πώς εκτοξεύτηκαν τα ποσοστά της Χρυσής Αυγής και των λοιπών φασιστικών μορφωμάτων στην Ευρώπη και σε ολόκληρο τον κόσμο.

Κίτρινα Γιλέκα: Μπορεί η Μεσαία Τάξη να είναι Επαναστατική;

*Κείμενο των **Lundimatin** προς μία ψύχραιμη υπεράσπιση των Κίτρινων Γιλέκων. Η Lundimatin είναι μία ριζοσπαστική*

ομάδα με έδρα το Παρίσι, η οποία από το 2014 κατέχει τη θέση της στον χώρο της Γαλλικής διανόησης και της ανατρεπτικής σκέψης. Οι ίδιοι βρέθηκαν καλεσμένοι της Βαβυλωνίας τον περασμένο Μάη στο B-FEST 7 σε μία εκδήλωση με θέμα τα σύγχρονα κινήματα & εξεγέρσεις: Μάιος '68, Δεκέμβρης '08, ZAD.

Το κείμενο δημοσιεύθηκε στο τεύχος 168 του ηλεκτρονικού περιοδικού Lundi matin στις 3 Δεκεμβρίου 2018 με τίτλο «Gilets Jaunes: La Classe Moyenne Peut-Elle Être Révolutionnaire?»

Μετάφραση: Χρήστος Καραγιαννάκης, μεταπτυχιακός φοιτητής φιλοσοφίας ΕΚΠΑ

«Με τα κίτρινα γιλέκα, η μεσαία τάξη κάνει μια εκθαμβωτική είσοδο στην πολιτική σκηνή»

Στο κίνημα των κίτρινων γιλέκων έχουμε να κάνουμε με τη μεσαία τάξη. Όχι με κανονικούς, «πολιτικοποιημένους» ανθρώπους (επιμένουμε στα εισαγωγικά), αλλά με κανονικούς ανθρώπους, τελεία και παύλα.

Ποιο είναι, λοιπόν, το πρόβλημα της μεσαίας τάξης από μια επαναστατική οπτική ματιά; Έχει το μειονέκτημα ότι δεν ενσαρκώνει κάποια συγκεκριμένη καταπίεση, απ' την οποία θα έλειπε μόνο ένα είδος επαναστατικότητας για να τη συμπληρώσει. Παράλληλα, οι προλετάριοι και οι παρίες, απ' την οπτική γωνία των επαναστατών, αν και δεν βρίσκονται πάντα στη σωστή μεριά βρίσκονται συνήθως στην *ασφαλή* μεριά. Ο επαναστάτης στέκεται κατευθείαν αλληλέγγυος με τον προλετάριο, τον φτωχό, τον κοινωνικά αποκλεισμένο, τον στιγματισμένο. Κι αν ο λόγος του δεν είναι πολύ καθαρός, τουλάχιστον είναι η κατάστασή του.

Η μεσαία τάξη είναι η κατεξοχήν **μη-τάξη**, αυτή από μόνη της αρκεί για να καταρρίψει κάθε κυρίαρχο λόγο περί τάξεων. Προσθέτει στη σύγχυση του ήδη υπάρχοντος λόγου τη δικιά της μπερδεμένη κατάσταση. Πάραυτα, με τα κίτρινα γιλέκα, η μεσαία τάξη κάνει μια εκθαμβωτική είσοδο στην πολιτική σκηνή.

Το κίνημα αυτό φαίνεται να λαμβάνει υπ'όψιν του όλα τα κεκτημένα των προηγούμενων αγώνων. Από στρατηγική άποψη, θέλει να είναι αυτόνομο, χωρίς να αναθέτει σε κόμματα ή σε συνδικάτα. Από άποψη κινήσεων, επιλέγει την έκρηξη, αρνείται τους τόπους που του επιβάλλουν και υιοθετεί βίαιες κινήσεις. Από πολιτική άποψη, δεν είναι τίποτα, τίποτα, παρά άρνηση. Δεν έχει προβάλλει ακόμα έναν ενιαίο λόγο. Δεν έχει ακόμα κάποιον χώρο οργάνωσης, εκτός απ' τα κοινωνικά δίκτυα. Προς το παρόν, αυτή η μεγάλη μάζα ανθρώπων που δρουν δεν έχουν συζητήσει πολιτικά παρά μόνο μ' έναν ανεπίσημο τρόπο, κατά τη διάρκεια της δράσης, στα οδοφράγματα, γύρω από μια φωτιά. Παρ' όλα αυτά, το κίνημα στην πραγματικότητα επιβεβαιώνει ένα πράγμα: την αποφασιστικότητά του, τον απατρονάριστο και μη-ελέγξιμο χαρακτήρα του. Από τον ερχομό της 24ης Νοεμβρίου στο Παρίσι, το κίνημα μιλά ήδη για επανάσταση.

Τα κίτρινα γιλέκα, είναι αυτό το σχεδόν ακατανόητο απ' την επαναστατική πλευρά πράγμα, είναι η μεσαία τάξη, το αιώνια ευερέθιστο κομμάτι της κοινωνίας.

Φυσικά κάποιοι μιλούν για προλεταριοποίηση, λέγοντας ότι πρόκειται για την κατώτερη μεσαία τάξη. Αλλά το σημαντικό δεν είναι αυτό. Το σημαντικό είναι να μπορούμε να κατανοήσουμε ότι η επανάσταση δεν έρχεται για να κολακέψει κανέναν, ούτε έρχεται ανταποκρινόμενη στα θεωρητικά μας σχήματα. Η επανάσταση φέρνει τα πάνω κάτω πάντα, αλλιώς δεν είναι επανάσταση.

Ορίστε λοιπόν, τα κίτρινα γιλέκα φέρνουνε τα πάνω κάτω στους παρατηρητές τους, στις προβολές των «προχωρημένων» ανθρώπων, των «πολιτικά συνειδητοποιημένων». Δεν είναι θέμα προκαταλήψεων, αλλά είναι θέμα ηθικής απόστασης. Δεν μπορούμε να το θέσουμε διαφορετικά: θέλουμε την επανάσταση, αλλά δεν θέλουμε να ξεκινήσει από 'κει. Μέχρι σήμερα, περιμέναμε να επαναστατήσουν κάποιες συγκεκριμένες γειτονιές. Αν πιστεύαμε έστω και λίγο στην εξέγερση ενάντια στον εργασιακό νόμο, ποντάραμε στους εργαζόμενους στον σιδηρόδρομο. Αλλά εδώ που συμβαίνει, δεν μπορούμε να το πιστέψουμε.

Στην πραγματικότητα, η κατάσταση είναι πολύ πιο ανοιχτή απ' ότι φαίνεται και αυτό δικαιολογεί το ότι πιστεύουμε σ' αυτήν, ακόμα κι αν τίποτα δεν μπορεί να επιβεβαιώσει ότι αυτό το επαναστατικό έμβρυο που περιέχει, θα εκκολαφθεί και θα νικήσει.

Κατ' αρχάς, πρέπει να θυμόμαστε ότι ένα κίνημα εξαρτάται απ' τις δυνάμεις που θα εμπλακούν ή όχι στη μάχη. **Αν οι επαναστάτες απομακρυνθούν και φυλαχθούν απ' την μπερδεμένη κατάσταση, η δύναμη του κινήματος κάμπτεται.** Αν υποθέσουμε ότι αυτό το κίνημα θα κερδίσει κι άλλη δυναμική, θα παραμείνει μπερδεμένο, είτε είναι λιγότερο είτε περισσότερο αντιδραστικό.

Επίσης, πρέπει να πάρουμε στα σοβαρά αυτό που συμβαίνει. Πώς φτάνεις σε μια κατάσταση όπου οι άνθρωποι που είναι προγραμματισμένοι να μην αντιδρούν και στην καλύτερη των περιπτώσεων να στοχεύουν σε μια αστεία ανατροπή, να είναι αυτοί που επαναστατούν πραγματικά;

Ακόμα κι αν δεν πρέπει να αποκλείσουμε την πιθανότητα αυτή η προσπάθεια να επιφέρει κάτι χειρότερο, πρέπει να αναστείλουμε τον διαχωρισμό **Δεξιά/Αριστερά**, η οποία εδώ δεν μας επιτρέπει να κατανοήσουμε αυτό που συμβαίνει.

Τι εκφράζουν τα κίτρινα γιλέκα; Την αίσθηση του οικονομικού στραγγαλισμού. Αμέσως, αντιδρούμε και λέμε: «Δηλαδή αυτοί οι άνθρωποι σκέφτονται μόνο την τσέπη τους;». Έτσι απογοητευόμαστε: «Δηλαδή τι; Το προϊόν του κυρίαρχου τρόπου ζωής είναι μπροστά στα μάτια μας (το τέλος του κόσμου) κι αυτοί ξεσηκώνονται για ένα θέμα φορολογίας;».

Οι κοινωνικές συνθήκες είναι πολιτικές συνθήκες, η κοινωνιολογία είναι η στρωματοποιημένη πολιτική. Κάθε κατάσταση αντιστοιχεί σε μια σχέση με το χρήμα, την οποία πρέπει να γνωρίζουμε. Οι πλούσιοι αστειεύονται με το χρήμα, δεν αποτελεί ποτέ ένα πρόβλημα γι' αυτούς. Ο πλούσιος είναι αυτός που είναι πολύ πλούσιος για να σκεφτεί το χρήμα. θα μπορούσαμε να πούμε: αυτός είναι το χρήμα. Ο επαναστάτης,

επίσης, δεν σκέφτεται το χρήμα, αλλά το κάνει επειδή δεν ξεχνάει ότι δεν αποτελεί παρά μια καθαρή σύμβαση. Γνωρίζει ότι οτιδήποτε σχετίζεται με το χρήμα προκαλεί μια σαγήνη. Γι' αυτόν, το χρήμα ανυψώνει μια συγκεκριμένη θρησκευτική πρακτική που έχει σαν απόλυτο στόχο των ισοπέδωση των πάντων.

Έτσι, για τελείως διαφορετικούς λόγους, ο πλούσιος και ο επαναστάτης έχουν την ίδια μη-ανησυχία για το χρήμα. Αντιστρόφως, το να είσαι φτωχός, είναι όταν η ανησυχία για το χρήμα είναι έσχατη, η μέγιστη δυνατή, σε σημείο που η πλήρης παραίτηση φαίνεται να μπορεί να την αντισταθμίσει και σχεδόν να μας κάνει να την ξεχάσουμε, κάνοντας τη στέρηση μια φυσιολογική κατάσταση. Η κατάσταση της φτώχειας επιβάλλεται σχεδόν μοιραία. Για μια σειρά λόγων ή ακόμα και παράλογων κινδύνων, το να είσαι φτωχός, είναι πάντα με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, το να είσαι στο στάδιο της αποδοχής- γιατί απ' τη στιγμή που δρας διαφορετικά, σταματάς να είσαι φτωχός. Απ' τη στιγμή που μαστορεύουμε, κάνουμε λαθρεμπόριο, κάνουμε ό,τι μπορούμε για να πάψουμε να ταυτιζόμαστε μ' αυτήν την κατάσταση, το πετυχαίνουμε, είτε με νόμιμα μέσα είτε όχι. Ο φτωχός, είναι αυτός που δεν γίνεται ένας «ληστής», μεταξύ άλλων.

Γενικά μιλώντας, το να «σπας» τη φτώχεια, σημαίνει πρώτα απ' όλα να «σπας» τη μοιρολατρία. Η μεσαία τάξη, συχνά υπό τη μορφή ενός οικογενειακού success story, κρατά αυτή την κατάσταση ως ανάμνηση της νίκης επί της φτώχειας. Στην πραγματικότητα,, η ανάμνηση αυτή την στοιχειώνει περισσότερο σαν ένα τραύμα· το τραύμα της πραγματικής, αποθηκευμένης στη μνήμη δυνατότητας της υποχώρησης της φτώχειας.

Η ανησυχία για το χρήμα είναι μόνιμη και διογκώνεται όσο περισσότερο έχουμε πρόσβαση σ' αυτό. Ανήκεις στη μεσαία τάξη όταν κερδίζεις αρκετά χρήματα ώστε, συνειδητά ή μη, να σκέφτεσαι μόνο αυτό. Για τον άνθρωπο της μεσαίας τάξης, αυτή είναι η κατάσταση που του αξίζει. Αυτή η κατάσταση απαιτεί μια σειρά κοινωνικών επιτευγμάτων χωρίς τα οποία υποχωρεί: η δουλειά, η σεβαστή δουλειά, τα παιδιά, το σπίτι, η άνεση, η

καλή εικόνα, η απόκτηση ενός αριθμού τεχνολογιών και αντικειμένων, οι διακοπές και φυσικά τα αμάξια.

Με όρους κοινωνικής ψυχολογίας, όταν βρίσκεσαι στη μεσαία τάξη, δεν βρίσκεσαι στη χαλαρή μεριά η οποία έχει ξεπεράσει τη φτώχεια: βρίσκεσαι, κυριολεκτικά, χωμένος ανάμεσα στον ανέφικτο στόχο να γίνεις πολύ πλούσιος ώστε να μη σκέφτεσαι το χρήμα και στη μόνιμη πραγματικότητα του κινδύνου της κοινωνικής υποβάθμισης. Δεσμεύεσαι απ' το οικονομικό στοιχείο, ζεις με βάση το κέρδος και κάνεις πράγματα που θες ή σκέφτεσαι αυτά που θα ήθελες να κάνεις. Ίσως να μην υπάρχει άλλη κοινωνική θέση όπου να ξέρουμε τόσο καλά τι είναι το χρήμα.

Τι είναι το χρήμα; Είναι μια καθαρή σύμβαση αλλά αυτό δίνει ζωή στον κόσμο και η μεσαία τάξη είναι το κέντρο αυτού του κόσμου. Όταν πατάμε και με τα δύο πόδια στη γη, το χρήμα δεν είναι μόνο μια σύμβαση, αλλά είναι μια καταναγκαστική δύναμη.

Λοιπόν, αυτό το συναίσθημα κρύβεται πίσω απ' τη γέννηση των κίτρινων γιλέκων. Οι οικονομικοί εξαναγκασμοί είναι σημαντικοί. Βιώνονται σαν μία δύναμη που σε υποχρεώνει για κάποια πράγματα και απαγορεύει κάποια άλλα.

Τα λεφτά είναι μια σταθερή οδύνη. Τα λεφτά κερδίζονται με οδύνη.

Είναι ο κόμπος στο στομάχι όταν ανοίγεις το γραμματοκιβώτιο, αυτό που δεν προσεγγίζεται και γίνεται μια εμμονή, όλα αυτά που δεν μπορούμε να αγοράσουμε, όλα αυτά που έχουμε και δεν μας γεμίζουν ποτέ, το προσδοκώμενο τέλος του μήνα, το σύνολο των λογαριασμών, το αίσθημα του στραγγαλισμού που μπορούμε να επιλέξουμε να αγνοούμε αλλά δεν εξαφανίζεται ποτέ πλήρως, το οποίο είναι πάντα εδώ και βασιλεύει.

θεωρούμε συνήθως ότι αυτό για το οποίο αξίζει να επαναστατήσουμε είναι η καθαρή αδικία, το να μην μπορείς να ζήσεις μια «κανονική ζωή». Μα αυτό για το οποίο αξίζει εξίσου να επαναστατήσουμε είναι η ίδια η κανονικότητα, ο τρόπος με τον οποίο πληρώνουμε τη «χαρά» και την «ευκαιρία» να ζήσουμε

μια κανονική ζωή.

Κατά συνέπεια, η στιγμή κατά την οποία η μεσαία τάξη δηλώνει ότι αυτή η κυβερνητική απόφαση είναι η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι και δρα ανάλογα, είναι η στιγμή που επιβεβαιώνεται η κοινωνική αλήθεια που όλοι βιώνουν: οι οικονομικοί εξαναγκασμοί είναι πολιτικοί εξαναγκασμοί. Όταν πατάμε και με τα δύο πόδια στη γη, όταν το καθήκον μας είναι να σκεφτούμε όπως κάθε άλλος άνθρωπος, όταν δεν υπάρχει λόγος να σκεφτούμε ότι υπάρχει κάτι άλλο πέρα απ' τον κόσμο του χρήματος, τότε ένας φόρος, μία μη-αναπροσαρμογή του μισθού, κάθε διάταγμα που αφορά την οικονομία βιώνεται ευθέως ως μία δύναμη που ασκείται, ως μία ύβρις.

Αυτό μπορεί σε οποιαδήποτε στιγμή να εξελιχθεί σε εξέγερση. Δεν έχει νόημα να αναρωτιόμαστε γιατί αυτή η συγκεκριμένη σταγόνα ανάμεσα σε τόσες άλλες. Φαίνεται ότι αυτή η σταγόνα προσφέρει την ιδανική ευκαιρία.

Αυτά είναι τα μόνα λόγια που μπορούμε να προσδώσουμε στο κίνημα των κίτρινων γιλέκων: κάθε οικονομικός εξαναγκασμός είναι ένας πολιτικός εξαναγκασμός.

Ό,τι προσθέτουμε μετά απ' αυτό είναι μια γενίκευση. Η οικονομία από μόνη της είναι ένας καθαρός πολιτικός εξαναγκασμός. Και μιας και τα πάντα τριγύρω μας φορούν τον μανδύα της οικονομίας, πρέπει να αντικρίσουμε την οικονομία ως αυτό που είναι: **ένα ολοκληρωτικό καθεστώς.**

Αυτό που προσθέτουμε είναι ότι ο γενικός εξαναγκασμός, ο εξαναγκασμός των εξαναγκασμών, είναι η εργασία. Η δουλειά δεν είναι ένας τρόπος ζωής, ούτε καν ένας τρόπος επιβίωσης. Δεν έχει να κάνει με το τι σου αρέσει ή δεν σου αρέσει να κάνεις στη ζωή σου. Και ακόμα κ' αν αγαπάτε αυτό που κάνετε για δουλειά, θα δείτε σχετικά γρήγορα ότι αυτό που αγαπάτε σ' αυτήν σύντομα θα το καταστρέψει η ίδια.

Η οικονομική καταπίεση σηματοδοτεί ότι πρέπει να προσδώσουμε έναν καθαρά πολιτικό προσδιορισμό στην εργασία. Το να

εργάζεσαι σημαίνει να συνεργάζεσαι με τη μηχανή, την οικονομική μηχανή που καταστρέφει τα πάντα, που σήμερα απειλεί επισήμως τον άνθρωπο και τη ζωή. Δεν είναι κάτι άλλο. Είναι το σημείο όπου το τέλος του κόσμου και το τέλος του μήνα, όπως θα έλεγαν κάποιοι άλλοι, είναι ένα και το αυτό. Εργασία είναι η εργασία για το τέλος του κόσμου.

Ο Μακρόν προσπαθεί να απαντήσει και στις δύο ερωτήσεις και γνωρίζουμε με ποιον τρόπο. Εμείς λέμε ότι ο μόνος τρόπος για να απαντήσεις, ο απελευθερωτικός τρόπος, είναι να αρνηθείς να εργαστείς. Όχι μόνο η απεργία αλλά να πάρεις την απόφαση να πηδήξεις απ' το πλοίο πριν βυθιστείς μαζί του. Σ' αυτήν την ιστορία, οι ποντικοί δεν είναι αυτοί που εγκαταλείπουν το πλοίο αλλά αυτοί που μένουν. Αυτοί που συνεχίζουν να λένε στον κόσμο ότι θα φύγουν, ότι θα βρουν λύσεις, συνεχίζοντας την ίδια χαζή, καταστροφική, εξευτελιστική ζωή.

Η εργασία είναι ένας κοινωνικά κατασκευασμένος εθισμός. Αν ο καπιταλισμός μολύνει, είναι γιατί πρώτα απ' όλα δηλητηριάζει εμάς. Είτε έχουμε μια δουλειά και δηλητηριαζόμαστε εθελοντικά (και εμείς οι ίδιοι και ο πλανήτης), δεν ξέρουμε καν πως να σταματήσουμε και δουλεύουμε παντού στις μετακινήσεις μας, στο σπίτι, παντού. Είτε δεν έχουμε δουλειά και ψάχνουμε μία γιατί μας λείπει.

Τσιγάρο, αλκοόλ, τζόγος: είναι γνωστό, το κράτος τρέφεται απ' τους εθισμούς μας, δεν μπορούμε να πιστέψουμε ότι έχει το παραμικρό ενδιαφέρον στο να λήξει αυτή η κατάσταση. Και γι' αυτό οι άνθρωποι (με το δίκιο τους) μπορούν να λένε ότι το κράτος φορολογεί και τρέφεται απ' την εργασία μας. Είναι αλήθεια, το κράτος τρέφεται και απ' τον εθισμό μας στην εργασία. Αλλά πέρα απ' αυτές τις δευτερεύουσες σκέψεις, αυτοί που μας κυβερνούν έχουν έναν ξεκάθαρο στόχο: να κρατήσουν τους ανθρώπους εντός των ορίων των υπαρχουσών δομών. Να κάνουν τους ανθρώπους όλο και πιο πολύ να εξαρτώνται απ' την εργασία και την οικονομία.

Κυριολεκτικά και πολιτικά: να κάνουν τους ανθρώπους όλο και

πιο εξαρτημένους.

Το κίνημα των κίτρινων γιλέκων, αν θέλει να ρίξει την κυβέρνηση έχοντας μια προοπτική από πίσω του, πρέπει να αυτοπροσδιοριστεί σαν ένα κίνημα καταστροφής της οικονομικής εξάρτησης. Όμως, όλοι ζούμε δηλητηριασμένοι. Αυτό που συνεπάγεται αυτή η κατάσταση είναι ολοφάνερο και πρέπει να μιλήσουμε γι' αυτό, να το συζητήσουμε μεταξύ μας. Να μιλήσουμε μεταξύ μας όμως, όχι με την εξουσία. Είναι σημαντικό να σταματήσουμε να πιστεύουμε ότι η δυνατότητα για αλλαγή βρίσκεται στη μεριά της εξουσίας, στη μεριά που γίνονται όλα ανέκαθεν. Πρέπει να αντισταθούμε στη λογική του «το μη χείρον βέλτιστον», στον κοινωνικό εκβιασμό. Η εξουσία έχει εφεξής την πραγματικότητα απέναντί της.

Από πολιτική άποψη, τι είναι το τέλος του κόσμου; Είναι το πρόβλημα το οποίο κάθε δύναμη κοινωνικής ανατροπής πρέπει οπωσδήποτε να λάβει υπ'όψιν της. Επειδή δεν έχει άλλη επιλογή και επειδή ακούει το σήμα της κίνησης της ιστορίας. Επειδή είναι το νούμερο ένα πρόβλημα και όλες οι κυβερνήσεις το χρησιμοποιούν εναντίον μας σαν το απόλυτο, σοκαριστικό επιχείρημα. Είναι μία ανεξάντλητη ρεζέρβα του πολιτικού εκβιασμού για τους ερχόμενους αιώνες. Και είναι την ίδια ώρα η μεγάλη ιστορική ευκαιρία για να επιβεβαιώσουμε κάτι άλλο.

Συγκεκριμένα, η επανάσταση έχει έναν στόχο: να ξεφύγει απ' τις υπάρχουσες δομές και να φτιάξει κάτι καινούργιο. Ένας στόχος είναι, τουλάχιστον, μία κατάσταση πραγμάτων που να καταργεί τον οικονομικό τρόπο ζωής και να δημιουργεί, να παροτρύνει ή και να αναπαράγει άλλους τρόπους ζωής.

Τώρα πρέπει να καταλάβουμε τι σημαίνει το να ανήκεις στη μεσαία τάξη. Είναι η δικαιολογημένη οδύνη που απαιτείται για να είσαι χαρούμενος στη ζωή. Είναι η οδύνη της συνηθισμένης κοινωνικής επιτυχίας.

Δεν αρκεί πλέον αυτό όμως για να νιώθει κάποιος ότι ανήκει στους τυχερούς. Και το τέλος του κόσμου προσθέτει στο στόμα

των κυρίαρχων μια θεϊκή κρίση, την Τελευταία Κρίση: η συνηθισμένη, κανονική ύπαρξη είναι στην πραγματικότητα ένοχη. Το μοντέλο που εδραιώθηκε για δεκαετίες ως η συνταγή της ευτυχίας, της συνεχούς επανάληψης του να δουλεύεις σαν ηλίθιος για όλη σου τη ζωή για να έχεις ένα σπίτι στα προάστια και τα αμάξια που πάνε πακέτο μ' αυτό· αυτό το μοντέλο όχι μόνο ξεπεράστηκε, αλλά καταδικάστηκε κιόλας.

Αυτή είναι η μεγάλη τραγωδία της σημερινής μεσαίας τάξης. Πριν, μπορούσαμε να πνίξουμε τη βαρεμάρα μιας τέτοιας ύπαρξης στη δυνατή αίσθηση του ανήκειν, εκείνη του «κάνω αυτό που κάνουν όλοι». Σήμερα – που έχουμε αφήσει πίσω την επιλογή του να πούμε ότι αυτό δεν μας αφορά, όχι μόνο βαριόμαστε, όχι μόνο ζούμε υπό πίεση, αλλά επίσης πρέπει να παραδεχθούμε ότι έχουμε άδικο εάν ζούμε έτσι. Φυσικά, όλες οι προϋποθέσεις συγκεντρώνονται ώστε να πάρουμε τον έλεγχο στα χέρια μας.

Και ο καλύτερος τρόπος για να το κάνουμε είναι να το κάνουμε συλλογικά, να αντιστρέψουμε αυτό το αίσθημα της δυσφορίας, την αίσθηση του κόσμου που είναι άνω-κάτω, σε μια συλλογική ενέργεια συστηματικής αμφισβήτησης όσων υπάρχουν.

Στα τελευταία νέα τώρα, το κίνημα βρίσκεται καθ' οδόν.

Τα Κίτρινα Γιλέκα θριαμβεύουν; Τι συμβαίνει στη Γαλλία

μετάφραση: Στέφανος Μπατσής

Η παρακάτω δημοσίευση αποτελεί μία πρώτη, αυθόρμητη καταγραφή του κινήματος των Κίτρινων Γιλέκων και των πρόσφατων

συνταρακτικών γεγονότων από συντρόφους στη Γαλλία.

Πρώτη δημοσίευση: Beyond Europe

[Σχετικά με το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων]

Σύντομη αναφορά και κάλεσμα από τη Γαλλία (4 Δεκεμβρίου)

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό οι μη γαλλόφωνοι σύντροφοι να κατανοήσουν τι συμβαίνει στη Γαλλία τις τελευταίες εβδομάδες. Το παρόν αποτελεί μία προσπάθεια μερικής εξήγησης του κινήματος των Κίτρινων Γιλέκων. Σίγουρα αυτή η «παρουσίαση» είναι ατελής, καθώς η κατάσταση είναι περίπλοκη, διαφορετική από μέρος σε μέρος κι έτσι είναι αδύνατο να γνωρίζει κανείς οτιδήποτε συμβαίνει.

Διαμοιράστε ελεύθερα αυτό το κείμενο σε ανθρώπους που γνωρίζετε (και, παρακαλώ, συγχωρείστε μας για τα σπαστά αγγλικά μας).

Η απαρχή του κινήματος: το Facebook και τα οικονομικά μπλόκα

Το κίνημα ξεκίνησε να δραστηριοποιείται ενάντια σε έναν νέο φόρο στα καύσιμα, του οποίου η εφαρμογή θα επερχόταν την 1η Ιανουαρίου. Διάλεξε ως σύμβολό του το Κίτρινο Γιλέκο (κίτρινα γιλέκα ασφαλείας). Εκτός από τις συναντήσεις και την οργάνωση που λάμβανε χώρα κατά τη διάρκεια των μπλόκων, το κίνημα οργανώθηκε κυρίως στο Facebook. Πρώτη ημέρα δράσης υπήρξε η 17η του Νοέμβρη. Εκείνη τη μέρα, στήθηκαν περίπου 2.000 μπλόκα ανά τη Γαλλία, πολλά στα διόδια των αυτοκινητοδρόμων, στις εισόδους κάποιων εμπορικών κέντρων και σε ορισμένα διυλιστήρια και λιμάνια. Για μια μεγάλη μερίδα ανθρώπων που συμμετέχουν σε αυτό το κίνημα είναι η πρώτη φορά που διαδηλώνουν ή που συμμετέχουν σε αποκλεισμούς. Αυτό το κίνημα μπορεί να είναι πολλά πράγματα, αλλά σίγουρα δεν είναι το «συνηθισμένο» γαλλικό κοινωνικό κίνημα.

Κατά τη διάρκεια της εβδομάδας, πολλά από τα Κίτρινα Γιλέκα εργάζονται κι επομένως υπάρχουν λιγότερα μπλόκα, αλλά ορισμένα

μέρη είναι μονίμως κατειλημμένα και κάποιες φορές μερικώς αποκλεισμένα εδώ και τρεις εβδομάδες: κυρίως ορισμένοι οδικοί κόμβοι (μάλιστα κάποιοι έχτισαν αυτοσχέδιες καλύβες και δηλώνουν πως θα περάσουν εκεί τα Χριστούγεννα και την παραμονή της Πρωτοχρονιάς), αλλά και κάποια λιμάνια.

Την 24η Νοεμβρίου, είχαμε την πρώτη διαδήλωση του κινήματος, η οποία οργανώθηκε αποκλειστικά και μόνο στο Παρίσι. Πάρα πολλοί άνθρωποι ήρθαν από όλη τη Γαλλία, και τα Ηλύσια Πεδία, η πιο φημισμένη και κυριλέ λεωφόρος της χώρας η οποία οδηγεί μάλιστα στο κυβερνητικό μέγαρο, ήταν γεμάτη από οδοφράγματα και διαδηλωτές που εξεγείρονταν για σχεδόν δέκα ώρες. Η ίδια κατάσταση συνέβαινε και στους γύρω δρόμους.

Μολονότι υπήρξαν απώλειες πολλών εκατομμυρίων μετά τις ταραχές της 1ης Δεκεμβρίου στο Παρίσι και σε άλλα μέρη στη Γαλλία (κάτι που θα δούμε και στη συνέχεια), το κύριο κόστος που προκλήθηκε από το κίνημα οφείλεται στους αποκλεισμούς και το αναγκαστικό κλείσιμο πολλών μαγαζιών περασμένο Σάββατο εξαιτίας των ταραχών. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα περισσότερα από τα καταστήματα βγάζουν το 15%-25% του ετήσιου κέρδους τους τα τέσσερα Σάββατα πριν από τα Χριστούγεννα, ήδη το οικονομικό κόστος που προκάλεσε το κίνημα μετριέται σε δισεκατομμύρια. Και φαίνεται πολύ μακριά από το να τελειώσει.

Σχετικά με την 1η Δεκεμβρίου, τις διαδηλώσεις σε όλη τη Γαλλία και τη λαϊκή υποστήριξη

Την 1η Δεκέμβρη, διαδηλώσεις δεν οργανώθηκαν μόνο στο Παρίσι αλλά σε δεκάδες πόλεις. Στην πραγματικότητα, είναι δύσκολο να τις ονοματίσουμε ως «διαδηλώσεις». Δεν υπάρχουν οι απαιτούμενες άδειες ή κάποιος πιο επίσημος τρόπος διεξαγωγής και καθόλου οργανωτές, είναι περισσότερο κάποια καλέσματα στο Facebook να καταλάβουμε τους δρόμους ή να πάμε σε ορισμένα κρατικά κτήρια (τα κτήρια των νομαρχιών ή κυρίως τα δημαρχεία).

Παρόλο που κινητοποιήθηκαν 65.000 μπάτσοι (οι οποίοι στην

πραγματικότητα είναι περίπου όλοι οι μπάτσοι που μπορεί να κινητοποιήσει το γαλλικό κράτος), η κατάσταση βγήκε εντελώς εκτός ελέγχου για ολόκληρη τη μέρα σε πολλές πόλεις: το Παρίσι, η Τουλούζη, η Μασσαλία, η Ντιζόν, το Μπορντό, το Le Pouzin, η Τουρ, το Le Puy en Velay. Όλα αυτά τα μέρη είδαν τις μεγαλύτερες ταραχές τουλάχιστον από την περίοδο του 1968: πολλές διαδηλώσεις, σκληρές μάχες με τους μπάτσους, φλεγόμενα οδοφράγματα, σε μερικές περιπτώσεις λεηλασίες. Σε αρκετές άλλες πόλεις, υπήρξαν ταραχές μικρότερης κλίμακας. Ακόμη και ορισμένοι «νομάρχεις» (οι τοπικώς προϊστάμενοι της αστυνομίας τους οποίους περιορίζει ο νόμος ώστε να μην κάνουν τέτοιου είδους δηλώσεις) επικοινώνησαν με δημοσιογράφους και δήλωσαν πως η κατάσταση αυτή μοιάζει με κάποιου είδους ξεσηκωμό ή, ακόμη, και με μια «προεπαναστατική στιγμή» κι ότι η κυβέρνηση δεν αντιλαμβάνεται καθόλου την κατάσταση.

Μπορούμε να σημειώσουμε δύο πραγματικά αναπάντεχες πτυχές αυτού του κινήματος:

- Σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις (ξέρουμε, συνήθως δεν μας ενδιαφέρουν καθόλου τέτοιες ανοησίες, αλλά εδώ έχουν μια σημασία), περισσότερο από το 70% του γαλλικού λαού επικροτεί το κίνημα. Ακόμη και οι σκληρές συγκρούσεις της 1ης Δεκεμβρίου δεν έχουν αλλάξει αυτό το ποσοστό υποστήριξης. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό ειδικά αν αναλογιστούμε τον τρόπο με τον οποίο τα μίντια αναφέρονται στο κίνημα -μερικές φορές μπορεί να αποβεί πραγματικά διασκεδαστικό να παρακολουθείς τις ειδήσεις ή να ακούς ραδιόφωνο αυτές τις μέρες- κι επίσης τον τρόπο με τον οποίο η κυβέρνηση αξιολογεί την κατάσταση -ο Μακρόν αναγκάστηκε να υποχωρήσει για πρώτη φορά, αλλά φαίνεται πως το έπραξε καθυστερημένα κι ότι οι παραχωρήσεις του δεν ήταν αρκετές (θα το δούμε και στη συνέχεια).

- Ένα από τα κύρια προβλήματα της κυβέρνησης είναι ότι οι άνθρωποι που διαδηλώνουν κι εξεγείρονται νιώθουν πως

νομιμοποιούνται να το κάνουν κι ότι διεκδικούν αυτό που τους ανήκει. Πολλοί από αυτούς ισχυρίζονται πως δεν αντέχουν πια τον τρόπο ζωής τους, να δουλεύουν όλη μέρα και παρόλα αυτά να παραμένουν φτωχοί. Θεωρούν πως είναι δικαίωμά τους να κινητοποιούνται, ότι το σύνταγμα τους προστατεύει κι ότι δεν έχει καμία σημασία το ζήτημα του αν μία διαδήλωση έχει λάβει την απαιτούμενη άδεια ή όχι. Οπότε όταν οι μπάτσοι τους εκτοξεύουν δακρυγόνα και πλαστικές σφαίρες (όπως συνηθίζουν), οι άνθρωποι αυτοί εξοργίζονται πραγματικά. Ορισμένοι φωνάζουν στους μπάτσους ότι είναι αυτοί οι ίδιοι που πληρώνουν τους μισθούς τους κι ότι οι μπάτσοι θα έπρεπε να ντρέπονται, ορισμένοι αντεπιτίθενται και μάχονται με τους μπάτσους - αυτή τη στιγμή, πολλές εικόνες αστυνομικής βίας (η οποία ξέφυγε τελείως) διαμοιράζονται σε μαζικό βαθμό στους λογαριασμούς των Κίτρινων Γιλέκων στο Facebook. Ακόμη κι αν υπάρχουν ορισμένες οργανωμένες ομάδες αριστερών ή φασιστών στις ταραχές, φαίνεται πως η πλειονότητα όσων συμμετέχουν είναι «απλοί» πολίτες οι οποίοι «ριζοσπαστικοποιούνται» σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα.

Σχετικά με τους φασίστες

Όπως προαναφέραμε, υπάρχει μια κάποια φασιστική παρουσία στο κίνημα, τουλάχιστον σε κάποια μέρη. Στο Παρίσι ορισμένες οργανωμένες ομάδες, οι οποίες εν πολλοίς ήρθαν από άλλες περιοχές της Γαλλίας, έδωσαν το παρόν. Την 1η Δεκεμβρίου, αρκετές ομάδες συγκεντρώθηκαν (δεν γνωρίζουμε τον ακριβή αριθμό, ίσως περίπου διακόσια άτομα) και παρέμειναν το πρωί στην Πλατεία Etoile, συμμετέχοντας στις συγκρούσεις με τους μπάτσους και κάνοντας τις εθνικιστικές τους βλακείες (τραγούδια, επιμνημόσυνες τελετές) γύρω από το ιστορικό μνημείο της Αψίδας του Θριάμβου (δεν γνωρίζουμε πού βρέθηκαν το απόγευμα της ίδιας μέρας). Ακόμη, υπήρξαν συγκρούσεις μεταξύ αυτών και αντιφασιστικών ομάδων.

Σε κάποιες πόλεις οι φασίστες δεν φαίνεται να αποτελούν μέρος

του κινήματος, ενώ σε λίγες άλλες πόλεις μοιάζει να αποτελούν τη ραχοκοκαλιά του. Από την άλλη, όσον αφορά τους «παραδοσιακούς αριστερούς», αυτοί αποτελούν μια πραγματικά μικρή μειονότητα μέσα σε αυτό το κίνημα. Εντούτοις, σε αρκετά μέρη οι διαδηλωτές είναι ξεκάθαρα ενάντια στο ρατσισμό και το φασισμό. Είναι σημαντικό να αποτρέψουμε τους φασίστες από το να εδραιωθούν ή να καταλάβουν μια σημαντική θέση εντός τους κινήματος. Σε αυτό το ζήτημα, κάθε μαχητική αντιφασιστική βοήθεια είναι καλοδεχούμενη.

Ένα ακόμη σημείο είναι η ανησυχητική χρήση της εθνικής σημαίας και του εθνικού ύμνου, τα οποία μπορούν/θα μπορούσαν να μας τρομάζουν. Όντως αρκετοί άνθρωποι κρατάνε κάποιες μικρές σημαίες και οι διαδηλωτές τραγουδάνε μερικές φορές τον εθνικό ύμνο. Σίγουρα κάποιοι από τα Κίτρινα Γιλέκα τα βλέπουν ως πατριωτικά/εθνικιστικά σύμβολα (άλλωστε το ακροδεξιό Εθνικό Μέτωπο λαμβάνει πάνω από 20% στις δημοσκοπήσεις στη Γαλλία), αλλά υπάρχει παράλληλα και όλη αυτή η συσχέτιση με τη Γαλλική Επανάσταση. Στο κάτω-κάτω ο ύμνος συνιστά ένα κάλεσμα για ξεσηκωμό ενάντια στην «τυραννία». Σε πιο στοιχειώδη βαθμό, πολλοί άνθρωποι χρησιμοποίησαν τη σημαία για τη γαλλική νίκη στο παγκόσμιο κύπελλο. Εκεί η σημαία συμβολοποιούσε ένα μαζικό εθνικό γεγονός/γιορτή. Είδαμε κάποιους θηριώδεις, ξυρισμένους τύπους με τη σημαία, οι οποίοι υποπτευτήκαμε ότι είναι εθνικιστές, να φωνάζουν συνθήματα όπως «μαύροι, άσπροι, κόκκινοι, κίτρινοι, δεν μας νοιάζει, είμαστε όλοι μαζί». Συναντήσαμε κάποιους νέους άντρες με κάτι τεράστιες σημαίες οι οποίοι είχαν κοντινές πολιτικές ιδέες με τις δικές μας. Βλέπουμε, επίσης, πως η επανάσταση του 1789 κι ο αποκεφαλισμός του βασιλιά είναι συνεχώς παρόντα στις ιδέες, τις συζητήσεις, τα συνθήματα (το κύριο σύνθημα που ακούς, άλλωστε, είναι «Μακρόν παραιτήσου»).

Ωστόσο, δεν θέλουμε να σχηματίσουμε μια μονόπλευρη εικόνα που δείχνει πως όλα είναι καλώς καμωμένα. Υπάρχει ένα εθνικιστικό κομμάτι στο κίνημα. Στη Λυόν φαίνεται πως τη διαδήλωση της 1ης Δεκεμβρίου (αρκετά ολιγάριθμη, με περίπου 300 Κίτρινα Γιλέκα

και χωρίς ταραχές) την οργάνωσαν φασιστικές ομάδες (είναι άλλωστε πολύ ενεργές στην περιοχή εδώ και καιρό) και το ίδιο είναι αλήθεια πως συνέβη με αρκετά μπλόκα σε αυτή την περιοχή, όπου οι διαδηλωτές ξεκάθαρα στήριζαν την ψήφο στην ακροδεξιά. Αλλά υπάρχει και η ακριβώς αντίθετη εικόνα εντός του κινήματος. Στη St. Nazaire, όπου το λιμάνι είναι εδώ και καιρό κατειλημμένο, τα Κίτρινα Γιλέκα έχουν δημιουργήσει έναν κοινό τόπο όπου μοιράζονται την καθημερινότητά τους («το σπίτι του λαού») κι έχουν πραγματικά καθαρές αντιρατσιστικές θέσεις. Έχουμε την αίσθηση πως πολλοί άνθρωποι αισθάνονται την έντονη παρόρμηση να μιλήσουν και όντως το κάνουν. Καταλαμβάνοντας διάφορα μέρη για δυο-τρεις εβδομάδες, πάρα πολλοί άνθρωποι βιώνουν κατά κάποιον τρόπο τις πρώτες τους πολιτικές εμπειρίες. Δεν γνωρίζουμε πού θα οδηγηθεί όλο αυτό και σίγουρα δεν είναι μια βολική «μαχητική εκδήλωση της αριστεράς», αλλά θεωρούμε πως οι δυνατότητες αυτού του κινήματος -που σίγουρα θα σταματήσει ή θα αλλάξει σε κάποιο σημείο (σύντομα;)- αξίζουν ώστε να εμπλακεί κανείς.

Σχετικά με την κυβερνητική αντίδραση, τα αιτήματα και την εκπροσώπηση των Κίτρινων Γιλέκων

Σήμερα (Τρίτη 4 Δεκεμβρίου), η κυβέρνηση ανακοίνωσε την αναστολή της εφαρμογής του φόρου στα καύσιμα (που αποτέλεσε το σημείο εκκίνησης του κινήματος), ότι θα παγώσει τις τιμές του αερίου και του ηλεκτρικού και μερικές ακόμη μικρές μεταρρυθμίσεις. Όλα αυτά για έξι μήνες. Ο Υπουργός Εσωτερικών, ακόμη, ζήτησε από τα Κίτρινα Γιλέκα να μην διαδηλώσουν στο Παρίσι την 8η Δεκέμβρη προς διευκόλυνση των εμπόρων.

Φαίνεται ή, καλύτερα, είναι αρκετά σίγουρο πως η ανακοίνωση της κυβέρνησης δεν θα ηρεμήσει τα Κίτρινα Γιλέκα. Για κάποιες μέρες, μία λίστα 44 αιτημάτων (που υποτίθεται γράφτηκε μέσα από πολύ συζήτηση εντός των Κίτρινων Γιλέκων) κυκλοφορεί στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και περιλαμβάνει τη φορολόγηση των πλουσίων, την αύξηση του κατώτατου μισθού και πολλές ακόμη μεταρρυθμίσεις τις οποίες ο Μακρόν δεν πρόκειται να δεχτεί ποτέ -αλλά δεν έχουμε την παραμικρή ιδέα εάν αυτή η λίστα

αντιπροσωπεύει πραγματικά κάτι σε σχέση με όσα υποστηρίζουν τα Κίτρινα Γιλέκα. Είναι ακόμη πιο ενδιαφέρον πως ένα ολοένα και μεγαλύτερο κομμάτι των Κίτρινων Γιλέκων μοιάζει να έχει σταματήσει να ενδιαφέρεται για οποιαδήποτε διαδικασία διαπραγμάτευσης. Απόψε, το πρωτοσέλιδο της ιστοσελίδας της Le Monde (μιας από τις λίγες μεγάλες εφημερίδες) παρέθεσε τα λόγια των καταληψιών στην Charleville-Mezieres. Χαρακτηριστικά λένε ότι «πρέπει να ξεφορτωθούμε αυτούς τους πολιτικούς που δουλεύουν μόνο για τους εαυτούς τους».

Ένα ακόμη μεγάλο πρόβλημα για την κυβέρνηση (μετά την ευρεία νομιμοποίηση των διαδηλωτών) είναι ότι δεν υπάρχει επίσημη εκπροσώπηση του κινήματος. Η κυβέρνηση προσπάθησε, έτσι, να προσκαλέσει κάποιους από τα Κίτρινα Γιλέκα που έγιναν ιδιαίτερα διάσημοι διότι τα βίντεό τους τα είδαν εκατομμύρια πολίτες στο διαδίκτυο αλλά αυτοί αρνήθηκαν να προσέλθουν. Κάποιοι από αυτούς επειδή ήθελαν η κυβέρνηση να κάνει το πρώτο βήμα, αλλά σίγουρα όλοι επειδή έλαβαν πολλές απειλές από άλλα μέλη των Κίτρινων Γιλέκων που τους αρνήθηκαν τη δυνατότητα να τους εκπροσωπήσουν. Ακόμη κι αν η κυβέρνηση αναζητά πραγματικά αυτή τη στιγμή κάποιους «υπεύθυνους» εκπροσώπους του κινήματος, φαίνεται εξαιρετικά απίθανο να τα καταφέρει.

Μετά την 1η Δεκεμβρίου σε άλλα μέτωπα

Τη Δευτέρα, 3 Δεκεμβρίου, έντεκα διυλιστήρια της Total αποκλείστηκαν. Φαίνεται πως τα περισσότερα από αυτά απελευθερώθηκαν την Τρίτη.

Τη Δευτέρα, 3 Δεκεμβρίου, σχεδόν διακόσια γυμνάσια και λύκεια αποκλείστηκαν μερικά ή ολικά σε όλη τη Γαλλία -ενώ κανένα δεν ήταν αποκλεισμένο την Παρασκευή 30 Νοεμβρίου. Ξέσπασαν άγριες διαδηλώσεις που συγκέντρωσαν αρκετές χιλιάδες μαθητές λυκείων, με μερικές από αυτές να καταλήγουν σε συγκρούσεις με τους μπάτσους. Τουλάχιστον εκατό λύκεια είχαν διακόψει τη λειτουργία τους και την Τρίτη. Οι μαθητές των λυκείων έχουν τα δικά τους αιτήματα σχετικά με τη μεταρρύθμιση του πτυχίου αποφοίτησης και της πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση, αλλά,

επίσης έδειξαν την αλληλεγγύη τους προς τα Κίτρινα Γιλέκα. Ακόμη περισσότεροι αποκλεισμοί και καταλήψεις αναμένονται τις επόμενες ημέρες.

Σε δύο πανεπιστήμια στο Παρίσι (Censier και Tolbiac) οι φοιτητές ψήφισαν την Τρίτη να μπλοκάρουν τη λειτουργία του πανεπιστημίου και αποφάσισαν την εναντίωση στην αύξηση των διδάκτρων για τους ξένους φοιτητές, κάνοντας αναφορές στο κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων.

Επιπλέον, η CGT και τα σωματεία των οδηγών ανακοίνωσαν πως θα κατεβούν σε απεργία από τη Δευτέρα 10 Δεκεμβρίου, όπως έκανε και η FNSEA, η (δεξιά) ένωση των αγροτών.

Η κατάσταση στο Παρίσι για τις 8 Δεκεμβρίου

Στο Παρίσι πολλές μεγάλες δημόσιες πολιτιστικές εκδηλώσεις έχουν ακυρωθεί, όπως και το ποδοσφαιρικό παιχνίδι της Παρί Σεν Ζερμαίν (είτε διότι οι διοργανωτές δεν θέλησαν να πάρουν το ρίσκο ή κατ' απαίτηση της κυβέρνησης που χρειάζεται όλους τους μπάτσους στους δρόμους). Οι οργανωτές της πορείας για το κλίμα, η οποία έχει οργανωθεί ήδη εδώ και καιρό, αρνήθηκαν το αίτημα της κυβέρνησης και αποφάσισαν να διαδηλώσουν, δηλώνοντας πως θα έπρεπε να υπάρξει σύνδεση μεταξύ της κοινωνικής και κλιματικής δικαιοσύνης.

Στη διαδήλωση της 1ης Δεκεμβρίου, υπήρξαν 4.500 μπάτσοι στο Παρίσι, πολλοί από αυτούς σε στατικές θέσεις, υπερασπιζόμενοι τα Ηλύσια Πεδία (όλοι οι παράδρομοι ήταν αποκλεισμένοι με γιγάντιους μεταλλικούς φράχτες και μπάτσους) και τα κρατικά κτήρια (τη Βουλή, τη Γερουσία κτλ). Αυτοί οι μπάτσοι που βρέθηκαν στους δρόμους χρησιμοποίησαν 10.000 δακρυγόνα και βομβίδες σε μία μόνο μέρα (στις 24 Νοέμβρη είχαν χρησιμοποιήσει 5.000 το οποίο ήταν το προηγούμενο ρεκόρ) και παρόλα αυτά έχασαν εντελώς τον έλεγχο της κατάστασης: δεκάδες (φλεγόμενα) οδοφράγματα, σπασμένα καταστήματα και καμμένα αυτοκίνητα (έγιναν 200 κλήσεις στην πυροσβεστική για φωτιές). Για τους ανθρώπους που γνωρίζουν το Παρίσι, η περιοχή αυτών

των συγκρούσεων εκτεινόταν από την Πλατεία Etoile στο St Lazare και την Hotel de Ville, μια περιοχή πέντε χιλιομέτρων και οι ταραχές διήρκεσαν οχτώ περίπου ώρες. Κατά τη διάρκεια του πρωινού, είχαμε μόνο ορισμένες «φυσιολογικές» συγκρούσεις με τους μπάτσους, αλλά όσο προχωρούσε η μέρα και περισσότεροι άνθρωποι κατέφθαναν, τόσο σκληρότερες γίνονταν οι συγκρούσεις (ως προς την γεωγραφικής έκταση και τα σημεία της των φωτιών).

Ο Υπουργός Εσωτερικών δήλωσε πως θα κινητοποιήσει ακόμη περισσότερους μπάτσους για την 8η του Δεκέμβρη, αλλά δεν είναι καθόλου ξεκάθαρο πού θα τους βρει. Είπε επίσης πως θα χρησιμοποιήσουν διαφορετικές τακτικές για την αντιμετώπισης της «ακραίας κινητικότητας» των διαδηλωτών, το οποίο πιθανώς να σημαίνει πως οι μπάτσοι δεν θα είναι τόσο στατικοί και ότι τα Ηλύσια Πεδία θα είναι πιο προσβάσιμα. Επομένως ίσως να υπάρχουν μεγαλύτερες αστυνομικές μονάδες που θα μετακινούνται στην πόλη. Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε τι ακριβώς να περιμένουμε αυτή τη μέρα, αλλά θα ήταν αληθινά αναπάντεχο, εάν μετά από το δύο Σάββατα μαζικών επεισοδίων και συγκρούσεων, κατάφερναν να ανακτήσουν πλήρως τον έλεγχο της πόλης.

Σχετικά με σένα

Τι στο διάολο περιμένεις ακόμη για να έρθεις και να συμμετέχεις στην επανάσταση;

(και μην ξεχάσεις το Κίτρινο Γιλέκο σου!!)